

Språklige strategier i Skavlan

Silje Marie Femtegjeld

Masteroppgave i NOR 4190 nordisk språkvitenskap

Institutt for lingvistikk og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2014

Språklige strategier i Skavlan

© Silje Marie Femteggjeld

2014

Språklige strategier i Skavlan

Silje Marie Femteggjeld

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Formålet med denne oppgaven er å undersøke kodevekslingen Skavlan gjør i programmet *Skavlan* og dermed si noe om hvilke kommunikative funksjoner denne vekslingen har. Gjennom samtaleanalyse synliggjøres mønstre i kodevekslingen som i neste rekke kan tjene til å finne noen svar. En vanlig forklaring på kodevekslingen Skavlan benytter, er at den skal fremme forståelse eller forebygge potensielle misforståelser. Dette er en plausibel forklaring, og trolig har noe av kodevekslingen en slik funksjon. Intervjusjangeren som en institusjonell samtale, og dens klare føringer på interaksjonen mellom Skavlan og gjestene, bidrar imidlertid til at vi her også må anta at kodevekslingen har en relasjonell funksjon. Skavlan er i rollen som intervjuer forpliktet til å ivareta de institusjonelle målene som i særlig grad handler om å utlede informasjon fra intervjuobjektet. En slik oppgaveorienterte målsettingen kan i noen grad sies å stå i et motsetningsforhold til et talkshow som skal oppleves som underholdning. Dette ser vi særlig der intervjuobjektet av ulike grunner ikke besvarer eller ikke ønsker å besvare spørsmålene Skavlan stiller. Av den grunn kan vi også finne at kodevekslingen nettopp blir brukt som konvergens for å bygge og ivareta en relasjon med intervjuobjektet. Videre kan den, der intervjuet i særlig grad preges av utfordrende eller kritiske spørsmål som kan oppleves som ansiktstruende for intervjuobjektet, bli benyttet som høflighetsstrategi. Skavlan i rollen som intervjuer er også avhengig av å bygge og opprettholde god etos, en troverdig «public persona», og enkelte ganger kan kodevekslingen trolig være en form for selv-presentasjon. Vi kan dermed se at kodevekslingen i hovedsak kan ha tre ulike funksjoner: *fremme forståelse* eller *forebygge potensielle misforståelser*, *ivareta* og *bygge relasjoner* med intervjuobjektet gjennom både akkommodasjon (Giles, Coupland og Coupland 1991) og ulike høflighetsstrategier (Brown og Levinson 1987 [1978]) og være en form for *selv-presentasjon*. I et utvidet perspektiv kan en slik mikroanalyse bidra til å komplementere bildet vi har av svensk-norsk, og dermed skandinavisk, kommunikasjon som tidligere ofte er studert på makronivå.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært langt og tidkrevende. Et svært omfattende tema med forskning innen flere til dels ulike retning har ført til mye frustrasjon i forhold til ønsket om å «lese alt». Intensjonen om å la familien, og særlig barna, gå foran jobb (med mange rettebunker) og egne studier har i perioder i mindre grad vært mulig å oppfylle uten å bedrive ‘multitasking’: Det har blitt mange timer foran barne-tv med en fagbok i fanget. Det er kun takket være barnas svært omsorgsfulle pappa og min flotte mann, Andreas, at et studie som dette overhodet har latt seg gjennomføre. Takk for at du har holdt ut med min til tider store frustrasjon og i det hele tatt ga meg tid og rom til et slikt selvrealiseringsprosjekt. Du er fantastisk!

Det hadde heller ikke latt seg gjøre uten mine to svært dyktige veiledere, Jan Svennevig og Unn Røyneland. Min lange erfaring som student og min selvdrevenhet til tross; de mange diskusjonene vi har hatt om tolkningsmessige perspektiver og strukturell organisering har ledet fram til målet (som i enkelte perioder har virket umulig å nå). Dere har videre pekt i retning av teoretikere og relevant litteratur på deres respektive fagfelt, og til tross for noe frustrasjon i forhold til den stadige henvisningen til aktuell litteratur, har det vært avgjørende i dette veldig ulendte terrenget.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min tidligere foreleser og veileder ved Høgskolen i Østfold, Bente Kolberg Jansson for at hun trodde på meg og gav meg det dyttet jeg trengte for å velge dette studiet. Det er takket være hennes eminente tilbakemeldinger og råd om å velge universitetet i Oslo som mitt studiested, denne oppgaven er blitt en realitet.

Innhold

Språklige strategier i Skavlan.....	III
Sammendrag.....	V
Forord	VI
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn	2
1.2 Norsk og svensk og skandinavisk kommunikasjon.....	3
1.3 Tidligere undersøkelser av nordisk og skandinavisk kommunikasjon.....	4
1.3.1 Undersøkelser av språkforståelse	5
1.3.2 Undersøkelser av språklige strategier	7
1.4 Undersøkelsens formål og avgrensninger.....	8
1.5 Om oppgavens struktur.....	10
2 Teori	12
2.1 Språkvariasjon som kodeveksling	12
2.2 Akkommodasjonsteori.....	15
2.2.1 Konvergens og divergens som grunnleggende begreper.....	15
2.2.2 Viktige distinksjoner	16
2.2.3 Kritikk av akkommodasjonsteorien	17
2.3 Høflighetsteori.....	18
2.3.1 Høflighet og sosiale relasjoner.....	20
2.3.2 Kritikk av høflighetsteorien	21
2.4 Samtaleanalyse	22
2.4.1 Grunnleggende samtaleanalytiske begreper.....	22
2.4.2 Institusjonelle samtaler.....	24
3 Materiale og metode.....	28
3.1 Samtaleanalyse som metode.....	28
3.2 Pragmatisk diskursanalyse.....	29
3.3 Framgangsmåte.....	30
3.3.1 Del 1: beskrivelse	30
3.3.2 Del 2: forklaring	31
3.4 Materialet og transkripsjonene	33
3.4.1 Transkripsjonen.....	35

3.5	Reliabilitet og validitet	37
3.5.1	Validitet og reliabilitet i CA.....	37
3.5.2	Validitet og reliabilitet i pragmatisk analyse.....	39
3.6	Generaliserbarhet.....	40
4	Analyse.....	42
4.1	Kodeveksling som forebygging av misforståelse	43
4.2	Kodevekslingens relasjonelle funksjoner	55
4.2.1	Kodeveksling som konvergens for å oppmuntre til utvidet eller adekvat respons 57	
4.2.2	Kodeveksling som høflighetsstrategi	66
4.3	Kodeveksling som selv-presentasjon.....	90
5	Avsluttende drøfting.....	96
	Litteraturliste	103
	Vedlegg: Transkripsjonssymboler.....	113

1 Innledning

Tv-programmet *Skavlan* er godt kjent av store deler av den norske og svenske befolkningen som en del av fredagsunderholdningen. Talkshowet, som er oppkalt etter og ledes av nordmannen Fredrik Skavlan, startet opp våren 2009 i regi av SVT, og var etterfølger av det populære talkshowet *Først og Sist* ledet av samme mann og produsert av NRK. Høsten 2009 opprettet NRK et samarbeid med SVT, og programmet, som i dag produseres av produksjonsselskapet Monkberry, ble som første talkshow et svensk-norsk samarbeidsprosjekt. Programmene blir i dag spilt inn i studio både i Stockholm, Oslo og London og kan vise til en imponerende gjesteliste med både skandinavisk og internasjonalt kjente politikere og personligheter innen blant annet musikk, litteratur, teater og film.

Som seer av programmet er det vanskelig ikke å legge merke til Skavlans «svorsking». Det kan fortone seg som opplagt at vekslingen bedrives med tanke på at de svenske gjestene og tilhørerne skal forstå hva som blir sagt. I desember 2010 mottok Skavlan Nordens språkpris, en pris som deles ut av Foreningen Norden hvert år til enkeltpersoner eller institusjoner som bidrar til å styrke den nordiske språkforståelsen, der en del av begrunnelsen nettopp baserte seg på en slik forståelse av vekslingen: «Fredrik Skavlan benytter seg av svenske ord der han mener det gjør det lettere for svensker å forstå, men gir likevel en mulighet til å lytte til norsk tonefall og språk» (Foreningen Norden 2012). Ser en nærmere på vekslingene Skavlan gjør blir det imidlertid vanskelig å uten videre godta en slik forklaring. I utdraget under intervjuer Skavlan den svenske sangeren og skuespilleren Camilla Henemark som i en biografi om kong Carl Gustav utgitt i 2010 ble utpekt som svenskekongens elskerinne og to år senere selv utgav en bok der hun verifiserte en del av disse påstandene:

- 1 S: Du, Camilla, det det -- nå nå finns det en elefant i *rummet* her (2.5)
 2 ((CH ser rundt seg)) ((Publikum ler)) Og den elefanten har krone på og det er *inte*
 3 Babar
 4 CH: Ok/ ((Nølende, nikker, ser rundt seg))
 5 S: Eh, vi må snakke om om eh om d- *kungen*/ Hur -- det er jo-- vi— en del av hist-
 6 historien din med med med *kungen* og hans miljø
 7 CH: [Mm]
 8 S: [be]gynner jo med at du blir invitert på noen *herrmiddager* (0,9) så vidt jeg har
 9 for[stått].
 10 CH: [Mm/] ((ser på Skavlan)) ja en klubb- herrklubbsmiddag. Fast det-- det
 11 låter ju— jag är ingen kaffe flicka nej@. ((Publikum ler)) Vad det än nu är för
 12 nånting vilket jag [egentligen inte vet]
 13 S: [Ja, for en del av] ja nei for det har det vært spekulert i
 14 CH: [Jaa]
 15 S: [altså at] at man -- at man i det her miljøet inviterer noen kvinnelige til kaffen

I sekvensen ser vi Skavlan benytter de svenske ordene "*rummet*", "*inte*", "*kungen*" og det vi kan anse som en slags hybridform "*herrmiddager*". Til tross for at tidligere undersøkelser har vist at norsk-svensk kommunikasjon kan by på problemer, er det ikke urimelig å anta at ordene Skavlan her veksler ikke ville ført til misforståelser hos Henemark dersom han hadde benyttet de norske ordene "*rommet*", "*ikke*", "*kongen*" og "*herremiddager*". Jeg vil her derfor foreslå komplementære forklaringer til Skavlans kodeveksling. Det betyr som vi skal se ikke at vekslingen han gjør ikke kan skje av forståelseshensyn. Forskning på kodeveksling viser imidlertid at vekslingen kan ha mange ulike funksjoner og, at den i seg selv er meningsbærende og utgjør «en tilleggsressurs». (Aarsæther 2006:46)

1.1 Bakgrunn

Min interesse for kodeveksling i interskandinavisk kommunikasjon som noe mer enn en strategi for å fremme forståelse, oppstod under studier av de nordiske språkene på mellomfagsnivå der jeg i en kombinert kvantitativ-kvalitativ analyse studerte Skavlans kodeveksling i to av programmene. Resultatene pekte i retning av et sammenfall mellom hyppig vekslings og intervjuobjektets sosioøkonomiske status, og undersøkelsen var i så måte av en mer makroanalytisk sosiolingvistisk karakter. Undersøkelsen hadde selvsagt store begrensninger og ville trolig vært vanskelig å forsvare ut i fra et mikrososiologisk ståsted,

men ideen om kodevekslingen hos Skavlan som noe mer enn en strategi for å fremme forståelse var interessant og førte til et ønske om å studere dette videre.

1.2 Norsk og svensk og skandinavisk kommunikasjon

Svensk og norsk blir sammen med dansk regnet som skandinaviske språk. De hører videre, sammen med islandsk og færøysk, til de nordiske språkene. Disse språkene stammer opphavlig fra den germanske språkgruppen, og det genetiske slektsforholdet fører selvsagt til at språkene har flere likhetstrekk. Ettersom fokus i denne undersøkelsen er kodevekslingen som stort sett foregår på ordnivå i den muntlige ansikt-til-ansikt kommunikasjonen, er det lite hensiktsmessig med en fullstendig kontrastiv grammatisk gjennomgang av norsk og svensk. Jeg vil derfor nøye meg med å peke kort på noen viktige forskjeller som kan ha betydning i denne sammenheng.

Morfologisk og syntaktisk er det relativt små forskjeller mellom språkene. En viktig morfologisk forskjell finner vi imidlertid der norsk har tre genus og svensk har to. Dette gir seg utslag i at ord som er like i begge språkene, såkalte nabospråksynonymer (se blant annet Börestam Uhlmann 1994:95), ikke nødvendigvis har likt kjønn som f.eks. der «en feil» på norsk er «ett fel» på svensk. Börestam Uhlmann (1994:13) peker på at svenske «felen» i bestemt form plural dermed av nordmenn (og dansker) kan tolkes som bestemt form singular. Fonologisk ligger svensk og norsk nærmere hverandre enn norsk og dansk eller svensk og dansk: «När det gäller ljudsystemet delar däremot svenskan och norskan flera väsentliga drag.» (Delsing og Åkesson, 2005:4). Likheten mellom norsk og svensk uttale består blant annet i likhet i konsonantsystemet¹ der begge språkene har palatal uttale av konsonanter og konsonantkombinasjoner foran fremre vokaler (som f.eks. kjøre/köra, gjennom/genom, skjære/skära og skinne/skina) (Braunmüller 1998:112; Delsing og Åkesson 2005:4). Til tross for at likhet i ordtilfang (naturlig nok) er av betydelig mindre omfang mellom svensk og norsk enn norsk og dansk, viser undersøkelser at også svensk og norsk har store likheter (Torp 1998:106). Torp (1998:106) peker på at likhet i ordtilfang er avgjørende for at brukere av beslektede språk skal forstå hverandre: «Det hjelper lite om språksystemet (fonologi, morfologi og syntaks) er likt dersom orda er forskjellige» (Ibid.). En fallgrube er her såkalte «falske venner», ord som er mer eller mindre like på norsk og svensk, men likevel har ulik betydning som for eksempel «rar» (sv.: vennlig, søt) eller «rolig» (sv.: morsom).

---

¹ Dette gjelder i hovedsak mellom bokmål og rikssvensk.

De lingvistiske likhetene mellom norsk og svensk gjør at man kan hevde at vi like gjerne kunne betegnet språkene som dialekter. Braunmüller (1998:217f) viser til at språkene hypotetisk sett kunne tilhørt et felles skandinavisk *diasystem* der de ulike varietetene av norsk og svensk (og dansk) inngår, og der språkbrukernes reseptive språklige kompetanse går utover det enkelte standardspråket. Om en varietet regnes som et språk eller en dialekt, avhenger imidlertid i tillegg til de rent lingvistiske blant annet av politiske, geografiske, historiske og sosiologiske forhold. Til tross for at norsk og svensk lingvistisk er gjensidig forståelig og dermed ikke er det den tyske sociolingvisten Heinz Kloss (1978:23ff) kaller *avstandsspråk* (Kloss: Abstandsprachen), må de likevel regnes som egne språk da de blant annet er tilknyttet et bestemt geografisk område, er standardiserte skriftspråk, blir benyttet i offentlig forvaltning og media osv. Slike sosiopolitiske kriterier gjør at varietetene med Kloss' terminologi (Ibid.) kan kalles *utbyggingsspråk* (Kloss: Ausbausprachen) og dermed må klassifiseres som egne språk snarere enn dialekter av samme språk.

På grunn av det genetiske slektskapet, likheter i grammatisk system og en relativt lik språkpolitisk innstilling til og behandling av importord, finner vi en antakelse om at nordmenn og svensker kan kommunisere med hverandre på eget morsmål uten aktive tilpasninger til hverandres språk (Braunmüller 1998:216). Dette er som mange har erfart og tidligere forskning også har vist, en sannhet med modifikasjoner.

1.3 Tidligere undersøkelser av nordisk og skandinavisk kommunikasjon

På et overordnet nivå er skandinavisk samarbeid viktig for å kunne ivareta regionens interesser i framtiden. Et slikt samarbeid muliggjøres gjennom kommunikasjon mellom landene, og det er et uttalt politisk mål, blant annet gjennom Nordisk råd og Nordisk ministerråd, at fellesskapet mellom landene må holdes ved like. De skandinaviske språkene er i så måte særlig viktige for å ivareta et slikt samarbeid de nordiske landene mellom. Ettersom man både på Færøyene, Grønland og Island lærer seg dansk på skolen og finskspråklige i Finland lærer seg svensk, skal i teorien de skandinaviske språkene kunne brukes som et slags lingua franca i kommunikasjon mellom alle innbyggere i Norden. Språkenes ulike genetiske opphav gjør selvsagt bildet mer komplekst i virkeligheten. Å ivareta den internordiske og interskandinaviske språkforståelsen er like fullt et politisk mål og er nedfelt i blant annet

nordisk språkkonvensjon² og nordisk språkdeklarasjon³. Per i dag finnes imidlertid ingen overordnet organisasjon som ivaretar det språklige samarbeidet mellom landene, og i rapporten *Guldtavlorna i gräset* (Agazzi, Grünbaum, Hauge og Reuter 2014) som er skrevet på oppdrag fra Nettverk for språknemndene i Norden tas det nettopp til orde for en ny nordisk språkorganisasjon.

Ettersom en internordisk og interskandinavisk språkforståelse er viktig for å ivareta et nordisk og skandinavisk samarbeid, er det gjort flere undersøkelser av nabospråksforståelsen og kommunikasjonen mellom nordboere og skandinaver. Jeg vil ikke søke å gjøre rede for alle sider ved den forskningen som er gjort, men nøye meg med å beskrive i grove trekk de funn som er gjort i undersøkelser av norsk-svensk kommunikasjon.

1.3.1 Undersøkelser av språkforståelse

Siden midten av 1900-tallet er det gjort flere undersøkelser av språkforståelsen mellom flere av de nordiske, og deriblant de skandinaviske, språkene. Einar Haugen var først ute med en opinionsundersøkelse der han sendte ut spørreskjemaer til 900 mer eller mindre tilfeldig valgte skandinaviske telefonabonnenter (Haugen 1953). Informantene ble blant annet bedt om å besvare spørsmål om egen forståelse av de andre skandinaviske språkene. Som Haugen (1953:227) ventet, besvarte imidlertid kun et fåtall undersøkelsen (28 %). I tillegg til undersøkelsens lave respons og en mer eller mindre tilfeldig utvelgelse av informanter, kan man selvsagt stille spørsmål ved om slik selvrapportering gir et riktig bilde av et individs språkforståelse. Torp (1998:103) deler forskningen som er gjort på skandinavisk nabospråksforståelse inn i undergrupper avhengig av hva som er objektet for undersøkelsen (skrift- eller talemålsforståelse), ulike typer av forståelse, (rapportert eller faktisk) og situasjonen språkforståelsen er undersøkt i («kunstig» testsituasjon eller naturlig kommunikasjon). Det er lite hensiktsmessig å gruppere de ulike undersøkelsene som er gjort slik her. I denne sammenheng er det snarere resultatene av undersøkelser av den interskandinaviske språkforståelsen som er interessant.

Torp (1998:103) viser til at det meste av forskningen er gjort på forståelse av talemål, men at forskning på skriftspråk tyder på at skandinaver stort sett forstår andre skandinaviske

---

² «En nordisk statsborger skal ved behov kunne bruke sitt morsmål i kontakt med myndigheter i et annet nordisk land.» (Språkrådet 2014)

³ Læreplanene for morsmålsfaget skal i hvert av de nordiske landene inneholde krav om kompetanse i nabospråkene. Videre er det et mål at de nordiske språkene skal bli mer synlige blant annet gjennom media (Nordiska ministerrådet 2007).

skriftspråk bedre enn talemål, og at forholdet her er mer eller mindre symmetrisk (blant annet Maurud 1976). Hva gjelder forståelse av talemål er bildet mer asymmetrisk. Øivind Maurud (1976) som undersøkte språkforståelsen til i overkant av 500 mannlige rekrutter fra Sverige, Norge og Danmark gjennom både selvrapportering og testing, fant at nordmenn var klart best i Skandinavia til å forstå de andre skandinaviske språkene, mens svensk var det språket som ble forstått best. Svenskene kom imidlertid dårligst ut når det gjaldt forståelsen av både dansk og norsk talespråk (Maurud 1976:225). Tilsvarende funn gjorde Inge Bø (1978, i Börestam Uhlmann 1994:23) i sin undersøkelse som omfattet 1116 niendeklassinger der han forsøkte å finne ut hva massemedia har å si for nabospråksforståelsen. Den seneste undersøkelsen av internordisk språkforståelse *Håller språket Norden i hop?* (Delsing og Åkesson 2005) ble prosjektert som en oppfølging av Mauruds undersøkelse 30 år tidligere. Hovedformålet var å undersøke den faktiske forståelsen av de skandinaviske språkene i Norden der en konkret problemstilling er «Hur duktiga är skandinaver på att förstå varandras språk?» (Delsing og Åkesson 2005:9). Til tross for de samfunnsmessige endringer som har skjedd de siste 30 årene med økt globalisering og innvandring, stemmer resultatene av denne undersøkelsen overens med Mauruds undersøkelse: nordmenn forstår svensk bedre enn svensker forstår norsk. Et delformål med undersøkelsen var også å avdekke hvor godt nordiske ungdommer forstår engelsk. Med tanke på den kulturelle og politiske nytten av å ivareta interskandinavisk språkforståelse, må det betraktes som bekymringsfullt at nordiske ungdommer ser ut til å forstå engelsk bedre enn nabospråkene (Delsing og Åkesson 2005:148).

Det asymmetriske forholdet mellom nordmenn og svensker når det gjelder å forstå hverandres språk, blir ofte forklart med at Sverige som et land med flere innbyggere enn Norge inntar en «storebror»-rolle, og at det derfor er mer naturlig at nordmenn tilpasser seg svenskene enn omvendt. En annen forklaringsmodell som er mye brukt, er at dialektmangfoldet i Norge gjør at nordmenn har et bedre utviklet språkkøre da vi allerede er vant til stor språkvariasjon innenfor egne grenser. I tillegg antar man at holdninger til språket har betydning for språkforståelsen (se blant annet Delsing og Åkesson 2005). Flere forskere som Auer (1995, 1998) og Li Wei (1998) hevder imidlertid at et individs språkvalg påvirker en annens språkvalg, og en slik kontekstavhengighet gjør at vi ikke nødvendigvis kan benytte forhold på makro-/samfunnsnivå til å forklare forhold på mikro-/individnivå.

1.3.2 Undersøkelser av språklige strategier

Det er gjort noen få undersøkelser av hvilke strategier som blir benyttet i norsk-svensk ansikt-til-ansikt – kommunikasjon. Haugen (1953:246) foreslår i sin undersøkelse seks tenkelige strategier en skandinav kan gjøre for å tilpasse seg en samtalepartner fra et av de andre skandinaviske landene: a) snakke langsommere, b) unngå ord som lett kan misforstås, c) blande inn ord fra den andres språk, d) forandre uttalen av et ord, e) gå helt over til å snakke den andres språk eller f) gå over til et ikke-skandinavisk språk. Undersøkelsen viste at nordmenn tilpasset seg svensker hyppigere enn svensker tilpasset seg nordmenn. Tilpasningen bestod i stor grad i å blande inn ord fra nabospråket i eget morsmål, mens å veksle fullstendig til nabospråket var en uvanlig strategi. Braunmüller (1990:34ff) gjør greie for fem mulige internordiske kommunikasjonsstrategier som i stor grad sammenfaller med de Haugen har pekt på. Han viser videre til at nettopp det å bytte ut ord og uttrykk i eget språk man antar vil skape problemer for lytteren⁴, er en vanlig strategi i internordisk og skandinavisk kommunikasjon. Som Haugen, påstår han at det å veksle fullstendig til det andre språket, er en lite brukt strategi.

Mesteparten av forskningen på skandinavisk nabospråksforståelse er utført i såkalt «kunstige» testsituasjoner og ikke i autentiske samtaler. Börestam Uhlmann (1994:24) peker på at ulempen med dette er at man i slike undersøkelser ikke får se hvordan man i faktiske samtaler har mulighet til å forebygge og reparere misforståelser. I sin doktoravhandling fra 1994, *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*, gjør hun nettopp dette. Her har hun analysert 15 timer med samtaler mellom norske, svenske og danske ungdommer. Undersøkelsen viser at nordmenns forståelse av svensk talemål overordnet sett er bedre enn svenskers forståelse av norsk. I motsetning til tidligere undersøkelser av skandinavisk språkforståelse er imidlertid Börestam Uhlmanns doktoravhandling kvalitativ og mikroanalytisk der målet i tillegg til å kunne si noe om interskandinavisk språkforståelse, er å avdekke hvilke språklige strategier som blir benyttet i samtaler mellom skandinaver. Hun finner blant annet at informantene i ulik grad tilpasser seg hverandres språk: «(...) norrmännen står för den största anpassningen (...). Allra mest anpassar norrmännen vid samtal med svenskar, och ansträngningarna är klart asymmetriska på så sätt att svenskarna inte gör tilnärmelsevis lika mycket.» (Börestam

---

⁴ Jeg vil her benytte begrepet «lytter» og «mottaker» som synonymer. Begrepene er selvsagt forenklinger av virkeligheten og er ikke ensbetydende med at jeg ser på kommunikasjon som en forenklet «sender-lytter»-modell.

Uhlmann 1994:189). Hun peker videre på at denne språklige akkommodasjonen foregår på ordnivå, og at det i hovedsak er substantiv som veksles fra morsmålet til nabospråket. Interessant er det imidlertid at hun finner at akkommodasjonen ikke utelukkende skjer av forståelseshensyn, og viser blant annet til et eksempel der en svenske svarer en danske med et «ja» eller «nei» uttalt på dansk: «Bevekelsesgrunden kan i just detta fall inte i första hand vara den kognitiva nödvändigheten; i stället får det tolkas som ett sätt att manifestera gillande och indentifikation.» (Börestam Uhlmann 1994: 191). Verdt å nevne i denne sammenheng er også Kerstin Nordenstams undersøkelse fra 1979 (Nordenstam 1979) der hun fant kodeveksling som langtidsakkommodasjon hos svenske innvandrere i Norge.

1.4 Undersøkelsens formål og avgrensninger

Til tross for det entydige bildet undersøkelser av interskandinavisk språkforståelse viser, der svensker ser ut til å forstå norsk dårligere enn nordmenn forstår svensk, er det som vi har sett i eksempelet med Henemark over, likevel ikke opplagt at kodevekslingen Skavlan gjør fra norsk til svensk har som funksjon å fremme forståelse eller forebygge misforståelse. Opplagt er det, som nevnt, heller ikke at makrososiale forhold kan overføres direkte til det som skjer i ansikt-til-ansikt kommunikasjonen. Også i forskning på kodveksling har, ifølge Auer (1998:162f) tendensen vært å tillegge vekslingen makrososiale verdier. Han understreker imidlertid at man bør være forsiktig med å hevde at makrososiale forhold spiller inn på vekslingens betydning for individet. Nettopp fordi en deltakers språkvalg påvirker en annens, må årsakene til kodeveksling tolkes i lys av språkvalg i de omkringliggende taleturer, og deltakernes egen forståelse i interaksjonen bør stå i fokus:

(...) Any theory of conversational code-alternation⁵ is bound to fail if it does not take into account that the meaning of code-alternation depends in many ways on its 'sequential environment'. This is given, in the first place by the conversational turn immediately preceding it, to which code-alternation may respond in various ways. (Auer 1995:116).

Også Gardner-Chloros og Finnis (2003) peker tilsvarende på at kodeveksling må analyseres innenfor den enkelte samtalen: «the meanings carried by CS [code-switching] are negotiated in

---

⁵ Auer benytter her begrepet «code-alternation» som er hyponym til begrepene kodeveksling og kodemiksing. Se for øvrig drøftingen av begrepet kodeveksling i teorikapittelet.

the actual context in which they occur.» (Gardner-Chloros og Finnis 2003:512, min forklaring).

Formålet med denne undersøkelsen er avdekke hvilke mulige funksjoner kodevekslingen Skavlan bedriver i programmet med samme navn kan ha. Forskningsspørsmålet lyder derfor som følger: Hvilke kommunikative funksjoner har Skavlans kodeveksling i talkshowet *Skavlan*? Forskningsspørsmålet er vidt og krever både en avgrensning og en begrepsavklaring. I spørsmålet ligger det implisitt en pragmatisk forståelse av språk. Som nevnt, foreligger det allerede en hypotese (jf. språkprisen) om at Skavlan benytter kodeveksling for å fremme forståelse og forebygge misforståelse hos de svenske gjestene og tilhørerne. Det blir dermed viktig å se hvorvidt en slik hypotese kan verifiseres eller ei. Videre vil jeg se hvilke komplementære forklaringer vi kan finne på kodevekslingen, og undersøkelsen blir i så måte både deduktiv og induktiv. Begrepet kodeveksling blir her forstått som veksling fra et språk til et annet, her altså fra norsk til svensk. Hvorvidt kodeveksling er passende å bruke om språkbytte i interskandinaviske samtaler kan selvsagt drøftes. Dette vil jeg komme tilbake til i teorikapittelet (kapittel 2). Ettersom det først og fremst er i samtale med de svenske gjestene vi finner at Skavlan kodeveksler, er det disse samtalene jeg i hovedsak vil undersøke, og svenske deltakere har dermed vært et avgjørende kriterie i utvelgelsen av programmene (mer om dette i kapittel 3).

Nettopp med tanke på at kodevekslingen foregår i ulik grad til de ulike gjestene, er det en mikroanalytisk tilnærming som her vil danne grunnlaget for å kunne besvare forskningsspørsmålet. Gjennom samtaleanalyse vil jeg finne og peke på mønstre i kodevekslingen. Aarsæther som blant annet forsker på kodeveksling hos flerspråklige i Norge, argumenterer nettopp for en slik samtaleanalyseorientert framgangsmåte:

Når det gjelder kodeveksling, har sekvensiell analyse vist seg å være et svært nyttig verktøy. Ved å se en tur som inneholder kodeveksling i lys av forutgående tur(er), får en mulighet til å redegjøre for hvorfor det divergerende språkvalget kommer akkurat der, og ikke andre steder i samtalen. (Aarsæther 2006:45).

Spørsmålet kan imidlertid ikke besvares gjennom samtaleanalyse alene. Metoden må dermed suppleres med pragmatiske tolkningsrammer, og analysen blir dermed todelt (mer om dette bakgrunn og framgangsmåte for metoden i kapittel 3).

Å studere kodevekslingens kommunikative funksjoner innenfor en institusjonell samtale, medfører at teorier og metoder fra ulike forskningsfelt og vitenskapelige paradigmer møtes. Metodisk vil mikroanalyse av ansikt-til-ansikt kommunikasjon mellom Skavlan og de

ulike gjestene danne grunnlaget for å klarlegge hva som skjer der Skavlan benytter kodeveksling. På et teoretisk plan er svaret på forskningsspørsmålet forankret i en pragmatisk tilnærming til språket, og det er pragmatiske teorier om mellommenneskelige kommunikasjon som kan bidra til å besvare spørsmålet om kodevekslingens kommunikative funksjoner. Et rammeverk som har vært grunnlag i mye av forskningen på ansikt-til-ansikt kommunikasjon er Communication Accommodation Theory (CAT), eller akkommodasjonsteorien (Giles, Couplan og Coupland 1991). Teorien, som i hovedsak er sosialpsykologisk, søker særlig å forklare de kognitive og affektive prosesser som ligger bak et individs språkvariasjon og handler særlig om hvordan taler tilpasser seg verbalt og non-verbalt til lytter. Den er i så måte en deltakerorientert teori, der lytterens rolle og relasjonen mellom taler og lytter framheves som avgjørende for kommunikasjonen. Også Brown og Levinsons høflighetsteori fra 1978 (1987) har blitt benyttet som et teoretisk rammeverk i studier av mellommenneskelig kommunikasjon. Teorien bygger på sosiologiske teorier om identitet og sosiale roller og tar utgangspunkt i at taler og lytter gjennom ulike språkhandlinger viser oppmerksomhet til den andres og eget ansikt. Samtalens institusjonelle karakter synliggjøres videre i samtalen både ved at samtaledeltakerne i respektive roller har visse plikter og visse rettigheter. På grunn av undersøkelsens interdisiplinære karakter, er det selvsagt avgjørende å klarlegge kompatibiliteten mellom de ulike teoretiske retningene. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 3 om metode. Til tross for vanskelighetene en slik interdisiplinaritet utgjør, er det også dette som bidrar til å gjøre forskning på mellommenneskelig kommunikasjon spennende.

1.5 Om oppgavens struktur

Oppgaven følger en standardisert struktur. I dette første kapittelet har jeg lagt grunnlaget for undersøkelsen ved å gjøre greie for dens bakgrunn, tidligere undersøkelser av norsk-svensk kommunikasjon og undersøkelsens formål og interdisiplinære karakter.

I oppgavens andre kapittel vil jeg gjøre rede for de ulike teoriene jeg har benyttet. Jeg vil starte med å si litt om kodveksling og hvorfor jeg velger å kalle de språklige endringene vi ser for kodveksling. Deretter vil jeg greie ut om hovedteoriene jeg benytter meg av, nemlig akkommodasjonsteorien og høflighetsteorien. I siste del av andre kapittel vil jeg peke på sentrale trekk ved samtaleanalyse som teori og peke på viktige trekk vi finner generelt i institusjonelle samtaler og spesielt i talkshowet som sjanger. Jeg vil hele veien søke å legge vekt på betydningen teoriene har for denne undersøkelsen slik at tråden i oppgaven beholdes.

I tredje kapittel vil jeg forklare metoden jeg har benyttet. Ettersom samtaleanalyse og akkommodasjons- og høflighetsteorien ved første øyekast kan anses som lite kompatible, er det her på sin plass å si noe om hvordan jeg vil sikre undersøkelsens validitet gjennom en todeling av analysen. Her vil jeg selvsagt også gjøre greie for programmene som er analysert, utvalgsriterier og detaljeringsgraden i transkripsjonene.

I fjerde kapittel viser jeg analysene som er gjort. Kapittelet er strukturert etter hvilke forklaringer vi kan tillegge vekslene. På grunn av den noe innfløkte strukturen og interdisiplinære drøftinger, har kapittelet en «leserveiledning» som søker å lede leseren gjennom kapittelet på en hensiktsmessig måte.

I siste kapittel vil jeg oppsummere og komme med mulige svar på forskningsspørsmålet stilt innledningsvis.

2 Teori

2.1 Språkvariasjon som kodeveksling

Kodeveksling defineres på ulike måter i faglitteraturen. Begrepet «kode», som opprinnelig var et begrep benyttet innen kommunikasjonsteknologien (Gardner-Chloros 2009:11), anses innenfor lingvistikken som en mer nøytral paraplyterminologi for språk, dialekt, språkssystem eller varietet. Det er imidlertid siste del av ordet, veksling, som ofte byr på problemer, og det kan særlig være vanskelig å skille fra andre språkkontaktfenomener som *lån* og *kodemiksing*.

Innenfor enkelte forskningstradisjoner definerer man kodeveksling bredt og ser situasjons- og formålsbetinget språkveksling, som diglossi, som kodeveksling (Engen og Kulbrandstad 2009:66). Mer vanlig er kanskje en noe snevrere definisjon av begrepet der man anser kodeveksling for å være samtaleintern språkveksling: «(...) the alternative use by bilinguals of two or more languages in the same conversation» (Milroy og Muysken 1995:7). Forskning på kodeveksling har videre foregått fra tre ulike perspektiver avhengig av språkvitenskapelig retning: den rent *syntaktiske* der man undersøker hvilke muligheter og restriksjoner som gjelder plasseringen av vekslingen i den enkelte setningen, den *sosiokulturelle* der man ser kodevekslings som diskursstrategi og den *interaksjonelle* der man undersøker hvordan vekslingen tjener ulike kommunikative mål i samtalen (se f.eks. Gafaranga 2009:280; Gardner-Chloros 2009:9f; Enger og Kulbrandstad 2009:66f). Ettersom formålet med denne undersøkelsen nettopp er å avdekke hvilke kommunikative funksjoner kodevekslingen kan ha i den enkelte samtalen, er analysen interaksjonell eller mikroanalytisk fundert: «Researchers who adopt this perspective argue that language alternation is a conversational strategy.» (Gafaranga 2009:280). I et slikt perspektiv anses kodeveksling som nettopp varietetsveksling innenfor den enkelte samtale.

Innenfor de rent grammatiske studiene av kodeveksling har det, nettopp for å kunne gjøre greie for vekslingens syntaktiske restriksjoner, vært vesentlig å gjøre et skille på hvor vekslingen foregår. I *intersententiell* kodeveksling veksles det språk mellom setningene, mens i *intrasententiell* kodeveksling skjer vekslingen innenfor setningen. Innenfor et interaksjonelt og pragmatisk perspektiv på kodevekslingen er et slikt skille av mindre betydning. Ettersom det har vist seg som særlig problematisk innenfor slik intrasententiell veksling å skille begrepet kodeveksling fra lån, kan det likevel være verdt å peke på at vekslingen Skavlan gjør i hovedsak er av en slik intrasententiell karakter. Videre finner vi at det først og fremst er enkeltord som blir vekslet, og det er derfor særlig grunn til å her drøfte begrepet

kodeveksling, som jeg har valgt å benytte, og se det opp mot andre svært nærliggende språkkontaktfenomen, i særlig grad lån.

Enkelte (som Poplack (1980) og hennes tilhengere) hevder at vi først kan snakke om kodeveksling der større språklige enheter blir vekslet til et annet språk og anser dermed veksling av enkeltord som lån. Andre igjen (som f.eks. Myers-Scotton (1993)) anser også veksling av enkeltord eller enkeltmorfem for kodeveksling. Gumperz (1982:66) definerer lån som «(...) the introduction of single words or short, frozen, idiomatic phrases from one variety into the other» der den lånte språklige enheten implementeres morfologisk og syntaktisk i individets «hovedspråk» eller morsmål, mens kodeveksling finner, ifølge Gumperz sted der individet veksler mellom to (mentalt) likestilte grammatiske system: «Code switching, by contrast, relies on the meaningful juxtaposition of what speakers must consciously or subconsciously process as strings formed according to the internal rules of *two distinct grammatical systems*» (Ibid.). Hvorvidt vi kan snakke om ulike koder, eller språkssystemer, eller ei er dermed, ifølge Auer, avhengig av hvorvidt deltakerne i interaksjonen selv oppfatter å veksle mellom to koder: «(...) the question of what counts as a code is not easily answered, for it must refer to participants', not linguists' notion of 'code A' and 'code B'.» (1998:13).

Flere argumenterer for at det i særlig grad kan være vanskelig å snakke om kodeveksling der de språklige varietetene er like, som i norsk og svensk da det selvsagt kan være vanskelig å skille de ulike språkssystemene fra hverandre (Røyneland 2008:52). I denne sammenheng finner vi blant annet at begrepene *kodemiksing* eller *språkmiksing* er blitt benyttet. Begrepets kompleksitet understrekes imidlertid av at kodeveksling er blitt benyttet også i slike studier av veksling mellom relativt like språklige varieteter (som Blom og Gumperz undersøkelse av veksling mellom bokmål og ranamål på Hemnesberget (Røyneland 2008:48) eller Braunmüllers studier av akkommodasjon mellom de skandinaviske språkene (Braunmüller 2001)). Enkelte vil hevde at det så å si er en umulig oppgave å skille kodeveksling fra andre språkkontaktfenomen, og anser fenomenene å befinne seg på ulike sider av samme skala innenfor ett kontinuum (f.eks. Auer (1998:16f)).

Det er, og bør selvsagt være, et ideal at forskere som skal undersøke samme fenomen benytter samme teoretiske språk. Et forsøk på å skille kodeveksling fra lån og andre språkkontaktfenomen, er imidlertid innenfor rammene av denne oppgaven verken mulig eller relevant. Boztepe (2005:8) som drøfter kodevekslingsbegrepet inngående, anser et skille mellom begrepet kodeveksling og lån som både svært vanskelig «(...) there are more

similarities than differences between the two concepts. (...) it may be impossible to systematically categorize instances of foreign elements as either CS or borrowing.» og, ikke minst, lite funksjonelt når vi ønsker å forstå de sosiale og kulturelle prosessene knyttet til kodeveksling. I et interaksjonelt perspektiv er det imidlertid vesentlig at deltakerne selv oppfatter at vekslingen har en mening utover det rent språklige uttrykket:

But how can we, the analysts, prove that a given set of co-occurring linguistic features is perceived by participants as a distinct code? The only valid answer is: by showing that switching between this set and another is employed in a meaningful way in bilingual conversation (Auer 1998:13)

Ettersom formålet med begrepet kodeveksling i dette tilfellet er å bidra til å beskrive data, vil jeg, som Gardner-Chloros, snarere se begrepet som et redskap for forskning enn en objektiv sannhet: «CS [code-switching] is not an entity which exists out there in the objective world, but a construct which linguists have developed to help them describe their data.» (2009:10, min forklaring). I så måte anser jeg i dette tilfellet begrepet kodeveksling som funksjonelt der jeg ser det som et synonym til «språkveksling»: «(...) strengt teke kunne all varietetsveksling kallast kodeveksling» (Theil 2005:473).

2.2 Akkommodasjonsteori

Den såkalte akkommodasjonsteorien, eller tilpasningsteorien, som på begynnelsen av 1970-tallet ble utviklet av sosialpsykologen Howard Giles, har fokus på de kognitive og affektive prosessene som ligger til grunn for et individs kommunikative atferd (Beebe og Giles 1984:7). Et grunnleggende prinsipp er at samtaledeltakere kommunikativt tilpasser seg til hverandre, og at det dermed vil foregå en interaksjonell synkronisering: «In the early days of its development, the theory relied heavily on notions of similarity attraction (...) which in its simplest form, suggests that as one person becomes more similar to another, this increases the likelihood that the second will like the first.» (Giles, Coupland og Coupland 1991:18). Taler som blant annet tilpasser språk, aksent og/eller talehastighet til lytter blir ofte ansett å være mer sosial attraktiv, samarbeidsvillig og sympatisk enn der slik tilpasning ikke finner sted (Ibid:19). Teorien ble dannet nettopp for å forklare motivasjoner som ligger bak disse endringer i kommunikasjon samt de konsekvensene slike endringer kunne få (Putman og Street 1984:97f; Beebe og Giles 1984:7). Mæhlum (2008:114) peker på det grunnleggende i teorien som tanken om språklig atferd som en form for sosial «respons».

Den opprinnelige «speech accommodation theory», eller taleakkommodasjonsteorien, hadde fokus på de verbale tilpasningene som fant sted hos et individ i en interaksjon (Garret 2010:105). Den senere navneendringen til «communication accommodation theory» indikerer overgangen fra å studere kun de verbale endringene hos individet til også å ta i betraktning non-verbale signaler.

2.2.1 Konvergens og divergens som grunnleggende begreper

Sentralt i akkommodasjonsteorien ligger at deltakere i en sosial interaksjon er motivert til å tilpasse seg eller *akkommodere* (Beebe og Giles 1984:8f). Ettersom man antar at tilpasning er grunnleggende i menneskelig interaksjon og bygging og ivaretagelse av relasjoner, blir det desto mer markant der slik tilpasning ikke finner sted. Begrepene *konvergens* og *divergens* blir brukt som grunnleggende begreper innenfor akkommodasjonsteorien til nettopp å belyse et slikt forhold.

Konvergens innebærer at taler tilpasser seg lytter, og strategien er forklart av ønsket om å redusere de mellommenneskelige forskjeller (Giles, Coupland, Coupland, 1991:7ff). Tilpasningen kan inntre på alle kommunikative nivåer, både lingvistisk, paralingvistisk (som ytringslengde, talehastighet, pauser og uttale) samt ved non-verbale signaler (Beebe og Giles,

1984:8). Ifølge Beebe og Giles (1984:8ff) og Garret (2010:107) er konvergens motivert av ønsket om sosial anerkjennelse fra samtalepartner (samt dennes sosiale gruppe), behovet for effektiv kommunikasjon og ønsket om å ivareta egen og andres positive sosiale identitet. Putman og Street (1984:97) sier det slik: «(...) speakers wishing to show or win approval, communicate effectively and socially identify with a listener, may make their speech styles more similar or 'converge'.» Både førstnevnte og sistnevnte henger nært sammen med det Brown og Levinson i sin høflighetsteori fra 1978 anser som behovet et individ har for å ivareta ansikt (se kapittel om høflighetsteori, 2.3). Hvorvidt et individ er i stand til å konvergere språklig til samtalepartner, avhenger selvsagt av individets repertoar. Størrelsen på konvergens vil videre, ifølge Beebe og Giles (1984:8ff), bli bestemt av både individuelle og miljømessige faktorer som kan øke individets behov for sosial anerkjennelse eller behovet for effektiv kommunikasjon.

Ved divergens finner vi at deltakerne i en sosial interaksjon snarere enn å nærme seg hverandre språklig og ikke-språklig, aksentuerer allerede eksisterende forskjeller (Giles, Coupland og Coupland 1991:8). Beebe og Giles (1984:10f) peker på at slik divergerende atferd blant annet motiveres av ønsket om å dissosiere seg fra samtalepartner og behovet for å markere gruppetilhørighet med ekstern referansegruppe (i motsetning til ved konvergens der referansegruppen er intern). Divergens kan også motiveres av behovet for å bringe samtalepartners tale- eller kommunikative atferd til et akseptabelt nivå (Ibid.). Beebe og Giles (1984:10f) betoner videre at størrelsen på divergensen, som ved konvergens, bestemmes av både individuelle og kontekstuelle faktorer.

2.2.2 Viktige distinksjoner

Giles, Coupland og Coupland (1991:11) skiller på *unimodal* og *multimodal* akkommodasjon der førstnevnte viser til en tilpasning på bare ett nivå (som f.eks. leksikon), mens sistnevnte handler om at taler tilpasser seg på flere nivåer (f.eks. uttale, talehastighet og innhold). En tilpasning i retning av samtalepartner, oppleves imidlertid ikke alltid som udelte positivt.

Overakkommodasjon vil si at et individ overdriver akkommodasjonen gjerne ved multimodal akkommodasjon. En slik strategi kan oppleves som nedlatende og hånende av samtalepartner (Garret, 2010:106) (jf. også ansikstruende handlinger, 2.3). Tilsvarende vil *underakkommodasjon*, altså det å tilpasse seg i mindre grad enn det som er nødvendig, kunne oppfattes som utpreget autoritært (Giles, Coupland og Coupland 1991:43). Hva som utgjør et optimalt nivå på tilpasningen er likevel ikke enkelt å avgjøre i interaksjonen da talers

subjektive oppfattelse av egen tilpasning ikke nødvendigvis stemmer overens med virkeligheten. Det har dermed vist seg at akkommodasjon, og særlig konvergens, skjer på bakgrunn av stereotypier (Giles, Coupland og Coupland 1991:14ff, Beebe og Giles 1984:10). Dette er særlig tilfellet i media (Bell 1991 (jf. også kritikken av akkommodasjonsteorien nedenfor). Akkommodasjonen kan videre være *symmetrisk* eller *asymmetrisk* avhengig av hvorvidt den er gjensidig eller ensidig. Giles, Coupland og Coupland (1991:20) viser hvordan makt (f.eks. økonomisk) og prestisje ofte spiller inn på dette.

Giles, Coupland og Coupland (1991:11) kompliserer begrepet ytterligere ved å peke på at konvergens og divergens nødvendigvis ikke utelukker hverandre: «(...) SAT does acknowledge the possibility that convergence of some features will be matched by simultaneous divergence of others.». Tilsvarende innebærer konvergens mot en samtalepartner og dennes gruppe, divergens fra eventuelle andre som er til stede og tilhører en ekstern gruppe.

2.2.3 Kritikk av akkommodasjonsteorien

Auer og Hinskens (2005:337) peker på at mens enkelte ser kortsiktig akkommodasjon som en mekanisk etteraping eller imitering av samtalepartner, hevder andre at samtaledeltakeren som taler tilpasser seg må ha en form for prestisje. De problematiserer således ideen om at samtalepartneren en taler tilpasser seg må være til stede i interaksjonen: «In sum, there is some evidence that interpersonal accommodation occurs, but is better explained as accommodation towards a stereotypical persona or mental representation (model) of a social group than as a accommodation to the actually co-present interlocutor» (Auer og Hinskens 2005:343). Kritikken retter seg dermed mot anvendelsen av teorien i deler av sosiolingvistikken. Auer og Hinskens tar imidlertid ikke hensyn til den senere utviklingen av tilpasningsteorien som fra teoriens opprinnelse fram til i dag har gått fra å være en sosialpsykologisk modell til en interdisiplinær teori om relasjonelle prosesser i kommunikativ interaksjon (se blant annet Giles, Coupland og Coupland 1991).

2.3 Høflighetsteori

Brown og Levinson, som i særlig grad har jobbet med forskning innen psykolingvistikk og sosiolingvistikk, kom i 1978 med sin høflighetsteori. Teorien bygger på sosiologen Goffmans arbeid om identitet og sosiale relasjoner, blant annet i *The presentation of self in everyday life* fra 1959 (Goffman 1974). Brown og Levinson peker på det universelle behovet for bruk av ulike høflighetsstrategier ved kommunikative handlinger (dvs. handlinger som kan realiseres både verbalt og non-verbalt) som for lytter (eller taler selv) på en eller annen måte framstår som ansiktstruende. Grunnleggende i Brown og Levinsons teori står Goffmans abstrakte ide om «face», eller ansikt (Brown og Levinson 1987:13, 62): «[the] notion of ‘face’ (...) consists of two specific kinds of desires (‘face wants’) attributed by interactants to one another:

- **Negative face:** the want of every ‘competent adult member’ that actions be unimpeded by others
- **Positive face:** the want of every member that his wants be desirable to at least some others

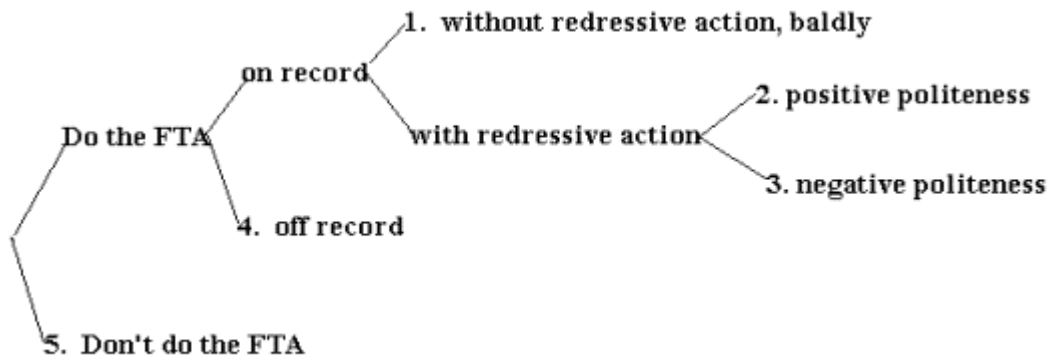
En persons «ansikt» gjenspeiler altså personens sosiale selv bilde som i kommunikasjonen med andre må bygges og ivaretas. Mens et individs positive ansikt kan trues av at taler ignorerer eller ikke anerkjenner lytters ‘face wants’, kan det negative ansiktet trues der taler på ulike måter søker å påvirke lytters handlingsfrihet (Ibid:65f). Også talers ansikt kan trues ved blant annet å måtte unnskyldes seg, innrømme et forhold eller ta på seg skyld/ansvar (Ibid:67f). Brown og Levinson (1987:68) peker videre på: «In the context of the mutual vulnerability of face, any rational agent will seek to avoid these face-threatening acts⁶, or will employ certain strategies to minimize the threat.» Grunnleggende i interaksjonen finner vi, ifølge Brown og Levinson (1987:58), en sosial forventning om et individs orientering mot eget og den andres ansikt. Ved valg av strategi, hevder Brown og Levinson (1987:68f), er det særlig tre forhold som er avgjørende: 1) talers behov for å kommunisere den ansiktstruende handlingen, 2) talers behov for effektivitet i samtalen og 3) talers behov for å ivareta lytters ansikt.

Teorien fremstiller videre fem potensielle hovedstrategier (se figur 1) der en taler av ulike grunner gjør en ansiktstruende handling. Et viktig premiss i teorien er, ifølge Brown og

---

⁶ FTA brukes som forkortelse på face-threatening act, eller ansiktstruende handling.

Levinson (1987:71f), at ulike strategier er tilpasset ulike forhold og at et individ derfor vil velge samme strategi under samme forhold. De ulike strategiene har både ulemper og fordeler som i større eller mindre grad vil gjøre dem passende i en situasjon.

Figur 1: Mulige strategier for å gjøre en ansiktstruende handling (FTA) (Brown og Levinson 1987:69).

Ved stort behov for effektivitet og der andre behov overstyrer behovet for ansiktssivaretagelse, kan man velge den såkalte «on-record» strategien uten ytterligere modifisering. Denne strategien er svært direkte og ærlig og kan i liten grad misforstås (Ibid:71ff). Positiv høflighet er strategier som søker å ivareta lytters positive ansikt:

Positive politeness is redress directed to the addressee's positive face, his perennial desire that his wants (or the actions/acquisitions/values resulting from them) should be thought of as desirable. Redress consists in partially satisfying that desire by communicating that one's own wants (or some of them) are in some respects similar to the addressee's wants (Brown og Levinson 1987:101).

De positive høflighetsstrategiene kan blant annet realiseres ved at taler a) uttrykker fellesskap med lytter, b) formidler et ønske om samarbeid med lytter eller c) oppfyller lytters ønsker (også i overført betydning).

Negativ høflighet er strategier som søker å ivareta lytters negative ansikt: «Negative politeness is redressive action addressed to the addressee's negative face: his want to have his freedom of action unhindered and his attention unimpeded» (Brown og Levinson 1987:129).⁷

⁷ I vestlige øyne er det slike negative høflighetsstrategier vi gjerne omtaler som høflighet.

Disse strategiene kan blant annet realiseres ved at taler a) unngår antakelser, b) ikke tvinger lytter eller c) unngår konfrontasjoner.

Ved bruk av en «off-record» strategi fremstiller taler den ansiktstruende handlingen indirekte: «Linguistic realizations of off-record strategies include metaphor and irony, rhetorical questions, understatements, tautologies, all kinds of hints as to what a speaker wants or means to communicate, without doing so directly, so that the meaning is to some degree negotiable.» (Brown & Levinson 1987:69). Denne strategien må sies å være den minst effektive, men frigjør samtidig taler fra ansvaret for lytters ansikt der taler kan påstå at lytters tolkning av handlingen som ansiktstruende er feil (Ibid.). Der taler velger å ikke gjennomføre den ansiktstruende handlingen, (I figur 1: 'Don't do the FTA'), unngår han/hun selvsagt også å fornærme lytter. Samtidig oppnås ikke ønsket kommunikasjon (Ibid). Strategiene er fremstilt hierarkisk ut i fra hvor stor faren for ansiktstrussel er, der nummer 5, å ikke utføre den ansiktstruende handlingen utgjør den minste trusselen og nummer 1, den direkte «on-record» strategien utgjør den største: «the more dangerous the particular FTA x [FTA-handling] is, in S's [talers] assessment, the more he will tend to choose the higher-numbered strategy» (Brown og Levinson 1987:73, mine spesifiseringer).

Brown og Levinson (1987:15) viser videre til tre faktorer som er særlig viktige ved valg av høflighetsstrategi: den relative makten mellom deltakerne, den sosiale distansen samt i hvilken grad konteksten legger føringer for den ansiktstruende handlingen.

2.3.1 Høflighet og sosiale relasjoner

Brown og Levinsons høflighetsteori tar, som akkommodasjonsteorien, utgangspunkt i at språket kan fortelle oss noe om relasjonen til deltakerne involvert i interaksjonen: «We believe that patterns of message construction, or 'ways of putting things', or simply language usage, are part of the very stuff that social relationships are made of (...)» (Brown og Levinson 1987:55). Tilsvarende kan språkbruken endre relasjonen. Høflighetsteorien kan i så måte brukes som et verktøy til å beskrive kvaliteten ved sosiale relasjoner (Ibid.):

(...) the social valence of linguistic form has two especially important sources: the intrinsic potential impact that a specific communicative intention may have on a social relationship, and the ways in which by modifying the expression of that intention participants seek to modify that impact--such modification measuring for participants the nature of the social relationship. (Brown & Levinson 1987:281)

2.3.2 Kritikk av høflighetsteorien

Høflighetsteorien har blitt kritisert blant annet for å ikke ta høyde for kulturelle forskjeller:

«(...) many people have argued that directness-indirectness should not be linked with impoliteness-politeness in a simplistic way, and that there are substantial cultural and contextual variations in how directness-indirectness is perceived (Spencer-Oatey og Franklin 2009:121). Kritikken dreier seg videre om at teorien i stor grad er lyttersentrert og dermed at lytteren ilegges for stor betydning for samtalen. Duranti (1992) peker blant annet på at språkvalg enkelte ganger kan markere talers egen identitet. Den viktigste kritikken i denne sammenheng er kanskje likevel at teorien tar utgangspunkt i språkhandlinger og dermed er monologisk (se blant annet Arendale 2006). Brown og Levinson tar i 1987 utgaven av *Politeness* noe selvkritikk for et slikt syn (1987:10). Her vil jeg komme denne kritikken i møte ved å vise at hvordan ulike høflighetsstrategier kan bli benyttet i interaksjonen.

2.4 Samtaleanalyse

Samtaleanalyse, eller conversation analysis (CA), som metode kan spores tilbake til sosiologien, og herunder etnometodologien, og ble utviklet på 60- og 70-tallet av sosiologene Harvey Sacks, Emmanuel Schegloff og Gail Jefferson (Sacks, Schegloff og Jefferson 1974). Innenfor etnometodologien anser man at ethvert kompetent samfunnsmedlem er utstyrt med metoder for å analysere sosiale fenomen: «the term ‘ethnomethodology’ thus refers to the study of the ways in which everyday common-sense activities are analysed by participants, and of the ways in which these activities are incorporated into courses of action» (Bull og Roger 1989:3). Teorien anvendes i dag også innenfor forskning på kommunikasjon og språk. Grunnleggende i teorien finner vi påstanden om ytringens nære forbindelse med mentale og affektive prosesser (Nielsen og Nielsen 2005:14). Det er altså den menneskelige interaksjonen, og da først og fremst autentisk språkbruk i naturlige samtaler⁸, som er gjenstand for analyse. Antakelsen om samtalens sekvensielle organisering, der ytringene er organisert i tid, står i kontrast til talehandlingsteorier som først og fremst ser på samtalen som arbitrært organisert gjennom de handlingene som ytres. I CA har man særlig vært opptatt av å vise hvordan samtalen er organisert (Norrby 2004:38). På grunn av samtalens organisering skaper og betinger de språklige bidragene konteksten, og ytringen må derfor tolkes innenfor den enkelte sekvensen (Nielsen og Nielsen 2005:29). Og her ser vi nettopp den etnometodologiske arven: «Man studerer sprogbrugernes egne forståelser og fortolkninger ved at se på, hvordan de orienterer seg imod hindandens sproglige bidrag» (Nielsen og Nielsen 2005:44).

2.4.1 Grunnleggende samtaleanalytiske begreper

Nettopp på grunn av den sekvensielle organisering, er *taletur*, *turkonstruksjonsenhet* eller *turenhet* (turn-constructive units, TCU) og *turtaking* som grunnleggende begreper essensielle i samtaleanalysen. For å forstå begrepet taletur, er det vesentlig å først se på begrepet turkonstruksjonsenhet: «Enkelt uttryckt är turkonstruktionsenheten det «material» som en tur byggs upp av. Den beskrivs som en enhet vilken kan bestå av ett ord, en fras eller en (syntaktisk fullständig) mening» (Norrby 2004:110). En taletur er bygd opp av en eller flere slike turkonstruksjonsenheter og kan dermed variere i lengde. Også verbal lyder, som

---

⁸ Begrepet «naturlige samtaler» er knyttet til autentiske samtaler og står altså i motsetning til de institusjonelle samtalene.

"øh" og "hm", samt paralingvistisk kommunikasjon som latter og host kan fungere som egne turer (Nielsen og Nielsen 2005:36). Turtagning innebærer i naturlige samtaler en stadig løpende forhandling om å få (og beholde) ordet. Tildelingen av taletur, såkalt *tur-allokering*, skjer imidlertid ikke tilfeldig og følger i naturlige samtaler bestemte regler som at førstetaler kan gi ordet videre til andretaler og at andretaler kan ta ordet uten å ha blitt valgt av førstetaler (Ibid:37)⁹. Mer komplisert blir bildet der interaksjonen omfatter flere enn to deltakere. Avgjørende er likevel at overgangen fra en tur til den neste skjer der foregående taletur er avsluttet. Innenfor samtaleanalyse bruker man begrepene *mulig ferdiggjørelsespunkt* (possible completion point, PCP) og *overgangsrelevant sted* (transition relevance place, TRP). (Ibid.:43ff). Mulige ferdiggjørelsespunkter finner, ifølge Nielsen og Nielsen (2005:43f), steder syntaktiske, prosodiske, pragmatiske eller sekvensielle forhold markerer at en turkonstruksjon enhet trolig er ferdig, og lytter må holde utkikk etter, eller projisere, slike potensielle ferdiggjørelsespunkter. Et slikt mulig ferdiggjørelsespunkt kan være et overgangsrelevant sted, altså «et sted i talestrømmen hvor overgang til en ny taler er relevant» (Nielsen og Nielsen 2005:47). Overlappende tale kan finne steder der lytter feilprojiserer og tar ordet før taler er ferdig. Jefferson (1984b:11) understreker at overlapp ikke nødvendigvis handler om at samtaledeltakerne ikke lytter til hverandre, men snarere indikerer presisjonen i den menneskelige interaksjonen og samarbeid mellom deltakerne: «While in the past I had noticed that not all overlap was a matter of 'people not listening to each other', but quite to the contrary could (...) be a matter of fine-grained attention, I had no idea just how massively overlap is associated with just such attention.». Avbrytelser må imidlertid anses som potensielt ansiktstruende (jf. høflighetsteorien) og kan, der den ikke blir frambragt med modifiseringer og talers genuine ønske om å opptre støttende, markere en dominerende talestil (Nielsen og Nielsen 2005:45).

Det samtaleanalytiske synet på samtalen som sekvensiell organisert fører til at man snarere enn å dele samtalen inn etter emner, deler samtalen inn i ulike *sekvenser* basert på turkonstruksjon enheter som hører sammen (Norrby 2004:122; Nielsen og Nielsen 2005:60f). Norrby (2004: 122) bruker begrepet *nærhetspar* (adjacency pairs) om «två kommunikative handlingar som tillsammans utgör ett replikskifte» og er produsert av to ulike talere som f.eks. spørsmål-svar, hilsen-hilsen og tilbud-aksept av tilbud. I så måte krever en førstedel av et slikt nærhetspar en viss type respons. *Preferanse*-begrepet man benytter seg av innenfor

---

⁹ Her blir «førstetaler» og «andretaler» benyttet som synonymer til henholdsvis «taler» og «lytter». Sistnevnte kan også benenves «mottaker».

samtaleanalyse, må ikke forveksles med preferanse slik vi omtaler det i dagligtale, men dreier seg nettopp om at første ytring i et nærhetspar (FPP) legger føringer for den andre ytringen i turparet (second pair part, SPP) (Nielsen og Nielsen 2005:67ff). Nielsen og Nielsen (2005:67ff) skiller i hovedsak på tre ulike former for preferanse. *Sekvensiell preferanse* sier noe om hvorvidt SPP sekvensielt stemmer overens med FPP (f.eks. har en invitasjon preferanse for aksept, en vurdering preferanse for enighet osv.). *Praksis-preferanse*, eller design-preferanse, handler om hvilken utforming SPP har. Der SPP avleveres prompte, uten pauser, nøling eller stamming, snakker vi om et preferert design. Tilsvarende er designet dispreferert dersom man svarer nølende og «pakker inn» svaret. Således kan et sekvensielt preferert svar ha en dispreferert utforming. *Personlig preferanse* er en tredje betydning som i utgangspunktet ikke blir benyttet innen samtaleanalysen. Et slikt preferanse-begrep handler om den enkeltes ønske, lyst eller behov og er altså slik vi benytter preferanse-begrepet i hverdagssamtaler.

Reparasjoner i samtalen oppstår der samtalepartnerne for eksempel får problemer med å ytre, høre eller forstå det som blir sagt (Nielsen og Nielsen 2005:81) og henger nært sammen med ivaretagelse av deltakernes ansikt (jf. Høflighetsteorien). Der det oppstår problemer i samtalen kan deltakerne velge ulike reparasjonsstrategier. En slik strategi kan være at taler selv oppdager «feilen» og korrigerer seg selv. Slike *reparasjonsinnledninger* kan enten være fremoverrettet, altså at taler avbryter seg selv før ytringen er ferdig, eller bakoverrettet ved at taler korrigerer eller omformulerer noe som allerede er sagt. Svennevig (2009:38) peker på tre hensyn som er viktige i valg av reparasjonsstrategi: effektiviteten og progresjonen i samtalen bør ivaretas, relasjonen til samtaledeltaker søkes ivarett ved å velge en reparasjonspraksis som oppleves som minst mulig ansiktstruende (jf. positiv høflighet) og deltakerne i samtalen bør respektere hverandres handlefrihet (jf. negativ høflighet). Hensynet til å drive samtalen framover står imidlertid i noen grad i et motsetningsforhold til relasjonen mellom samtaledeltakerne der valg av strategi kan ha implikasjoner for deltakernes ansikt.

2.4.2 Institusjonelle samtaler

Naturlige samtaler har, særlig innenfor samtaleanalyse vært ansett som den opprinnelige interaksjonsformen. Institusjonelle samtaler¹⁰, altså samtaler som foregår innenfor en institusjon mellom personer som besitter ulike roller og dermed ofte blir ansett som mer

---

¹⁰ Eksempler på institusjonelle samtaler er pasient-lege interaksjon, klasseromsamtaler, avhør og samtaler innenfor rettssystemet, intervju osv.

formell, er videre antatt utledet fra slike naturlige samtaler (Heritage 1989:33f). Heritage og Clayman (2010:2, 17) understreker imidlertid at grensene mellom såkalte naturlige samtaler og de mer profesjonelle interaksjonene er utydelige. Også innenfor de institusjonelle samtalene finner vi at den enkelte institusjonen har særegne kjennetegn (eller «fingerprints») som nettopp bidrar til å nå de fastlagte målene (Heritage og Clayman 2010:18).

Konseptualiseringen forverres, ifølge Heritage og Clayman (2010:35), ytterligere av at begrepet «institusjon» kan ha svært ulike definisjoner (innenfor sosiologien defineres f.eks. familien som en institusjon). Tilsvarende er da også begreper som «autentiske samtaler» og «naturlig samtale» problematiske og gir lite informasjon om den enkelte samtales natur.

Til tross for ulikhetene innad i institusjonelle samtaler og den vanskelige avgrensningen til naturlige samtaler, har man gjennom flere komparative, empiriske forskningsprosjekter de siste tiårene, funnet flere klare distinksjoner mellom de ulike formene for interaksjon. Flere peker på at hovedforskjellen mellom institusjonelle samtaler og de mer naturlige samtalene er at førstnevnte ofte er mer strategisk anlagt med målrettede aktiviteter (Nielsen og Nielsen 2005:116ff). Nielsen og Nielsen (2005:119f) understreker videre at slik målorientering innebærer at «deltagerne ikke kan tillate seg å avvike for meget fra interaksjonens formål», og Heritage og Clayman (2010:34) peker i forlengelsen av dette på hvorledes institusjonskonteksten legger begrensninger på hva som vil bli ansett som gyldige bidrag i samtalen.

Videre blir det asymmetriske maktforholdet mellom deltakerne i interaksjonen ofte trukket fram som særegent i institusjonelle interaksjoner. En kan selvsagt diskutere hvorvidt symmetriske samtaler overhodet finnes (Nielsen og Nielsen 2005:120). Asymmetrien i institusjonelle samtaler viser seg imidlertid tydelig i deltakernes ulike rettigheter og plikter. Nielsen og Nielsen (2005:121) peker på at personene i institusjonelle kontekster ofte deltar i form av roller, og at ulike roller gjerne besitter ulik kunnskap. Diskrepansen i samtaledeltakernes kunnskap betegnes som komplementær idet deltakeren i en rolle kan utfylle den andres manglende kunnskap og vice versa. En slik komplementaritet manifesterer seg tydelig i intervjuet der intervjuer med sine eksplisitte spørsmål søker svar hos intervjuobjektet, men finnes tilsvarende i lege-pasient samtaler, politiavhør o.l. Heritage og Clayman (2010:25) viser til et slikt forhold der avstanden mellom personen som stiller spørsmålet og personen som forventes å besitte svaret symboliseres med en «epistemisk gradient»: «By projecting the respondent as knowledgeable, questioner generally commit to the idea that the respondent will be informative and that, once the response is provided, they

will be informed (and the epistemic gradient will have been made level.)». Ettersom ulike institusjoner, som nevnt, har ulike kjennetegn, er det her relevant å se nærmere på talkshow-intervjuet som sjanger.

Talkshow-intervjuet

I intervjuer viser den nevnte målorienteringen seg i form av at intervjueren (ofte i rollen som journalist) ønsker å elisitere informasjon fra respondenten på vegne av tilhørere og/eller publikum (Heritage og Clayman 2010:225). Det asymmetriske forholdet i deltakernes kunnskap som, som nevnt, viser seg i flere institusjonelle samtaler, er dermed ikke nødvendigvis reelt i denne sammenheng da intervjuer ofte kan ha en formening om hvilke svar som kan forventes, og informasjonen i hovedsak er ment å skulle opplyse tilhørerne, og ikke nødvendigvis intervjueren selv, om en bestemt sak.

Det er særlig i forbindelse med organiseringen av taleturer, eller den såkalte turallokeringen, asymmetrien blir synlig (Thornborrow 2002:4). Den asymmetriske relasjonen mellom deltakerne viser seg i de ulike rettigheter og plikter som følger den enkelte rollen. I motsetning til i «naturlige samtaler» der deltakerne veksler tur etter bestemte regler, er det intervjuer som her både velger emnet for samtalen samt tildeler taletur til det enkelte intervjuobjektet, såkalt pre-allokering. Dette skjer da fortrinnsvis ved å stille spørsmål intervjuobjektet forventes å svare på. Intervjuer legger videre i stor grad føringer for taleturenes lengde ved å velge hva det spørres om og dermed i neste instans hva intervjuobjektet bør besvare (Heritage og Clayman 2010:216).

Ifølge Clayman og Heritage (2002:109) skiller moderne talkshow seg fra nyhetsintervjuet ved at de befinner seg nærmere vanlige samtaler. Ikke bare er selve turallokeringen mindre rigid i form av at intervjuobjektet kan stille spørsmål til eventuelle andre gjester i programmet. Også ved såkalte *spørsmålinnledninger* eller «question prefaces» (Heritage og Clayman 2010:218) der man ofte finner et såkalt mulig ferdiggjørelsespunkt i etterkant, kan gjesten velge å respondere kort med en minimal respons. Dette er imidlertid mer uvanlig i nyhetsintervjuet, der intervjuobjektet plikter å avvente responsen til spørsmålet er ferdigstilt. Heritage og Clayman (2010:219, min forklaring) viser til et slikt eksempel og peker på at «If this were an ordinary conversation, these would all be transition relevance places (...) where the IE [intervjuobjektet] would have the option to take a turn at talk. The IE, however, (...) generally wait until a recognizable question is completed.»

Turtakingssystemet i intervjuet hviler, ifølge Heritage og Clayman (2010:225), på to grunnprinsipper. Avgjørende for intervjuets reliabilitet er intervjuerens rolle som en nøytral og objektiv profesjonell aktør. Et slikt nøytralitetskrav er selvsagt et utopisk ideal, et ideal som likevel ivaretas på best mulig måte i form av en spørsmål- svar – organisering: « (...) by mandating the activity of questioning, the system restricts interviewers to an action that is accountable as 'seeking information' rather than expressing opinions.» (Heritage og Clayman 2010:225). Intervjueren bør da heller ikke anerkjenne intervjuobjektets svar f.eks. ved minimale responser. Ved at intervjueren opptrer så nøytralt som mulig, ivaretas også det andre prinsippet i intervjuer: det er tilhørerne, og ikke intervjueren selv, som er egentlig mottaker av intervjuobjektets responser. Heritage og Clayman (2010:29) understreker viktigheten av at intervjueren selv ikke må komme mellom intervjuobjektet og tilhørerne som egentlige mottakere av responsen som blir gitt, men forholde seg nøytral.

Clayman og Heritage viser til hvorledes kravet til nøytralitet særlig de siste årene har endret seg, og at intervjuer i dag ofte er preget av mer aggressive, kritiske og utfordrende spørsmål enn tidligere: «News interview questioning (...) cannot be neutral but only neutralistic. It can be more or less pointed, more or less fair, more or less balanced in its approach to its subject matter» (2002:235). Gjennom utvelgelse av tema eller ved å designe spørsmålet slik at det innehar presupposisjoner eller spesifikke svarpreferanser, kan intervjueren utfordre intervjuobjektet og samtidig dekke seg bak rettigheten som ligger i det å stille spørsmål.

3 Materiale og metode

Forskning på språkbruk og språkvariasjon i menneskelig kommunikasjon kan beskjeftige seg med teorier og metoder fra flere ulike disipliner. Svennevig (1999:63) peker på at vi ikke kan snakke om en enhetlig samtaleanalytisk metode, men snarere være nøye med å redegjøre for hvilke prinsipper som danner grunnlag for samt de framgangsmåter vi benytter i egen analyse. Med tanke på kompleksiteten i menneskelig interaksjon kan det være vanskelig å finne gode svar ved hjelp av en enkelt tilnærming: «Conversation involves both social processes of organizing and coordinating participatory actions and cognitive processes of displaying and recognizing communicative intentions.» (Svennevig 1999:74). Gjennom en kombinasjon av flere ulike teorier og metoder kan en da belyse flere ulike sider ved språkbruken. Svennevig forener i sin doktoravhandling fra 1999, *Getting Acquainted in Conversation*, CA med en mer lingvistisk pragmatisk diskursanalytisk tilnærming. Når jeg her stiller spørsmål ved den hvilke kommunikative funksjoner kodevekslingen Skavlan bedriver har, må vi i tillegg til å identifisere og beskrive vekslingens strukturelle plassering i samtalen, vende oss til en mer forklarende metode. Jeg vil dermed som Svennevig (1999) kombinere CA med mer pragmatiske tilnærminger. Nielsen og Nielsen (2005:21) peker på muligheten til å gjøre en slik todeling, her eksemplifisert med høflighetsteorien: «Når man arbejder således, vil man fx ikke indlede en analyse med at lede efter faceworkstrategier, mens man efter den egentlige analyse godt ville kunne trække faceworkteorien ind som en forklaringsramme.». Pragmatiske tilnærminger tar i hovedsak sikte på å finne forklaringer på hvordan mening skapes i samtalen. Svennevig (1999:74) forklarer forskjellen slik: «In CA the focus is primarily on conversational *organization*, whereas in pragmatics it is on issues of *meaning*.» Mens første del av analysen gjennom CA tar sikte på avdekke og beskrive strukturen i samtalen, vil jeg i den andre delen forsøke å sette opp et forklarende rammeverk for samtalebidragene. Jeg vil her gjøre rede for de metodologiske prinsippene i disse ulike tilnærmingene, framgangsmåten som er benyttet samt drøfte den kompatibilitet og inkompatibilitet vi kan finne mellom de ulike tilnærmingene.

3.1 Samtaleanalyse som metode

Samtaleanalyse blir ofte benyttet som et synonym til 'Conversation Analysis' (CA) (se mer om det teoretiske grunnlaget i teorikapitlet). CA, som også har blitt kalt konversasjonsanalyse eller etnometodologisk analyse, kan, ifølge Norrby (2004:17), på grunn

av sin unike metodologi ikke direkte sammenlignes med andre metoder innenfor samtale- og diskursforskningen. Den etnometodologisk sosiologiske samtaleanalysen (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974) er eksempel på en mikrokontekstuell og kvalitativ tilnærming til samtalestudiet der man foretar analyser av samtalen ut i fra et deltakerperspektiv. Det etnometodologiske prinsippet om at ytringene må ses i lys av deltakernes respons på dem og dermed deres forståelse snarere enn forskerens, blir dermed grunnleggende i metoden: «The focus is thus on the procedures members themselves use in creating social order. The task of the analyst is to uncover and describe this order as it emerges in the situated practices of the members.» (Svennevig 1999:64). Det er altså kun det som gjøres gjeldende av deltakerne selv i situasjonen, forskeren kan si noe om, og metoden er i så måte deskriptiv snarere enn forklarende: «The context is thus to be found in the talk itself and not in external features. The external context has to become internal in order to be demonstrated as relevant to the participants.» (Svennevig 1999:66). Dette innebærer for eksempel at en intervjuer og et intervjuobjekt kan ha en samtale uten at deres roller som intervjuer og intervjuobjekt gjøres gjeldene i samtalen. Allerede foreliggende sosiale faktorer anses dermed å ha liten forklaringsverdi da man i stedet må søke svar på deltakernes språkbruk innenfor den enkelte samtalen som i seg selv er kontekstdannende. Kontekstbegrepet er dermed forbeholdt det som skjer i samtalen, der en ytring både er betinget av den foregående ytring («context-shaped» (Svennevig 1999:678)) og samtidig skaper konteksten for den etterfølgende («context-renewing» (Ibid.)).

3.2 Pragmatisk diskursanalyse

Ettersom jeg i forskningsspørsmålet etterspør kodevekslingens funksjoner, vil en slik deskriptiv analyse selvsagt ikke være svar nok. For å kunne besvare spørsmålet om kodevekslingens funksjoner, vil jeg som nevnt benytte mer pragmatiske metoder. Gjennom et teoretisk rammeverk vil jeg søke ulike forklaringer på de observerbare strukturene i samtalen, og dermed peke på plausible tolkninger. Nettopp fordi språket i en samtale både kan knyttes til sosiale og mentale prosesser, har jeg valgt å benytte sosiologiske og sosialpsykologiske forklaringsmodeller: «What the pragmatic approach first and foremost supplies is a theoretical framework for understanding how actors jointly work to achieve goals such as exchanging information and managing social relations» (Svennevig 1999:73).

Det kan selvsagt være problematisk å kombinere det som for mange fortoner seg som inkompatible tilnærminger. CAs strukturelle tilnærming til samtalen kan i noen grad sies å stå

i et motsetningsforhold til pragmatikkens funksjonelle tilnærming. Gjennom pragmatiske metoder går man bakenfor samtalen og samtalekonteksten selv og søker forklaringer på deltakernes mentale prosesser. Svennevig (1999:75) argumenterer likevel for at vi snarere enn å se tilnærmingene som inkompatible, bør se de som komplementære: «The point here is that pragmatics and CA ask different questions, and thus give accounts that complement each other rather than exclude each other». Samtalens struktur anses fra et pragmatisk ståsted å være en konsekvens av funksjonen (Svennevig 1999:76). For å kunne si noe om funksjonene til kodevekslingen, er det tilsvarende avgjørende at man ser språkbruken i interaksjonen: «(...) utterances cannot be considered as *inherently* polite or face-threatening or inherently cooperative. Only the interactants' joint construals of each others presentations can serve as the basis for assigning functional properties to utterances.» (Svennevig 1999:88).

3.3 Framgangsmåte

Denne todelte tilnærmingen viser seg gjennom en todelte analyse der jeg i den første delen har identifisert og beskrevet vekslings strukturelle organisering i ulike sekvenser. I den andre delen har jeg forsøkt å forklare hvordan vekslingsene benyttes som pragmatiske strategier. Disse delene vil i analysen imidlertid gå noe over i hverandre da en beskrivelse ofte må følges direkte av en forklaring.

3.3.1 Del 1: beskrivelse

CA er en induktiv metode der forskeren i så stor grad som mulig skal søke å møte materialet uten preformulerte hypoteser. Å opptre forutsetningsløst, er selvsagt svært vanskelig. Særlig ettersom jeg tidligere i studieløpet har sett på forholdet mellom kodevekslingen Skavlan gjør og sosioøkonomisk status hos gjestene, kan det være vanskelig å møte materialet uten forventninger eller implisitte hypoteser. En kan selvsagt spørre seg hvorvidt det i det hele tatt er å mulig å befri seg fra kunnskap, erfaringer og holdninger og forholde seg induktivt til et materiale. Nielsen og Nielsen (2005:169) peker på denne motsetningen som ligger i det å være teoristyrkt og samtidig skulle opptre forutsetningsløst. En mulig løsning er, ifølge dem (Ibid:170), å «forholde sig systematisk til velbeskrevne analytiske kategorier som sociale handlinger, turdesign osv.». Analysen er her ikke strikt samtaleanalytisk i og med at jeg også søker å besvare en allerede foreliggende hypotese (om kodevekslingen som forebygging av misforståelse). Denne første delen blir i så måte mer deduktiv. Videre tar jeg her utgangspunkt i et bestemt fenomen, nemlig kodevekslingen hos Skavlan og har valgt ut

sekvenser fra materialet på bakgrunn av hvor jeg finner dette. Til tross for det, har jeg forsøkt å anvende en induktiv metode i analysen av de enkelte sekvensene. Ved bruk av grunnleggende samtaleanalytiske begreper, har jeg forsøkt å være objektiv i beskrivelsen av hva som skjer i forkant og etterkant av en veksling. Gjennom en slik analyse har jeg i stor grad kunne frigjøre meg fra egne forventninger, erfaringer, holdninger og kunnskap (se mer om undersøkelsens reliabilitet og validitet nedenfor).

CA baserer seg på en kvalitativ analyse av en begrenset mengde empiriske data. Nielsen og Nielsen (2005:26) peker på det sentrale spørsmålet å stille i CA: «why that now». Dette bør danne utgangspunkt for analysen der forskeren stiller spørsmål ved hvorfor noe skjer akkurat der det skjer. Man analyserer altså i detalj de ulike sekvensene for å avdekke mønstre i samtals organisering.

Ettersom samtalen her ikke er naturlig, men institusjonell, er det viktig å se nettopp hvordan intervju- og talkshowsjangeren legger føringer for analysen. Både situasjonen og det tradisjonelle ved slike institusjonelle samtaler, gjør at CAs strikte syn på kontekst i noen måte må vike til fordel for et noe mer utvidet syn. Ettersom situasjons- og kulturkonteksten nettopp flere steder kan sies å gjøres seg gjeldene i samtalen, er det likevel ikke et brudd med et snevert kontekstperspektiv. Clayman og Heritage (se blant annet 2002) har nettopp brukt CA på flere nyhetsintervjuer, og deres analyser er således svært støttende i denne sammenheng.

3.3.2 Del 2: forklaring

Gjennom den pragmatiske tilnærmingen blir de mønstre som er identifisert i del 1 av analysen tillagt ulike funksjoner. Jeg har her i hovedsak benyttet to ulike teoretiske rammeverk for å forklare hvordan vi kan se Skavlans kodeveksling som kommunikative strategier som har betydning for den sosiale relasjonen: Giles, Coupland og Couplands (1991) akkommodasjonsteori og Brown og Levinsons (1987) høflighetsteori.

Akkommodasjonsteorien som bygger bro mellom sosialpsykologi, språk og kommunikasjon kan i så måte benyttes til å besvare nettopp slike spørsmål: «(...) accommodation strategies can characterize wholesale realignments of patterns of code or language selection, although again related to constellations of underlying beliefs, attitudes, and sociostructural conditions.» (Giles, Coupland og Coupland 1991:2). Teoriens åpenhet til mikro- og makrokontekst er, ifølge Giles, Coupland og Coupland (1991:2), unik og gjør at den passer godt sammen med samtaleanalyse. Også Börestam Uhlmann (1994) har i sin undersøkelse av «språklige och interaktionella strategier» i samtaler mellom skandinavere

benyttet akkommodasjonsteorien. Hun sier: «I synen på samtale som ett forhandlingsutrykke ligger at menneskelig interaksjon tilhøndahøller medel med vilkas hølpe man kan øverbygge kommunikativa avstand mellom mennesker. En av dessa resurser er språklig tilnærming (...)» (Børestam Uhlmann 1994:48). Akkommodasjonsteorien vil her benyttes som forklaringsmodell for flere av språkvalgene Skavlan gjør, men tolkninger som gjøres baseres på det mikrokontekstuelle i interaksjonen. Teorien er her i hovedsak bruk som et bakteppe og en mulig og nærliggende tolkning.

Høflighetsteorien kan som akkommodasjonsteorien forklare språkbruk gjennom sosialpsykologiske forhold og søker særlig å gi forklaringer på psykologiske motiver hos taleren. I motsetning til akkommodasjonsteorien tar høflighetsteorien utgangspunkt i talehandlinger og kan derfor i utgangspunktet være vanskelig å forene med samtaleanalysen som ser på hele sekvenser og deltakernes felles forståelse av samtalen. Nielsen og Nielsen (2005:34) understreker imidlertid at så lenge utgangspunktet er den sekvensielle organiseringen, kan man argumentere for å se på talehandlinger også innenfor en slik analyse: «Den inbyrdes inkompatibilitet er dog ikke ensbetydende med, at CA og sprogbehandlingsfilosofien intet har at si til hinanden, og at CA intet kan bruke fra andre dele af sprogforskningen». Brown og Levinson (1987:233, min forklaring) har videre i 1987 utgaven av *Politeness* pekt på at teoriene ikke bare kan, men noen ganger også må forenes: «(...) some strategies for FTA-handling are describable only in terms of sequences of acts of utterances, strung together as outputs of hierarchical plans». Det problematiske med å vurdere hvorvidt kodevekslingen er benyttet som en høflighetsstrategi er selvsagt at man da må se på den enkelte ytringen hvorvidt taler antar at den er ansiktstruende eller ei. Mottakers respons i etterkant kommer dermed i så måte for sent. Sekvensanalysen ivaretas imidlertid likevel ved at man kan se på hva som skjer i forkant av høflighetsstrategien. Talers valg av høflighetsstrategi skjer dermed ikke i et vakuum, men som en del av samtalen. Som allerede drøftet over, er det altså mulig å peke på ulike høflighetsstrategier i samtalen så lenge tolkningene som gjøres baseres på den mikrokontekstuelle analysen.

Både høflighetsteorien og akkommodasjonsteorien er, i motsetning til f.eks. Myers-Scottons 'Markedness theory', lyttersentrerte: «Both speech accommodation theory and politeness theory are audience-centered models, in that they both stress the speaker as absorbed with the addressee's perceptions and acting based on those perceptions» (Gardner-Chloros og Finnis 2003:513). Til tross for at blant annet Brown og Levinsons teori er kritisert nettopp for å legge for stor vekt på lytterens rolle, er det kanskje særlig relevant å se at

intervjueren i talkshowet som institusjonell samtale i noen grad må ta lytterens perspektiv. Teoriene er i så måte svært relevante i denne sammenheng. Flere som, Giles og Coupland, peker på kompatibiliteten som vi nettopp finner mellom akkommodasjonsteorien og positive høflighetsstrategier:

Though Brown and Levinson discuss such strategies exclusively in terms of moves made to redress face-threat, their currency is presumably broader, fulfilling *face-promotion* and *face-maintenance* goals, too. They would appear to fall well within the remit of traditionally invoked accommodative motives (to gain approval and increase communication efficiency). (1991:91-92).

3.4 Materialet og transkripsjonene

Materialet består av 3 programmer à om lag 60 minutter. Til tross for at hverken Skavlan eller gjestene selv er kjent med at programmet analyseres, er slike offentlige, mediasendte programmer tilgjengelig for forskning. Det er vanskelig å se noen etiske implikasjoner ved dette da deltakerne er allerede kjent med at det de sier er offentlig. De to første programmene er kjøpt av NRK nettopp til forskning. De to andre er tilsendt fra Skavlans eget produksjonsselskap, Monkberry. Den første sesongen ble produsert av SVT og ble sendt i reprise på NRK. I den andre sesongen startet SVT og NRK samproduksjon av programmet, mens det siste programmet er produsert av Monkberry.

Utvalget av programmer er gjort på bakgrunn av deltakende gjester. Hovedkriteriet er selvsagt at enkelte av gjestene er svenske. I tillegg ønsket jeg nettopp med tanke på tidligere beskjeftigelse med programmet, gjester med ulik sosioøkonomisk bakgrunn. Programmene, gjestene med de initialer som er benyttet i transkripsjonene og den enkelte gjestens nasjonalitet er listet opp i tabellene under:

1. episode, 1. sesong, 16. januar 2009		
Fullt navn	Initialer	Nasjonalitet
Göran Persson	GP	svensk
Anitra Steen	AS	svensk
Jason Diakité/Timbuktu	T	svensk
Kristina Lugn	KL	svensk
Anders Sandberg	ASa	svensk
Åsa Vilbäck	ÅV	svensk
Ari Behn	AB	norsk

Tabell 1: Gjester, initialer og gjestenes nasjonalitet i 1. episode

85. episode, 5. sesong, 12. oktober 2012		
Fullt navn	Initialer	Nasjonalitet
Anne Holt	AH	norsk
Ulf Lundell	UL	svensk
Alexander Rybak	AR	norsk
Camilla Henemark	CH	svensk

Tabell 2: Gjester, initialer og gjestenes nasjonalitet i 85. episode

Til tross for at programmene ble valgt ut til nettopp den hensikt å studere Skavlans kodeveksling og at intervjuobjektene dermed måtte være svenske, viste det seg likevel som vanskelig å gjøre et utvalg basert på de nevnte kriterier uten å ha sett programmene. I flere av programmene blir det naturlig nok snakket mye norsk der det er norske gjester til stede. Et unntak fra dette er Ari Behn, som er et interessant tilfelle i og med at han selv, som en av få norske gjester, veksler til svensk. Som vi skal se påvirker dette også Skavlans språk. Videre er det på forhånd vanskelig å avgjøre hvor mye engelsk som blir snakket der det er engelske gjester til stede. Dette avhenger av når i programmet de engelske gjestene kommer inn. Deler av programmet er videre introduksjonsvideoer av gjestene, videoer av utegående reporter Niklas Källner, og hvert program avsluttes med et musikalsk innslag av en kjent sanger eller et kjent band. Episode 1 i 1. sesong er programmet der vi finner mest interaksjon med svenske intervjuobjekter. Sammen med det Skavlan gir av ulike introduksjoner til tilhørere¹¹ utgjør intervjuene med svenske gjester her over 51 minutter av programmet. I episode 85. som er hentet fra 5. sesong finner vi at introduksjon til tilhørerne og samtalen med de svenske gjestene på svensk utgjør om lag 28 minutter av programmet. Vi ser imidlertid også at Skavlan enkelte ganger kan interagere med de svenske gjestene til tross for at han intervjuer

---

¹¹ Mer om inndelingen i tilhører- og intervjukonteksten i analysedelen.

de norske. En slik sekvens finner vi i (12). Nettopp på grunn av at den ulike tiden med analyserbart materialet i hvert program, vil selvsagt også eksemplene i stor del komme fra episode 1 og episode 85.

I tillegg til de nevnte programmene har jeg også transkribert episode 26 som vi finner i 2. sesong.

26. episode, 2. sesong, 12. februar 2010		
Fullt navn	Initialer	Nasjonalitet
Patrick Sjöberg	PS	svensk
Harald Eia	HE	norsk
Didrik Solli-Tangen	DST	norsk
Jessica Andersson	JA	svensk
Sissel Gran	SG	norsk
Norah Jones	-	amerikansk

Tabell 3: Gjester, initialer og gjestenes nasjonalitet i 26. episode

Jeg har av flere årsaker imidlertid ikke trukket inn eksempler fra dette programmet i analysen. Ettersom store deler av programmet foregår på engelsk, finner vi at bare 12 minutter er introduksjon til tilhørerne og intervju med en svensk gjest. Dette i seg selv er selvsagt ikke ensbetydende med at det ikke er mulig å avdekke interessante funn. Vi finner imidlertid at Skavlan her i svært liten grad veksler kode. Dette vil jeg si noe kort om avslutningsvis.

3.4.1 Transkripsjonen

Steensig (2005:176) peker på den opplagte hensikten med transkripsjoner: «Udskrifter skal gøre den flukturende substans der findes i det lydlige (og evt. i det visuelle) medium (på bånd) tilgængelig for analyse.» Innen CA regnes alle bidrag i samtalen som relevante og «potentielt betydningsbærende» (Nielsen og Nielsen 2005:29). I utgangspunktet betyr det at transkripsjonen bør være detaljert. Steensig (2005:178f) drøfter ulike mulige detaljeringsgrader i transkripsjon og peker på at et viktig prinsipp er at systemet må tilpasses prosjektets mål og tidsramme. Ettersom jeg her i hovedsak ønsker å studere Skavlans kodeveksling, er behovet for detaljer i transkripsjonen liten, og jeg har i derfor stort sett valgt standardortografi i utskriften. Et slikt valg bunner selvsagt også i at transkripsjonsarbeid er svært tidkrevende. Unntaket fra valget om standardortografi er der jeg ønsker å markere uttalen av et ord som tydelig svensk eller norsk. Et eksempel på det er der Skavlan bruker «någon». Her har det vært viktig for meg å understreke at uttalen er i samsvar med den svenske, og jeg har derfor valgt «nån». I et samtaleanalytisk perspektiv er det videre viktig å

markere pauser¹². Jeg har i hovedsak valgt å markere pauser jeg anser som markante og betydningsfulle i samtalen. Nielsen og Nielsen (2005:166) peker på nettopp det relative aspektet ved pauser der blant annet en persons talehastighet vil spille inn på hva som anses som en lang eller kort pause: «Det betyr, at selve informasjonen om, hvor lang en pause er i sekunder ikke nødvendigvis sier så meget om, hvorvidt der kan være tale om en pinlighet eller bare et opphold i ordstrømmen.» Man kan selvsagt stille spørsmål ved hvorvidt en slik metode vil være god nok da man allerede i utskriften må gjøre tolkninger av interaksjonen. Nielsen og Nielsen (2005:165) understreker imidlertid at transkripsjoner alltid er tolkninger: «Det at skrive ud er naturligvis en tolkningsprosess, hvor ens kulturelle og sociale baggrund giver en bias (...)». I tillegg er det svært vanskelig å måle pauser nøyaktig. For dette formålet skyld anser jeg at det å vise en pauses omtrentlige lengde som en del av den ikke-verbale kommunikasjonen og dermed en viktig del av samtalen, som det viktigste. Det vil si at pausene er målt i transkripsjonssprogrammet opptil flere ganger, men at det må tas forbehold om eventuelle feilmålinger. Innpust anser jeg som en slags pause, og dette markeres der jeg finner det som viktig i interaksjonen. Videre har jeg ansett overlapp som viktig å markere. I dette transkripsjonssystemet markeres overlapp kun med klammer og ikke ved å sette turen rett under turen som blir overlappet. Latter markeres litt ulikt avhengig av om det er publikum eller gjestene som ler. Her har jeg imidlertid ikke valgt å markere lengde på latteren ved et tegn for hver «stavelse» ettersom jeg kun anser det som viktig å markere at samtaledeltakeren faktisk ler enn hvor lenge han/hun ler. Setningsintonasjon markeres der det er relevant for interaksjonen.

For å gjøre det lettere for leseren å følge analysen, har jeg i transkripsjonen kursivert de svenske ordene Skavlan benytter. I og med svensk og norsk har mange ord med felles opphav, er det enkelte ganger vanskelig å avgjøre om et ord er svensk eller norsk. Et eksempel på dette er et ord som «røst» som finnes både på norsk og på svensk. Der vi møter på slike tilfeller i materialet har jeg i analysen også drøftet hvordan jeg ser på ordet.

---

¹² Til tross for at man i CA ofte skiller mellom ulike typer pauser (TCU-interne pauser, tur-skifte-pauser, neste-talers pause, tur-mellomroms-pause (gap) og syklisk pause (lap) (Nielsen og Nielsen 2005:85)), ser jeg det her som lite hensiktsmessig å gjøre en slik inndeling. Nielsen og Nielsen (2005:85) understreker også at man bør være forsiktig med å kategorisere pauser nettopp fordi det krever svært nærgående analyser også av det non-verbale.

3.5 Reliabilitet og validitet

En undersøkelses reliabilitet handler om hvorvidt man under samme omstendigheter vil få de samme resultatene ved gjentakelse av undersøkelsen og dermed undersøkelsens pålitelighet (Johnstone 2000:61; Nielsen og Nielsen 2005:218). Validitet handler om hvorvidt resultatene undersøkelsen avdekker er sanne og riktige, og om vi undersøker det vi faktisk tror vi undersøker (Ibid.).

3.5.1 Validitet og reliabilitet i CA

Svennevig (1999:70) understreker at validiteten i CA ivaretas ved at man nettopp gjør dybdeanalyser av deltakernes interaksjon: «(...) the only accepted claim of validity within CA is to show that the participants are actually in specific cases orienting to the procedure described by the analyst.» (Svennevig 1999:70). For at man skal kunne ha tillit til dataene må imidlertid noen betingelser være oppfylt. Nielsen og Nielsen (2005:218) peker på at validitet og reliabilitet i CA er knyttet til dataenes nøyaktighet og troverdighet, analysens gyldighet og objektivitet. I dette tilfellet er dataenes nøyaktighet og troverdighet ivaretatt ved at kamera er til stede i studio som en del av den institusjonelle samtalen. Både Skavlan og gjestene (og publikum i studio) er innforstått med at det er (flere) kamera til stede, og at de filmes, og vi unngår dermed det såkalte «observers paradox» der samtaledeltakerne kjenner seg gransket av en forsker. De modifikasjoner samtaledeltakerne her gjør, er altså snarere enn et forsøk på å føre forskeren bak lyset, gi forskeren de svarene han/hun ønsker eller la seg påvirke av kameraenes tilstedeværelse, den rollen Skavlan og gjesten tar på seg i intervjuet som en institusjonell samtale. Ettersom det nettopp er disse rollene som her faktisk er ment å undersøkes, og ikke Skavlan og gjesten i en privat og naturlig samtale, vil altså ikke kameraenes tilstedeværelse oppleves som noe unaturlig i situasjonen.

Et problem med å undersøke opptak man ikke selv har gjort som forsker, er selvsagt at man ikke selv kan velge hva kameraene til enhver tid skal fokusere på. Programmene blir i tillegg redigert før de sendes på tv, og begge deler medfører at man kan gå glipp av viktige sekvenser. Kanskje har produsenten valgt å fjerne deler av programmet der omfattende misforståelse mellom Skavlan og intervjuobjektet oppstår? Til tross for at vi kan anta at klipping i første omgang skjer av etiske og politiske grunner¹³, er risikoen selvsagt reell. Vi må likevel anta at store deler av samtalene foregår uten klipping. Ved å fjerne deler av

---

¹³ Jf. programmet der den svenske komikeren Özz Nûjen anklager FRP og Høyre for rasisme (Løvrig 2013)

sekvenser, vil man også fjerne deler av samtalens kontekst, og dette vil i så fall kunne medføre at spørsmålene Skavlan stiller eller svarene intervjuobjektene gir, ikke gir mening for tv-seerne.

En avgjørende del av en god samtaleanalyse, er transkripsjonene. Det er fristende å peke på transkripsjoner som objektiv gjengivelse av virkeligheten og i så måte pålitelig materiale. Som nevnt, er det imidlertid i beste fall en sannhet med modifikasjoner. Allerede gjennom transkripsjonsprosessen er forskeren i gang med å tillegge dataene egne tolkninger: «A transcript is necessarily a partial representation of talk, and transcribers have to decide what information to include and what to leave out.» (Johnstone 2000:17). Man kan selvsagt argumentere for at reliabiliteten ivaretas ved at de utvalgte sekvensene er transkribert så detaljert som det er behov for å kunne gjøre en god analyse. Avgjørende er det imidlertid at man som forsker stadig går tilbake til de opprinnelige dataene for å sjekke at man ikke har gått glipp av viktige detaljer i samtalen. Johnstone (2000:62) understreker nettopp at det å bruke tid i «forskningsfeltet», som vi altså her kan se som videoopptakene av programmene, vil øke undersøkelsens reliabilitet: «(...) reliable procedures are the result of time and care.» Jeg har altså gjentatte ganger sett på de utvalgte sekvensene og ofte sett et behov for å øke detaljeringsgraden i transkripsjonen ved å legge til symboler for blant annet intonasjon og ikke-verbal kommunikasjon.

Nielsen og Nielsen (2005:229) understreker at objektivitet i kvalitative fortolkende undersøkelser ikke betyr det samme som innen kvantitativ positivistisk naturvitenskap: «Formålet med objektivitetskravet må være at sikre, at forskeren ikke er forudtatt, og at man kan have tillid til undersøgelsesresultaterne, fordi man kan have tillid til den måde, undersøgelsen er blevet udført på.» Objektivitet i denne sammenheng er altså forbundet med forskerens troverdighet. Nielsen og Nielsen (2005:229) peker på det opplagte i at man som student vanskelig kan ha høy troverdighet i seg selv som forsker. Det er imidlertid avgjørende at mangelen på erfaring veies opp av det å ha dyktige veiledere og samtidig å ha lest tilstrekkelig relevant teori. Særlig i et så krevende felt som ansikt-til-ansikt kommunikasjon i institusjonell sammenheng, der man befinner seg i et mangesidig og interdisiplinært felt, er kunnskap om teorien viktig for å kunne se mønstre man kanskje ellers ikke ville sett. Som allerede nevnt, kan dette være problematisk med tanke på å nettopp kunne forholde seg forutsetningsløst til analysen da teorien alltid vil kunne påvirke resultatene. Gjennom nettopp en samtaleanalytisk tilnærming der første del av analysen er beskrivende, blir et individs

språkvalg sett i lys av deltakernes felles forståelse som manifesteres i deres verbale og ikke-verbale atferd, og tolkningsmulighetene begrenses.

Troverdigheten til forskeren og dermed analysens gyldighet baserer seg videre på hvorvidt man kan ha tillit til at forskeren har foretatt gode beslutninger (Nielsen og Nielsen 2005:230f). I samtaleanalyse kan man særlig snakke om at utvalget av sitater fra materialet i stor grad vil avgjøre resultatenes validitet. Ettersom det er Skavlans kodeveksling som her er interessant, er det mikroanalyse av disse sekvensene der vi nettopp finner kodeveksling som må utgjøre det viktigste utvalgsriteriet. Til tross for at alle disse sekvensene er analysert, kan selvsagt ikke alle presenteres i teksten, og utvalget er gjort på bakgrunn av å kunne peke på de mønstre som tydeligst viser seg.

3.5.2 Validitet og reliabilitet i pragmatisk analyse

Ettersom jeg her søker svar på hvordan kodevekslingen benyttes som ulike kommunikative strategier, er det viktig å finne flere eksempler som peker i samme retning og som i noen grad kan grupperes: «Efterhånden som man redegjør for sit fænomen kan man vælge at vise de eksempler, der bedst illustrerer éns pointe.» (Nielsen og Nielsen 2005:172). Det er to problemer forbundet med et slikt utvalg. Det ene er at leseren selvsagt ikke kan være sikker på at de resterende eksemplene som ikke er tatt med i analysen ikke peker i motsatt retning. Det andre er at det, som nevnt, er vanskelig å peke på en enkelt tolkning av kodevekslingen som gjøres i hvert eksempel og at det i så måte er vanskelig å gruppere eksemplene. Svennevig (1999:86) peker nettopp på det sistnevnte problemet som kan oppstå der en forsøker å legge funksjon til form: «(...) a single form can have multiple functions.». Dette er ikke en prosess som styres av bestemte regler, men som må innebære tolkning: «Function has to be *interpreted* on the basis of the sequential context» (Svennevig 1999:87). Til tross for at leseren aldri kan være sikker på at eksemplene som er valgt ut faktisk gir valide og reliable resultater uten selv å undersøke forholdet, mener jeg likevel at begge disse problemene løses nettopp ved å peke på flere mulige tolkninger. Selv om jeg i hovedsak argumenterer for at kodevekslingen har en relasjonell funksjon, er det selvsagt ikke noe fasitsvar på dette. Denne besitter kanskje ikke engang taler selv! Mangelen på en entydig tolkning styrker snarere enn svekker i så måte undersøkelsens validitet fordi man nettopp kan peke på flere muligheter og samtidig argumentere for det mer plausible.

3.6 Generaliserbarhet

Spørsmålet mange forskere stiller seg er hvorvidt resultatene undersøkelsen genererer kan overføres til andre lignende tilfeller. I kvalitative undersøkelser er det selvsagt hverken mulig eller ønskelig å konstruere et representativt utvalg vi kan generalisere på bakgrunn av, men snarere å gjøre intensive analyser av enkelttilfeller. Silverman (2011:386) understreker nettopp denne misforståelsen som ligger i påstanden om at generell, kontekst-uavhengig kunnskap er mer verdifull enn spesifikk kontekst-avhengig kunnskap: «It is a mistake to assume that the further we move away from a specific case, the more valid is our knowledge.». Flyvbjerg, som i sin kjente artikkel fra 2004, søker å dementere en del grunnleggende påstander om kvalitative case-studier, peker nettopp på kompleksiteten i menneskelig atferd som et argument for å benytte slike undersøkelser:

For researchers, the closeness of the case study to real-life situations and its multiple wealth of details are important (...). First, it is important for the development of a nuanced view of reality, including the view that human behavior cannot be meaningfully understood as simply the rule-governed acts (...) (2004:392).

Han peker videre på at formell generalisering ikke må anses som den eneste måten å skaffe kunnskap på: «That knowledge cannot be formally generalized does not mean that it cannot enter into the collective process of knowledge accumulation in a given field or in a society.» (Flyvbjerg 2004:394). Silverman (2011:388) understreker videre at dataene benyttet i kvalitative undersøkelser ikke er tilfeldig valgt, men utvalgt etter visse kriterier («purposive sampling»). Her er som nevnt det viktigste kriteriet at sekvensen må inneholde kodeveksling. Generalisering er i mindre grad knyttet til utledning av fakta og i større grad til selve prosessen: «In qualitative research we are often more interested in generalising about processes.» (Silverman 2011:392).

Hvilken kunnskap kan vi så utlede av resultatene som framkommer i denne undersøkelsen? Ettersom jeg her foreslår ulike funksjoner knyttet til kodevekslingen, knytter jeg funnene mine til allerede eksisterende sosialpsykologiske teorier. På denne måten kan flere av de kommunikative strategiene anses som mer generelle og allmennmenneskelig enn spesifikke for denne situasjonen. Resultatene kan dermed komplementere allerede eksisterende undersøkelser av kodeveksling som en kommunikativ strategi, samtaler mellom nordmenn og svensker og bidra til ny innsikt om kommunikative strategier i talkshowsjangeren generelt og i Skavlan spesielt. Språkprisen Skavlan har mottatt fra

Foreningen Norden for å bidra til å styrke den nordiske språkforståelsen gjør han til et spesielt godt egnet case godt et slikt studie.

4 Analyse

Jeg har valgt å dele analyse og drøftingskapittelet inn i tre deler avhengig av hvilke kommunikative funksjoner vi kan argumentere for at kodevekslingen har. I den første delen vil jeg peke på noen sekvenser der kodevekslingen blir benyttet for å *forebygge misforståelse* hos intervjuobjektet og de svenske tilhørerne. I den andre delen vil jeg komplementere en slik forståelse og vise at kodevekslingen også kan ha en *relasjonsbyggende* og *relasjonsivaretagende* funksjon der den blir benyttet både som akkommodasjon og høflighetsstrategi. I tredje og siste del vil jeg vise at kodevekslingen også kan ha en *selv-presenterende* funksjon. En slik tredeling gir selvsagt et forenklet bilde da funksjonene er overlappende. Forebygging av misforståelse kan selvsagt ha en relasjonell funksjon, og en taler kan vise ulike identitetshandlinger gjennom akkommodasjons- og høflighetsstrategier. Nettopp fordi vekslingen kan ha flere funksjoner, har det vært viktig å finne eksempler som i særlig grad tydeliggjør at vekslingen har en funksjon framfor en annen, og inndelingen av kapittelet skal gjenspeile dette. Jeg ser imidlertid først behovet for å si noe om den komplekse programkonteksten.

Den doble adressiviteten

Kompleksiteten i flere tv-program og talkshow, som Skavlan, består blant annet i at man opererer med flere ulike kontekster. Franke (2011:65) som i sin doktoravhandling har undersøkt språk i media, snakker om en utvidet talesituasjon: «(...) the institutional speech situation as such is *enlarged* as it involves both interpersonal communication (within a first frame of interaction, i.e. the institutional setting) and mass communication (within a second frame of interaction)». Hun skiller på den mellommenneskelige kommunikasjonen som ansikt-til-ansikt interaksjon mellom deltakere i et studio og enveiskommunikasjonen med tv-seere og publikum i studio som passive tilhørere (Ibid.). Bell (1991:76) gjør et skille mellom internt og fysisk tilstedeværende publikum, der intervjuobjekt og produksjonsteam i tillegg til publikum i studio er iregnet, og eksternt, ytre publikum som tv-seere. De ulike inndelingene er begge relevante. Ettersom jeg her er ute etter å studere hvilke kommunikative funksjoner kodevekslingen Skavlan benytter kan ha, og denne i hovedsak finnes i samtalen med de svenske intervjuobjektene, er det mest formålstjenlig i denne sammenheng å gjøre et skille mellom intervjukonteksten med Skavlan og gjestene, og tilhørerkonteksten med publikum i studio og tv-seere.

Vi kan forvente at der Skavlan kommuniserer direkte til tilhørerne, som der han introduserer programmet eller en ny gjest, vil det arte seg noe annerledes enn kommunikasjonen med de ulike gjestene. Bell (1991:70) viser til flere av de forskjellene vi finner mellom denne type mediakommunikasjon og ansikt-til-ansikt- kommunikasjon. Adskillelse i tid og rom medfører blant annet at seere ikke har mulighet til å gi direkte tilbakemeldinger på det som blir sagt¹⁴. Kommunikasjonen er dermed ikke preget av forhandling om mening og tilpasning mellom deltakerne, men befinner seg nærmere en prototypisk sender-mottaker modell og enveiskommunikasjon. Beebe og Giles (1984:8f) hevder at språklig tilpasning ofte vil skje på bakgrunn av et stereotypisk bilde av mottaker, og vi kan i særlig grad forvente at kommunikasjon i media medfører, og må medføre, en slik stereotypifisering av mottaker da man tross alt skal nå en stor og heterogen gruppe. Bell (1991:73) viser til nettopp dette: «(...) beliefs and stereotypes about recipients and their speech patterns are the sole practical input to mass communicators' accommodative processes.».

Det skillet jeg forsøker å gjøre her mellom tilhørerkonteksten og intervjukonteksten må imidlertid ikke oppfattes som absolutt. Som gjort rede for i kapittel om institusjonelle samtaler og talkshow-sjangeren, er det et viktig prinsipp i intervjuer at intervjueren ikke er den egentlige mottakeren av svarene intervjuobjektet kommer med, men at han stiller spørsmål på vegne av tilhørerne. Tilsvarende må vi anta at intervjueren, her Skavlan, har tilhørerne i tankene når han stiller intervjuobjektet spørsmål; han må sørge for at også de hører og forstår. Clayman og Heritage (210:120) kaller det «talk for an overhearing audience», og vi kan snakke om en 'dobbel adressivitet'. Konteksten blir dermed mer kompleks enn en slik todeling gir inntrykk av.

4.1 Kodeveksling som forebygging av misforståelse

Tidligere undersøkelser av svensk–norsk kommunikasjon både på makro- og mikronivå har vist at svensker i større grad har problemer med å forstå norsk enn omvendt (se blant annet Börestam Uhlmanns doktoravhandling (1994) og forskningsrapporten «Håller språket ihop Norden?» (Delsing og Åkesson 2004)). Det er dermed nærliggende å anta at vekslingene Skavlan gjør kan begrunnes med et mål om å forebygge potensielle misforståelser hos gjestene. En slik tanke utgjør, som nevnt innledningsvis, også begrunnelsen for språkprisen

---

¹⁴ Tilbakemeldinger fra tilhørere kan imidlertid komme som ulike responser i etterkant av programmet og dermed fungere modererende på framtidig kommunikasjon (Bell 1991:73).

han fikk tildelt i 2010 (Foreningen Norden 2012). Börestam Uhlmann (1994:169) viser til at forebygging ofte skjer i form av forenkling både i form og innhold. Veksling av kode i interskandinaviske samtaler, er derfor en relevant form for forebygging. Braunmüller (1998:222) peker på at en vanlig strategi i interskandinavisk interaksjon nettopp er å modifisere sitt eget morsmål ved å bytte ut enkelte ord som kan skape problemer i kommunikasjonen. Vi kan dermed forvente at Skavlan bytter ut norske ord han antar at de svenske gjestene (og tilhørerne) ikke forstår, med svenske ord de vil forstå.

Forebygging av misforståelser i samtalen og eventuelle problemer dette kan medføre, kan bidra til effektivitet i samtalen. Innen den samtaleanalytiske litteraturen har det ofte vært pekt på behovet for effektivitet og progresjon i samtalen (Svennevig 2009:38). I mange intervjuer og særlig i et tv-program som Skavlan, er et slikt behov ytterligere framtvunget av konseptets ytre tidsrammer. Programmets varighet på i underkant av en time, fører til at samtalen ikke kan stagnere uten at man vil få problemer med å holde seg innenfor tidsrammene.¹⁵ I tillegg er programmer i media (det være seg både tv og radio) avhengig av en stadig framdrift for å opprettholde tilhørernes interesse.

Ifølge Börestam Uhlmann (1994:56) er det imidlertid vanskelig å avgjøre på forhånd om en samtale kommer til å bli problematisk eller ei da mellommenneskelig interaksjon innebærer en stadig forhandling om blant annet mening, relasjon og identitet: «Mycket talar för att problematiske samtal inte får ses som en på förhand definerad och existerande samtalsgenre, utan som en återspeglning av dynamisk samverkan mellan människor.» Man kan likevel anta at sannsynligheten for problemer i samtalen vil øke der det allerede eksisterer diskrepanser mellom deltakerne: «When participants have little shared background (be it cultural, linguistic, or personal), the conversation is likely to be peppered with interruptions for clarification of content or language form.» (Gass og Varonis 1991:122). Med tanke på det vi vet om de vanskelighetene særlig svensker kan ha med å forstå norsk, er det dermed ikke urimelig å anta at det vil kunne dukke opp problemer i samtalen.

Jeg vil her først vise sekvenser i materialet der hvor funksjonen til kodevekslingen primært ser ut til å være å fremme forståelse eller forebygge potensielle misforståelser. I (1) befinner Skavlan seg i samtale med Ulf Lundell, og allerede i første linje ser vi at det norske ordet «nysgjerrig» er byttet ut med det svenske «nyfiken».

---

¹⁵ Programmet kan selvsagt bli noe redigert og klippet før det sendes, men ettersom det er publikum til stede under innspillingen må det likevel sørges for at progresjonen i noen grad opprettholdes.

(1) UL, «*nyfiken*»

- 1 S: Jeg-- Jeg-- Jeg er litt *nyfiken* på denne siden din som-- som du *nån* gang har kalt
2 selv en "sosial *kata'strof*" ?
- 3 UL: (1.6)Mhm?
- 4 S: Hva-- Hva-- Hva-- Hva-- Hva ligger i det å [jeg vet ikke om det]
- 5 UL: [Ja men] det-- det beror ju på vilken utgangspunkt jag har [för det-- för att]
- 6 S: [Sosial fiasko] eller sosial *kata'strof*
- 7 UL: Ja, men det har också restituerat i (Hx) en massa arbetar som man bara kan göra om
8 man lever i en social katastrof eller (1.0) Jag har aldrig varit *nån* social människa i *nån*
9 <XbrännvinslagX> eller i någon stor sammanhang eller (H) grupper och sånt där. Den
10 enda gången jag är i grupper det är i sammanhang-- eller det är när jag är ute med mitt
11 band. Eller *nån* band jag spelar med. Annars är jag-- (H) lever jag bara med en
12 människa.

I linje 1 ser vi Skavlan starte sekvensen med å gjenta "jeg" som en omstart. Ifølge Nielsen og Nielsen (2005:83) kan slik «stamming», altså gjentakelse av et ord flere ganger etter hverandre, peke framover mot noe enda usagt i ytringen, en slags fremadrettet reparasjon, og opptrer dermed for eksempel ved ordleting. En slik tolkning kan sannsynliggjøres av at vi finner ordet "*nyfiken*" i etterkant. Det er imidlertid viktig å ta i betraktning at kommunikasjon i media ikke er lik naturlig og uforberedt tale, og vi kan anta at mye er planlagt. Dette kommer jeg tilbake til senere. Vi kan nå nøye oss med å slå fast at ordet «nysgjerrig» opplagt er et ord som kan by på problemer for en svensktalende, og at Skavlan dermed trolig benytter vekslingen "*nyfiken*" for at Lundell (og de svenske tilhørerne) skal forstå hva han sier.

Skavlans taletur i linje 1 og 2 kan anses som en såkalt *spørsmålsinnledning*. Slike spørsmålsinnledninger, eller «question preface», må ses som en naturlig del av et spørsmål i et intervju og utgjør dermed ikke et brudd på spørsmål-svar strukturen (Heritage og Clayman 2010:218). Spørsmålsinnledninger blir, ifølge Heritage og Clayman (2010:234), brukt i intervjuer i hovedsak for å gi tilhørere nødvendig bakgrunnsinformasjon, men også for å rettferdiggjøre spørsmålet som blir stilt: «Question preface often contain materials that deal with the news audience's version of our "Why that now?" question. (...) the news audience is in effect given the background to the question, a background that justifies it being asked (...)». I (1) ser vi at Skavlan både rettferdiggjør spørsmålet som kommer i linje 4 og gir tilhørerne informasjon ved å henvise til noe Lundell selv har sagt ("... som du *nån* gang har kalt selv en "sosial *kata'strof*".) I naturlige samtaler finner vi ofte at spørsmålsinnledninger

etterfølges av en minimal respons eller en verbal ytring fra mottaker som bekrefter eller avkrefter utsagnet og premissene for det etterfølgende spørsmålet (Nielsen og Nielsen 2005:76). I intervjuer har intervjuobjektet i mindre grad mulighet til dette på grunn av den allerede foreliggende pre-allokeringen med en spørsmål–svar – organisering. Ettersom talkshow-intervjuet, som nevnt befinner seg nærmere en naturlig samtale, kan vi av flere grunner anta at Skavlan her faktisk ønsker en respons på utsagnet. Pausen i etterkant av spørsmålsinnledningen i (1) kan indikere et slikt ønske. Ikke bare har han behov for å få bekreftet at innholdet i det han sier stemmer. At intervjuobjektet forstår hva han sier, er helt avgjørende for at han skal kunne fortsette taleturen og dermed stille spørsmålet. Den lange pausen¹⁶ i etterkant av Skavlans taletur og den spørrende formen på Lundells minimale respons kan dermed signalisere usikkerhet hos Lundell. Den kan imidlertid også indikere at det som i utgangspunktet ser ut som en spørsmålsinnledning faktisk er ment som et åpent spørsmål fra Skavlans side. Usikkerheten i svaret og den manglende bekreftelsen bør dermed verken bety at Lundell har problemer med å forstå hva Skavlan sier eller at det han sier ikke stemmer. Ettersom vi finner at Skavlan i sin taletur (linje 2) benytter en spørrende intonasjon, kan Lundells usikkerhet bunne i at han tolker spørsmålsinnledningen som et faktisk spørsmål uten at han er sikker på hva Skavlan egentlig spør om. En slik tolkning underbygges av at Lundell i neste taletur (linje 5) avbryter Skavlan før han er ferdig med å stille spørsmålet og dermed svarer på spørsmålet Skavlan har stilt i linje 1 og 2. Avbrytelse av intervjueren anses i utgangspunktet som brudd på reglene for intervjuer der intervjueren stiller spørsmål og intervjuobjektet skal svare (Clayman og Heritage 2002:98). Det innebærer også at intervjuobjektet ikke skal respondere på spørsmålsinnledninger, men vente til spørsmålet er stilt. Ettersom det kan se ut til at Lundell tolker Skavlans første taletur som et spørsmål og at han i linje 4 semantisk ferdigstiller taleturen ("hva ligger i det å"), kan avbrytelsen anses som mer samarbeidende enn konkurrerende. Tilsvarende oppfattes avbrytelsen trolig heller ikke verken som et brudd på sjangeren eller som ansiktstruende for Skavlan.

De to andre vekslingene i sekvensen "*nån*" (som en forkortelse av «någon») og "*sosial kata'strof*" kan i motsetning til "*nyfiken*" på grunn av sin likhet med de norske «noen» og «sosial katastrofe» vanskelig tilskrives en forebyggingsstrategi. Vekslingen i frasen «noen gang» til "*nån gang*", kan tilegnes en konvergeringsstrategi der Skavlan viser anerkjennelse av gjesten. En slik strategi vil behandles senere. I "*sosial kata'strof*" finner vi at ikke bare ordet er vekslet, men også at Skavlan velger en svensk uttale, og han markerer i så måte at dette er

---

¹⁶ Jefferson (1983) viser til at pauser på om lag ett sekund er det normale og «umarkerte» i samtaler.

noe Lundell har sagt. Dette kan i så måte være en slags høflighetsstrategi der Skavlan distanserer seg fra påstanden og dermed forholder seg nøytral til utsagnet. Dette vil bli drøftet nærmere nedenfor (kapittel 4.2.2).

Også i (2) der Skavlan intervjuer Göran Persson og hans kone, Anitra Steen, finner vi at vekslingen trolig kan ses som forebygging av misforståelse.

(2) **AS og GP, "konsultvirksomhet"**

- 1 S: Eh- I-- I-- I-- I slutten av april -- siste april så --så slutter du som sjef for systembolaget
- 2 AS: Aa
- 3 S: og eh- og du-- eh har jeg *enligt tidningen* kunne se at skal slutte med dine foredrag og
- 4 din *konsultvirksomhet*.
- 5 GP: Nej
- 6 S: Men betyr det at dere ska- skal dere slutte å jobbe eller hva er det [som]
- 7 GP: [Nej] nej
- 8 ÅS: [Nej] nej nej nej nej
- 9 GP: Vi ska jobba och jobba lika hårt som förut fast med andra saker.

I første taletur i linje 1, ser vi at Skavlan starter med en nøling ("eh") som går over til en reparasjonsinnledning ("I-- I-- I-- I"). I etterkant av den selv-initierte fremadrettede reparasjonen, finner vi en spontan omformulering der Skavlan endrer "slutten av april" til "siste april", og det er nærliggende å anse reparasjonen som en fremadrettet ordletingssekvens. Tilsvarende funksjon kan reparasjonen i linje 3 ha ("og eh- og du—eh"). I etterkant av reparasjonen finner vi nemlig både den svenske frasen "*enligt tidningen*" og sammensetningen "*konsultvirksomhet*". Som vi imidlertid skal se senere, er det ikke uten videre slik at det vi i naturlige samtaler kan anse som selv-initierte fremadrettede reparasjoner og ordletingssekvenser, som her, nødvendigvis må forstås slik i et mediasendt intervju. Også en slik tilsynelatende spontan reparasjon og omformulering, *kan* være planlagt og forutbestemt.

Vi kan anta at vekslingen "*enligt tidningen*" i særlig grad blir benyttet for at Persson og Steen (og de svenske tilhørerne) skal forstå da ordet «avis» på svensk har en annen betydning (nemlig 'misunnelig'). Ordet "*konsultvirksomhet*", er særlig interessant da vi ser at det består av det svenske «konsult» (i stedet for det norske «konsulent») og det norske «virksomhet». Börestam Uhlmann (1994:98) peker på at slike hybrider ofte har blitt forklart som «felaktiga analogibildningar». Hun viser imidlertid til at slik sammensetning også kan

anses som et slags språklig kompromiss (Börestam Uhlmann 1994:97). Også Braunmüller (2001:9) peker på at slike «mellomløsninger» kan oppstå i interskandinavisk kommunikasjon, og at de kan bli ansett som en del av et hypotetisk skandinavisk diasystem. Slike språklige kompromissløsninger søker nettopp i særlig grad å utjevne forskjellene mellom språkene og kan da tjene til å eksemplifisere den språklige tilpasningen Skavlan bedriver.

Også her ser vi at vekslingene finner sted i spørsmålsinnledningen (linje 1, 3 og 4) i forkant av spørsmålet i linje 6. Første del av spørsmålsinnledningen er rettet mot Anitra Steen og bekreftes også av henne med en minimal respons ("Aa"). Siste del av spørsmålsinnledningen som er rettet mot Göran Persson, blir imidlertid avkreftet. Responsen har preferert design i og med at den blir avlevert direkte etter at Skavlan er ferdig med taleturen. Ettersom Persson imidlertid avkrefter de opplysningene Skavlan kommer med, er responsen sekvensielt dispreferert. Nielsen og Nielsen (2005:72) peker på at et sekvensielt dispreferert svar med et preferert design, i vår kultur blir regnet som det mest uhøflige (jf. høflighetsteorien) og kan dermed virke truende på mottakers ansikt. Heritage og Clayman (2010:220) viser videre til at det å kommentere opplysninger intervjueren kommer med i spørsmålsinnledningen er et brudd på spørsmål-svar strukturen i intervjuer, og hevder at det viser motstand hos intervjuobjektet. En slik avbrytelse forespeiler dermed et dispreferert svar. Til tross for avkreftelsen fortsetter Skavlan (linje 6) med å stille det spørsmålet han i hadde tenkt, men modererer seg noe ved å åpne opp for alternative tolkninger «eller hva er det [som]».

Til tross for at vi her først og fremst skal se på kodevekslingen som blir benyttet i samtalen med gjestene, kan det være interessant å se på et tilfelle der han benytter kodeveksling ved introduksjon av en gjest. I (3) retter han seg direkte til tilhørerne, og vekslingen vi finner tydeliggjør at vekslingen kan anses som en tilpasningsstrategi.

(3) Til tilhørerne, «stemmer eller *røster*»

- 1 S: Eh, Ulf Lundell er på vei om litt, men vår neste gjest han eh eh skal fortelle om en
- 2 såkalt stalker en besatt fan som følger han eller forfølger han gjennom Europa. Og
- 3 kanskje er det prisen å betale. Ingen har noen gang vunnet Eurovision Song Contest
- 4 mer overlegent og med flere stemmer eller *røster* enn det norske fiolinfenomenet. Ta
- 5 i mot Alexander Rybak. ((Applaus))

I (3) ser vi at Skavlan omformulerer norske "stemmer"¹⁷ til svenske "røster". Ettersom «røst» også kan benyttes på norsk som et synonym til det mer stilnøytrale «stemme», og altså er et nabospråkssynonym, kan en selvsagt stille spørsmål ved hvorvidt ordet skal behandles som en veksling eller ei. Den spontane omformuleringen der Skavlan først velger det norske "stemmer" og deretter det svenske "røster" gjør imidlertid at vi må betrakte sistnevnte som et svensk ord.

De vekslingene vi finner direkte rettet mot tilhørerne er få. Sett bort i fra det rent kvantitative, som i denne sammenheng er lite interessant, er det ikke opplagt at vekslingen skjer av forståelseshensyn da konteksten gir informasjon om ordenes betydning. Vi kan likevel ikke utelukke at enkelte vekslinger i tilhørerkonteksten finner sted nettopp for at de svenske tilhørerne skal forstå hva som blir sagt. Når vi imidlertid vet at programmet blir tekstet på SVT, er det liten grunn til å veksle til de svenske tv-seerne av forståelseshensyn. Til tross for at publikum i studio ikke har tilgang til denne teksten, kan vi anta at en annen og kanskje mer nærliggende grunn til at Skavlan veksler her er et ønske om å bidra til en svensk-norsk fellesskapsfølelse. Vi kan særlig argumentere for at dette er tilfellet der han, som i (3) først benytter det norske ordet "stemmer" og deretter ved selv-initiert reparasjon veksler til det svenske "røster". En slik strategi synliggjør vekslingen for de svenske tilhørerne som vi kan anta ikke ellers er bevisst omfanget av kodevekslingen. Der han bruker svenske ord i stedet for norske, og ikke i tillegg til som her, er vekslingen i hovedsak synlig bare for nordmenn. Ved å først bruke et norsk ord og deretter veksle til det tilsvarende svenske, sørger han dermed ikke bare for at de svenske tilhørerne (og gjestene) forstår hva han sier. Strategien styrker Skavlans troverdighet ved å synliggjøre både kompetansen han besitter i svensk og velviljen overfor de svenske tilhørerne.

Beebe og Giles (1984:34) peker på at konvergens nettopp kan danne en slik gruppetilhørighet, eller som her, en slags skandinavisk identitet. Ved å benytte enkelte svenske ord, markerer han at programmet nettopp har et slikt svensk-norsk tilsnitt og bidrar dermed til en «vi-følelse» blant svenske og norske tilhørere. Ved utdelingen av språkprisen til Skavlan i 2010 pekte Foreningen Norden nettopp på en slik fellesskapsfølelse som programmet bidrar til å skape mellom nordmenn og svensker: «(...) introduksjonen av norske og svenske personligheter (...) bidrar til felles referanserammer og opplevelsen av å dele en felles kultur. Dette skaper en felles offentlighet.» (Foreningen Norden 2012).

---

¹⁷ Jeg har valgt å bruke forskjellige anførselstegn avhengig av om jeg siterer fra transkripsjonen (som her "røster") eller om jeg viser til ord eller sitater som ikke finnes i transkripsjonen eller er sitering av kilder (som i (

Det er få tilfeller i materialet som indikerer at de svenske gjestene har problemer med å forstå hva Skavlan sier. Det innebærer selvsagt ikke at samtalen løper uten vansker. Ifølge Börestam Uhlmann (1994:148) bør vi ikke behandle forståelse dikotomisk der vi enten har full forståelse eller ingen forståelse: «I stället passar förståelsen bättre in i en kontinuerlig glidande skala och kanske är det så att det alltid finns en viss grad av ofullständighet i förståelsen».

Vi skal se på noen få eksempler der vi kan se en misforståelse manifestere seg. Jeg vil dermed drøfte hvorvidt vi kan anta at denne baserer seg på det språklige uttrykket eller oppstår av andre grunner.

(4) UL, «tagge ned»

- 1 S: Kjenner-- begynner du å kjenne at du skal snart begynne å *tagge ned*?
- 2 UL: Att jag skal bli?
- 3 S: *Tagge ned* (gestikulerer ned)
- 4 UL: Tagga ner? Ja, det har jag nog redan börjat gjort tror jag

(4) viser en av få sekvenser i materialet der et eksplisitt problem manifesteres. Skavlan benytter i første taletur (linje 1) det svenske uttrykket "*tagge ned*" som en fornorsket variant av «tagga ner». Også uttalen er norsk. Lundell produserer i neste taletur (linje 2) en reparasjonsinnledning i form av en lokaliserende problemindikator, en reparasjon som altså lokaliserer hvor i forrige ytring problemet er ("Att jag skal bli?"). Den verbale responsen indikerer ikke nullforståelse, men snarere at han har dannet seg en slags hypotese for deler av innholdet i det Skavlan har ytret.

Til tross for at vi her har med et svensk uttrykk å gjøre, finnes ikke et tilsvarende i det norske språket, og vi kan i så måte ikke snakke om en direkte veksling fra et norsk til et svensk ord. Det svenske Språkrådet skriver følgende om uttrykket: «På 1970-talet kom *tagga ner* i betydelsen 'koppla av och vila'» (Språkrådet 2011), og vi ser at det i så måte er et synonym til uttrykket «lugna sig». I denne sammenheng ser vi at uttrykket tilsvarer det norske «roe ned». Det norske uttrykket kan for en svenske trolig minne mye om det svenske «roa (sig)» som betyr å «more (seg)», og Skavlans valg av ord kan dermed forklares som en forebyggingsstrategi.

Ved ytterligere undersøkelser finner vi imidlertid at forebygging av misforståelse ikke nødvendigvis er årsaken til at Skavlan benytter dette uttrykket her. I Lundells taletur i foregående sekvens og direkte i forkant av Skavlans spørsmål (linje 1) finner vi at han selv har brukt dette uttrykket: "(...) men du vet, man taggar ner efter en viss ålder altså (...)". Slik gjentaking av andres ord og uttrykk viser seg som svært vanlig både i interkulturelle og intrakulturelle samtaler. Börestam Uhlmann (1994:119) viser i sin doktorgradsavhandling om interskandinavisk kommunikasjon til at en stor andel av ordene informantene hennes bruker har blitt brukt av samtalepartner like i forkant. En slik strategi kan selvsagt anses som en konvergeringsstrategi (mer om kodeveksling som akkommodasjon i kapittel 4.2.1).

Med tanke på at Ulf Lundell nettopp selv har benyttet uttrykket, er det vanskelig å forstå hvorfor dette skal volde problemer. Den norske uttalen kan selvsagt by på vansker og bidra til at han ikke umiddelbart gjenkjenner uttrykket. Kanskje kan siste del av uttrykket være problematisk i og med at Skavlan her benytter det norske "ned" og ikke det svenske «ner». Den illustrerende gesten Skavlan benytter i linje 3, kan tyde på at han har en hypotese om at det nettopp er denne siste delen som har skapt problemer for Lundell. En kan spørre seg hvorfor Skavlan velger å bruke det norske "ned" i stedet for det svenske «ner». Ifølge Braunmüller (1998:222) er en strategi der man ikke bare bytter ut enkeltord, men også endrer uttalen, uvanlig i skandinavisk sammenheng. Taleren kan videre ved en slik strategi komme i en normkonflikt med eget morsmål og oppleve å miste ansikt språklig (Braunmüller 1998:223) (Uttale vil bli behandlet noe mer senere i 4.2.2).

I (5) ser vi, som i eksempelet ovenfor, tilsvarende et problem manifestere seg.

(5) UL, «hykleri»

- 1 S: Du har snakket mye om-- om hykleriet og at det kan gjøre deg eh *arj*?
- 2 UL: Vilket?
- 3 S: Hykleri
- 4 UL: Hykleri? Ja, blant annet

Som i (4) ser vi også her et problem manifestere seg i form av et eksplisitt spørsmål i andre taletur som indikerer at Lundell ikke har hørt hva Skavlan har sagt. Den ikke-spesifikke problemindikatoren ("vilket?") viser at et problem foreligger, men sier ingenting om hva i Skavlans ytring som forårsaker vanskene. Ettersom problemindikatoren ikke sier noe om hvor i ytringen problemet oppstår, må Skavlan selv gjøre en tolkning av dette. Vi ser at han i tredje

taletur (linje 3) antar at det er ordet "hykleri" som har forårsaket problemet. Den relativt raske konklusjonen og valget om kun å gjenta dette ene ordet framfor hele ytringen, henger dermed trolig sammen med behovet for å minimere avbrytelsen og dermed ivareta progresjonen i samtalen.

Vi kan selvsagt ikke utelukke at problemet har oppstått på grunn av vansker med å forstå det som er sagt. Det korte svaret som Lundell gir (linje 4), kan indikere at reparasjonen Skavlan velger, ikke løser problemet. Kanskje tilsier dette at det er andre ord i ytringen som forårsaker problemet, som f.eks. det norske "snakke" som er mer uvanlig i svensk (i form av "snacka"). Til tross for at problemindikatoren Lundell presenterer i andre taletur antyder at han har hørselsproblemer, er preferansen for å ivareta den andres ansikt mellom deltakere i en samtale sterk (Svennevig 2009:41). Mindre effektive strategier, som slike ikke-lokaliserende problemindikatorer, ivaretar i større grad den andres ansikt, noe som også er tilfelle her: Ulf Lundell tar selv på seg skylden for problemet. Et ønske om å ivareta samtalepartnerens ansikt kan dermed trolig gi seg utslag i at et forståelsesproblem kan bli framstilt som et hørselsproblem: «Å indikere at man har hørt, er relativt uskyldig, mens ikke å ha forstått kan røpe egen mangel på kunnskap eller utgjøre en potensiell anklage om at samtalepartneren har uttrykt seg uklart.» (Ibid.).

Det er imidlertid lite i ytringen som tilsier at Lundell skulle få problemer med å forstå. Ordet "hykleri" finnes både på norsk og svensk og bør i så måte være uproblematisk. Vi ser videre at Skavlan har valgt å bruke det svenske "*arj*" i slutten av første taletur i stedet for det norske «sint», en veksling som trolig kan forklares som en sitering av et tidligere utsagn fra Lundell (jf. det Skavlan sier i linje 1: "Du har snakket mye om... "). Som med vekslingen "*sosial katastrof*" i (1) ser vi også her at Skavlan ved å veksle og i tillegg benytte en svensk uttale markerer at dette er noe Lundell selv har sagt. Dette vil jeg drøfte nedenfor (se høflighetsstrategier i 4.2.2).

Vi kan ikke utelukke at problemene i (4) og (5) har oppstått som følge av forståelsesproblemer. Det kan imidlertid også være problemer med å identifisere ord som er uttalt litt annerledes enn man er vant til, og i så måte dreier det seg snarere om identifikasjon av språklig form enn forståelse. I interkulturelle samtaler kan den økte konsentrasjonen om form (som avkoding av enkeltord) føre til at lytter «stopper opp» ved et ord og dermed ikke får med seg resten av ytringen. Nordisk språksekretariat (Nordiska rådet, Nordiska språksekretariatet og Nordiska språk- og informasjonssenteret 1993) oppfordrer deltakere i

internordiske samtaler til nettopp å være bevisste på dette: «Lyssna framåt. Viktiga ord som man inte har förstått kan man fråga om eller anteckna, men man bör inte stanna upp och fundera på dem. Då är det lätt att man går miste om hela sammanhanget.».

Vi finner i materialet altså svært få klare indikasjoner på at gjestene har problemer med å forstå hva som blir sagt. Tilsvarende manifesteres ingen klare misforståelser. Vi kan selvsagt ikke utelukke at problematiske sekvenser er klippet ut av programmet. Der gjestene har problemer med å forstå enkeltord, bidrar imidlertid samtalekonteksten til å forebygge misforståelser. Tilsvarende må vi anta at situasjonskonteksten øker viljen til og ønsket om å forstå.¹⁸ Videre er det, som nevnt, viktig å huske på at misforståelser også oppstår i morsmålssamtaler, og at problemer dermed kan oppstå av mange flere grunner enn rent de språklige.

Den planlagte kommunikasjonen

Både Bell (1991:73) og Androutsopoulos (2007:214f) peker på at mediakommunikasjon medfører en høyere bevissthet rundt blant annet språkvalg enn det vi finner i naturlig ansikt-til-ansikt kommunikasjon. Begge understreker i forlengelsen av dette videre et avgjørende poeng: kommunikasjon i media er planlagt (Bell 1991:73; Androutsopoulos 2007:214f). Bell (1991:73) viser videre til den omfattende produksjonsprosessen i mediakommunikasjon: «Media language is rarely a solo performance. It is the composite product of multiple professional communicators – writers, editors, producers, technicians, and so on. Many of these are employed for the exact purpose of monitoring and modifying other communicators' production.» Skavlan peker i et intervju nettopp på dette: «My team is so much part of the show» (Clara 2013). Det er lett å tenke seg at det Skavlan sier direkte til tilhørerne er planlagt, nedskrevet og innøvd, og at han (eller manusforfatter) på forhånd dermed har tatt stilling til hvilke ord som bør veksles fordi de kan by på problemer for svensker (se for eksempel (3)). Professor i media og kommunikasjon Espen Ytreberg har skrevet om nettopp dette. I artikkelen *Om det planlagte spontane* (2008) gjør han rede for hvordan kommunikasjon i media i større grad enn man liker å tro hviler på planlagte ytringer helt ned til minste detalj slik at kommunikasjonen ofte framstår som mer spontan jo mer planlagt den er.

---

¹⁸ Jf. Rapporten *Håller språket i hop Norden?* (Delsing og Åkesson 2005) der danskenes overraskende dårlige resultater på forståelsestestene blir forklart blant annet med at de viser lite interesse for undersøkelsen og i holdningsundersøkelsen viser mindre interesse for nabolandene generelt enn svensker og nordmenn.

Til tross for at talkshowintervjuet generelt befinner seg nærmere en naturlig samtale enn for eksempel nyhetsintervjuet, er det naivt å tro at alt Skavlan sier i selve intervjukonteksten er uforberedt og tilfeldig. Også her kan vi forvente at Skavlan (eller manusforfatter) på forhånd har skrevet ned en del av de spørsmålene han ønsker å stille intervjuobjektet, og kortene som blir kastet på slutten av programmet kan tjene som illustrasjon på dette kunstige ved samtalen. Vi kan særlig forvente at spørsmålsinnledningene, som blant annet er ment å gi tilhørerne bakgrunnsinformasjon i forkant av spørsmålet, er planlagt og forberedt. Både i (1) og (2) ser vi at vi finner slike spørsmålsinnledninger og, i forbindelse med disse, veksling til svensk. At nettopp "*nyfiken*", "*enligt tidningen*" og "*konsultvirksomhet*" benyttes her kan vi anta er planlagt nettopp for å forebygge misforståelse som kunne oppstått ved å bruke de norske ordene. Kanskje kan vi da også anta at det som da i spørsmålsinnledningen her framstår som selv-initiert reparasjon ved repetisjon av ord, såkalt «stamming», ikke er ordletingssekvenser, men snarere en «påtatt» reparasjon for at en godt planlagt ytrings skal framstå som mer spontan. Ytreberg kaller det *manuskamuflasje* og sier videre: «I det hele tatt er det fullt mulig å legge inn i et manus nølinger, betonginger, følelsesmessige farginger og andre typer etterligning av det spontane som man ellers tror bare skuespillere driver med.» (2008:32).

Til tross for at vi her finner noen vekslinger som kan indikere at Skavlan ønsker å forebygge problemer i samtalen og dermed er et ledd i behovet for progressivitet i samtalen, er det ellers lite som tyder på at dette er en god forklaringsmodell. Som allerede nevnt kan dette for eksempel ikke forklare hvorfor Skavlan veksler "*nån*" i «noen gang» i (1). Slike vekslinger som framstår som uforberedte og lite planlagte og ikke kan forklares med at han ønsker å forebygge misforståelse i samtalen, finner vi mange av i materialet. Börestam Uhlmann viser til et lignende funn i sine undersøkelser:

Det är en vanlig uppfatning bland gemene man att «skandinavisk» anpassning görs för att det främjar förståelsen. Försöker man förstå anpassningen endast på detta sätt blir dock en del modifieringar svårförklarliga. Om utformingen av «skandinaviska» kan man emellanåt höra att folk «silar mygg men sväljer kameler», och att de språkdrag man övertar från grannspråken knappast underlättar förståelsen. De utgör sällan verkliga problemkällor (1994:52-53).

4.2 Kodevekslingens relasjonelle funksjoner

Det analyserte materialet viser at det er mange ulike grunner til at Skavlan endrer kode internt i en setning. Forebygging av misforståelse kan, som vi har sett, være en grunn. Som allerede nevnt, kan imidlertid flere av vekslingene vanskelig forklares slik. Inngående analyse av ulike sekvenser der vi finner veksling bidrar til å forklare flere vekslinger. I tillegg er det viktig å se hvordan situasjonskonteksten legger føringer for de samtalene som finner sted i programmet. Skavlan har som intervjuer ikke bare rettigheter med tanke på allokering av samtaleet, valg av emne for samtalen og spørsmålene han ønsker å stille, men har like fullt visse plikter han må ivareta. Som allerede nevnt, medfører behovet for å drive samtalen framover at han må sørge for å unngå problemer i samtalen som kan forårsake stagnasjon. I tillegg til det nevnte behovet for progressivitet, som selvsagt er større i et mediasendt intervju enn både i andre intervjuer og i naturlige samtaler, definerer situasjonskonteksten ytterligere hvordan samtalen bør foregå.

For det første kan den kontrastfylte kommunikasjonssituasjonen som befinner seg i spenningsfeltet mellom det formelle, offentlige intervjuet med tilhørere i salen og alt fra hundretusen til flere millioner¹⁹(!) tv-seere og den mer uformelle og private samtalen i selve intervjusituasjonen, oppleves noe problematisk for det enkelte intervjuobjektet. En slik motsetningsfylt situasjon leder til det neste forholdet ved konteksten vi bør ta i betraktning: Nettopp med bakgrunn i situasjonen, kan vi anta at Skavlan og gjestene hans i flere tilfeller har forskjellige mål med samtalen. Mens gjestene er der først og fremst for å snakke om en sak og i noen grad snakke om seg selv, har Skavlan i rollen som journalist et uttalt behov for å få gjestene sine i tale og tidvis grave frem detaljer som kan tilfredsstille tilhørernes nysgjerrighet og i noen grad utlevere gjesten. Størrelsen på denne diskrepansen øker selvsagt proporsjonalt med at temaene som tas opp beveger seg fra det rent generelle via det mer spesielle og personlige til det private og intime. Det tredje forholdet som er av betydning for intervjuene, dreier seg nettopp om den ofte svært hurtige overgangen fra upersonlige til svært sensitive og utleverende temaer. Schneider (1987, sitert i Svennevig 1999:5) peker på at man i samtaler med ukjente ofte velger, og med bakgrunn i gjeldende normer, bør velge, upersonlige og trygge temaer der såkalt «small talk» ofte er det prefererte. Dette gjelder særlig der sannsynligheten for framtidig interaksjon er liten. I intervjuet som en institusjonell samtale er slike normer for valg av samtaleemne selvsagt ikke til stede, da intervjuer i

---

¹⁹ Programmet Skavlan har en seerrekord på tre millioner tv-seere (Foreningen Norden 2012)

utgangspunktet kan stille spørsmål om hva som helst. Ettersom talkshow-intervjuet i noen grad imidlertid bærer preg av å skulle *illudere* en naturlig samtale, kan en slik samtalestil av enkelte oppleves som ansiktstruende.

Skavlan selv sier i et intervju at han ønsker et talkshow som tør å konfrontere gjestene og ta opp alle slags temaer: «(...) a talkshow that (...) will challenge the viewer, a talkshow that will not avoid the difficult questions (...) combined with (...) easily digested stories (...)» (Clara 2013). Intervjuet skal altså i tillegg til å være lett fredagsunderholdning, være utfordrende og kritisk, og i et slikt spenningsfelt skal Skavlan i rollen som intervjuer få intervjuobjektet til å gi adekvate svar. Motsetningen som ligger i det å stille kritiske og i noen grad truende spørsmål og det å samtidig elisitere prefererte og adekvate responser, er innlysende. Disse institusjonelle målene står nettopp i en kontrast til det relasjonelle som vi finner i all menneskelig interaksjon: nemlig det å skulle bygge og opprettholde relasjoner. Dette er kanskje særlig viktig der intervjuet omhandler private eller sensitive temaer. Til tross for at målsettingen i intervjuet i hovedsak er transaksjonell, finner vi også en noe mindre synlig relasjonell målorientering: «People often (...) have specific goals when they interact with others. These can be interpersonal (i.e. relational) as well as transactional (i.e. task-focused) in nature, or **most commonly both**» (Spencer-Oatey & Franklin 2009:112, min uthevelse).

Jeg vil hevde at Skavlan nettopp ved hjelp av ulike språklige strategier, kan sørge for å ivareta plikten han har for å drive fram et interessant, underholdende og, i beste fall, et iøynefallende intervju. Der innholdet i spørsmålet viser seg å være utfordrende for intervjuobjektet og dermed problematisk for relasjonen, kan dette i noen grad veies opp av at spørsmålets ytre form på ulike måter viser at Skavlan er opptatt av intervjuobjektet og å ivareta en slags relasjonen med denne. Avgjørende er altså dermed ikke bare hva Skavlan stiller spørsmål om, men også hvordan spørsmålet stilles.

For å kunne si noe om kodevekslingens relasjonelle funksjoner, er det altså viktig å si noe om hvordan spørsmålet på ulike måter kan oppleves utfordrende for intervjuobjektet. Clayman og Heritage peker på nettopp dette:

First, they establish particular agendas for interviewees responses. Second, they tend to embody presuppositions and/or assert propositions about the matter under discussion. Third, they can incorporate "preferences": they are often designed so as to invite or favor one type of answer over another. (2002:192).

Ettersom intervjuobjektet plikter å besvare spørsmålene intervjueren stiller, kan han/hun tilsvarende markere at spørsmålet oppleves problematisk eller særlig truende ved å på ulike måter velge å akseptere eller avslå en eller alle disse. Plikten til å besvare spørsmålet innebærer også en forventning om at svaret bør være av en viss lengde: «Interviewees rarely offer brief responses and tend to do so only in retaliation to questioning that they object to.» (Clayman og Heritage 2002:113).

Vi vil i denne delen se hvordan Skavlan kan bruke kodeveksling nettopp for å bygge eller ivareta relasjonen med intervjuobjektet. Dette finner vi er tilfellet der han a) må oppmuntre til en utvidet eller adekvat respons eller b) der intervjuobjektet av ulike grunner opplever spørsmålet eller utsagnene Skavlan kommer med som ansiktstruende. I det førstnevnte tilfellet ser vi at kodevekslingen blir benyttet som en konvergeringsstrategi (4.2.1), mens vi i det sistnevnte tilfellet finner at kodevekslingen blir brukt som en høflighetsstrategi (4.2.2).

4.2.1 Kodeveksling som konvergens for å oppmuntre til utvidet eller adekvat respons

Et grunnleggende utgangspunkt i akkommodasjonsteorien er at det så å si alltid vil foregå en interaksjonell synkronisering mellom samtalepartnere, og enkelte vil hevde at et slikt interaksjonelt samarbeid er fundamentalt i mellommenneskelig kommunikasjon (Giles, Couplan og Coupland 1991:2). Ved å velge å tilpasse oss den vi snakker med, altså konvergere, (verbalt eller non-verbalt) uttrykker vi også hvordan vi ser på samtalepartneren og hva slags relasjon vi har med denne. Ved å veksle kode fra norsk til svensk kan altså Skavlan uttrykke at det er en slags likhet eller relasjonell nærhet mellom seg selv og gjesten. Slik kan han bygge en relasjon med intervjuobjektet som i neste instans kan føre til at han/hun ønsker å respondere adekvat. Det er imidlertid ikke nødvendigvis intervjuobjektet selv Skavlan konvergerer mot, men kanskje snarere en mental representasjon av svensker generelt²⁰ (jf. Auer og Hinskens kritikk av akkommodasjonsteorien i 2.2.3).

I materialet finner vi at kodevekslingen som gjøres kan karakteriseres som konvergens, og altså en strategi for å ivareta relasjonen med intervjuobjektet. Tilpasningen er som oftest unimodal der Skavlan stort sett bare gjør endringer i leksikon. Vi finner kun noen få ganger at han også benytter en svensk uttale. Dette vil jeg komme tilbake til nedenfor.

---

²⁰ Her kan det selvsagt være at Skavlan tilpasser seg intervjuobjektet på andre områder som tempo, volum, intensitet, kroppsspråk osv. Dette er ikke undersøkt her.

Skavlans strategi, der han stort sett velger å benytte svenske ord uten å uttale dem på svensk, illustrerer et viktig prinsipp ved språklig konvergens: nemlig at kostnaden, eller innsatsen, ved å tilpasse seg samtalepartneren må være lavere enn den forventede belønningen, eller resultatet. (Beebe og Giles 1984:8). Han bestreber seg dermed på å tilpasse seg i den grad han antar at det er nødvendig for å ivareta relasjonen med samtalepartneren. Tilpasningen på ordnivå er videre stort sett asymmetrisk i form av at det som oftest bare er han som konvergerer. (Et interessant unntak fra dette er Ari Behn (!)). Her kan det selvsagt være at intervjuobjektet gjør tilpasninger av non-verbal karakter, men det ligger utenfor rammene av denne undersøkelsen.

Før vi går over til å se sekvenser der vi kan anse kodevekslingen som konvergens, vil jeg peke på to viktige poeng. Det første er spørsmålet om hvorvidt svensker vil oppfatte den språklige vekslingen. Haugen (1953:234) viser i sin undersøkelse til en anekdote der en dansk foredragsholder holdt et foredrag i Stockholm nærmest på svensk, og svenskene likevel trodde hun snakket dansk. Med mindre de svenske gjestene og tilhørerne besitter gode språkkunnskaper, kan vi trolig anta at de ikke vil kunne oppdage at Skavlan veksler til svensk²¹. Det er snarere ønskelig at gjestene oppfatter den konvergerende atferden som et utjevnet forhold, større likhet mellom Skavlan og dem selv og større relasjonell nærhet.

Likeledes er spørsmålet om bevissthet viktig. Til tross for at Skavlan gjennom kodevekslingen ønsker å tilpasse seg de svenske gjestene (og tilhørerne), kan vi ikke gå ut i fra at all kodevekslingen er bevisst. Spørsmålet om hvorvidt man i en samtale faktisk er bevisst egen språkbruk, er omdiskutert. Både Beebe og Giles (1984:11) og Putman og Street (1984:97ff) peker på at språkbrukere ofte er ubevisst egen og andres akkommodative atferd. Gumperz (1982:61) hevder tilsvarende at nettopp på grunn av talers fokus på innhold og den kommunikative effekten av det som blir sagt, er det ofte liten bevissthet når det gjelder hvilken kode som er i bruk til enhver tid. Selv det som kan oppfattes som synlig planlagt design er, ifølge Giles, Coupland og Coupland (1991:24), ikke nødvendigvis gjennomført i full bevissthet, og de påstår sågar at « (...) even accommodative bilingual and dialectal code switching can occur without the sender's knowledge or memory of it». Når det er sagt, er det imidlertid verdt å merke seg at Skavlan selv påberoper seg økt bevissthet i samtalen i det han veksler til engelsk, eller mer interessant i denne sammenheng, svensk (Clara 2013). Implikasjonene til å veksle til et annet språk handler, ifølge han selv, om at han ikke lenger har mulighet til å bruke de referansene han ville benyttet i samtale med nordmenn. Spørsmålet

---

²¹ Et unntak er der hvor han gjentar et tidligere ytret norsk ord på svensk som i (8).

er derfor hvorvidt denne angivelige økte bevisstheten på innhold også handler om økt fokus på form. Til tross for at det trolig likevel vil være en diskrepans mellom en eventuell egenrapportering av veksling og en faktisk veksling, slik Gumperz (1982:62) understreker ofte er tilfelle, kan den påståtte økte bevisstheten ved veksling kanskje tilskrives den markerte formen de svenske ordene får.

I (6) etterspør Skavlan Lundells sosiale kompetanse. Temaet er synlig som en slags rød tråd gjennom intervjuet, og utdraget følger eksempel (1) der intervjuet dreier seg om hvorvidt Lundell, ifølge egen uttalelse, kan betegnes som en «sosial katastrof» eller ei. Utdraget viser hvordan Lundell stort sett responderer kort. Skavlan på sin side gir uttrykk for de inadekvate svarene ved å stadig forfølge en respons han kan finne tilstrekkelig.

(6) UL, «spela nån form for roll»

- 1 S: (1.7)Er du ubekvem om du *inte* eh (1.5)om du-- om du befinner deg med flere enn –
2 enn henne?
- 3 UL: Eh- Ja, i längden (0.5)så blir jag obekvä. Ja-- ja-- ja (H)Jag vet inte om det är et social
4 katastrof. Visse människor lever ju så. Jag har jo gjort det. Men om om om du sätter det
5 i ett perspektiv och ett sammanhang som man kanske kan tro at människor ska vara så
6 är jag jo inte där vad.
- 7 S: (1.0)Men kjenner du-- Kan du i blant da også kjenne -- om du havner i sånne
8 situasjoner da hvor man er *lite* i parmiddag
- 9 UL: Ja, men jag gör det inte då då @@ ((Publikum ler)) [Jag har lärt känna mig själv]
- 10 S: [Men når du *kommer i håg*] og vi går tjue år tilbake eller. Nei, men men at du kan—at
11 du på *nått sett* blir en *annan* enn du-- enn du er? (gestikulerer)(1.2) At du må *spela nån*
12 *form for roll* eller at [du]
- 13 UL: [Ja] men du vet ju att dom där parmiddagarna då tror jag en gång då då då slutat jag—
14 då slutat jag under bordet altså ((Publikum ler)) Och annars-- Nei, det blir något slags
15 revolt mot hela kotymen altså (1.6) (hoster) Jag kan inte inordna mig sådana situationer.
16 Det-- Jag revolterar mot det på det ena eller andra sättet.

Sekvensen starter med at Skavlan stiller et ja/nei-spørsmål. Spørsmålet inneholder en lengre pause og flere selvreparasjoner i form av både omstart og repetisjon. Lundell svarer (linje 3) bekreftende på ja/nei-spørsmålet Skavlan stiller og utvider svaret ved å si at han forstår at hans sosiale tilbaketrukkethet ikke er det foretrukne i samfunnet vårt. Svaret er i så måte preferert. Skavlan ønsker videre å høre om enkeltsituasjoner som kan eksemplifisere det

problematiske forholdet Lundell har til sosiale sammenkomster. Taleturen (linje 7 og 8) starter med en pause som kan sies å indikere at han anser det foregående svaret som preferert. Kravet til intervjueren om å opptre nøytralt fører blant annet til at vi ofte ikke finner minimale responser som kvittering for svaret mottakeren gir. Likeledes markerer en slik pause at det her er tilhørerne som er egentlige mottakere. Konjunksjonen "men" innledningsvis i taleturen kan likevel indikere at Skavlan ikke er helt fornøyd med svaret. Clayman og Heritage (2002:198) peker nettopp på at «men» etablerer en kontrast mellom intervjuobjektets respons og det svaret spørsmålet krever, tilsidesetter i noen grad responsen som er gitt, og intervjueren indikerer dermed både overfor intervjuobjektet og tilhørerne at svaret var inadekvat. Dette ser vi også i spørsmålet der han tydelig ønsker at Lundell skal utlevere mer av sine følelser rundt denne «ubekvemheten» ved å befinne seg i sosiale sammenhenger. Han omformulerer spørsmålet to ganger ved omstart og trekker i siste turenhet inn "parmiddag" som et tenkt tilfelle på en situasjon der vi kan anta at han mener Lundell kan kjenne seg som en «sosial katastrof». At han velger nettopp "parmiddag" som eksempel skyldes at Lundell tidligere i intervjuet snakker om dette som en situasjon han kjenner seg ukomfortabel i: "Jag har till exempel inte tjäkat en parmiddag på tjugofem år." Det er selvsagt et brudd på intervjunormen når Lundell (linje 9) velger å ta ordet før Skavlan har stilt ferdig spørsmålet. Siden Skavlan fortsetter taleturen, og Lundells taletur dermed ikke blir en avbrytelse, kan vi imidlertid anse dette som et overgangsrelevant sted, og i naturlige samtaler vil samtaledeltakere ved slike overgangsrelevante steder kunne ta ordet ved selvallokering. Slike overgangsrelevante steder vil ikke bare finnes der turen prosodisk eller grammatisk er ferdig, men også der pragmatiske omstendigheter tilsier det (Nielsen og Nielsen 2005:49). I dette tilfellet kan vi regne med at Lundell ut i fra temaet («sosial katastrof») og det at han selv sier at han ikke går i parmiddager, forutser spørsmålet og dermed anser taleturen som pragmatisk ferdig. Intervjunormen brytes like fullt. Når Skavlan i linje 10 overlapper taleturen ved til dels å avbryte Lundell, markerer han dermed indirekte at Lundell har brutt normen. Lundells svar (linje 9) kan betegnes som designmessig preferert, men sekvensielt dispreferert. Til tross for at Lundell riktignok først svarer bekreftende, avviser han presupposisjonen om at han går i parmiddager. Vi kan regne med at han dermed bekrefter at han vil kjenne seg som en «sosial katastrof» (jf. (1)) i slike situasjoner, men at han nettopp derfor velger å avstå fra dem. I tillegg til at Skavlan markerer normbruddet ved å avbryte Lundell, indikerer han at responsen er mangelfull. Clayman og Heritage (2002:252) viser til hvorledes korte svar i intervjuer indikerer motstand mot å svare: «(...) normally interviewees are expected to produce

elaborated answers. Against this backdrop, minimal responses can be seen as inadequate and are indicative of tacit resistance to the broader agenda of the question». Selv om turen inneholder noe mer enn en minimal respons, kan vi anta at Skavlan er ute etter at Lundell selv skal ta initiativet til å beskrive hvordan det føles ("kjenner du") å befinne seg i sosiale situasjoner som "parmiddag", og svaret er i så måte ikke adekvat.

Dette ser vi også er tilfellet her i linje 10 der Skavlan tydelig markerer at han ikke har fått det svaret han ønsker. Vi kan se innledningskonjunksjonen "men" som en tilsvarende markør på den foregående disprefererte responsen. Første turenhet i taleturen (linje 11) er tilsvarende en slags omstart. Clayman og Heritage (2002:195) kaller det en «statement preface» der poenget nettopp er «resetting the context for the subsequent question». Spørsmålet i etterkant er et ja/nei-spørsmål. Ifølge Clayman og Heritage vil kortfattede svar ofte fører til at intervjueren stiller nye spørsmål der intervjuobjektet får mulighet til å utvide svaret sitt:

(...) the IR [interviewer] further narrows the agenda of the question (...) by renewing his question as an explicitly disjunctive yes/no question. In this way, he sharpens the degree of constraint on the IE [interviewee], and further underscores the IE's previous evasiveness as requiring this narrowing (2002:1999, min forklaring).

Spørsmålet etterfølges av en lengre pause som vi kan anse som et mulig ferdiggjørelsespunkt. Vi kan anta at Lundell ikke besvarer spørsmålet enten fordi han ikke forstår hva Skavlan er ute etter eller fordi han avventer en presisering. Presiseringen Skavlan gjør i linje 11-12 åpner for et mer utvidet svar enn en kort ja/nei-respons.

Gjennom hele sekvensen ser vi hvorledes Skavlan forsøker å få Lundell til å gi et adekvat og tilstrekkelig svar. Pomerantz (1984) kaller det «pursuing a respons», og peker på at dette kan skje blant annet der lytter, eller som her intervjuobjektet, opplever noe som uklart. Det kan virke som om spørsmålene Skavlan stiller samt de mange selv-reparasjonene nettopp gjør at Lundell finner det vanskelig å se hva han ønsker svar på. Kort respons og det vi kanskje kan anse som noe unnvikende svar fra Lundells side gir imidlertid Skavlan grunn til å stille spørsmålene på nytt for nettopp å utlede en utvidet og adekvat respons. Den utfordrende situasjonskonteksten gjør imidlertid, som nevnt, at han for å nå de institusjonelle målene, også i noen grad må ivareta de relasjonelle målene. Dette kan være en forklaring på de mange vekslingene vi finner i linje 10-12 ("*kommer i håg*", "*på nått sett*", "*annan*", "*spela nån form for roll*"). Det er vanskelig å se at disse vekslingene er nødvendig for at Lundell skal forstå. Det er dermed ikke urimelig å anta at disse har en mer relasjonsivaretakende funksjon.

Gjennom disse språklige vekslingene kan Skavlan markere en form for tilhørighet og et fellesskap med svensker generelt, de svenske tilhørerne og Lundell spesielt, og vekslingene kan ses som konvergens.

Også i (7) finner vi at Skavlan må forfølge et svar.

(7) UL, «Helt *annorlunda* status på bitter og *arj*»

- 1 S: Eh, du skal gjøre en låt for oss
2 UL: Mm
3 S: som heter "*Er vi lyckliga nu*"
4 UL: Mm
5 S: (1.3)Hva (1.0) er du det?
6 UL: (2.0)Eh Lycka tror jag er någonting som mmmm Ja, det är någon form av nåd som man
7 kan komma-- som kan komma till en någon gång då och då som man plötsligt bara
8 befinner sig i. Men jag är ju tillfreds. Jag har det bra (1.0) Ehm så är det. Jag brukar--Jag
9 läser att pojkarna och flickorna i tidningarna kallar mig för-- inte bara för arg gubbjävel,
10 men utan dom kallar mig för bitter gubbjävel också. Det blir jag förbannad på altså
11 ((Publikum ler))
12 S: Ja for det er en-- det er en *skillnad*.
13 UL: Ja, det är ju en veldig skillnad alltså. ((Applaus))
14 S: Ja [Ja]
15 UL: [Det är] en skillnad på at vara förbannad och bitter
16 S: Helt *annorlunda* status på bitter og *arj*
17 UL: Ja, ja altså arg och vrede dom är forfarande vid liv, men när man är bitter då är man
18 forlamad och och det är också ett sätt att förminska människor att kalla dom för bitter.
19 Jag har aldrig hatt råd med det. Det- det har man inte om man vil vara en fri mann.
20 Däremot finns det ju väldigt många människor i Sverige och andra ställen som har rätt
21 att vara bittra for dom— dom har rätt att skylla på andra. Jag har inte det.

Skavlan starter i linje 5 med det som ser ut som et åpent spørsmål, men endrer dette via selv-reparasjon til ja/nei-spørsmål. Lundells svar i linje 6-11 innledes med en relativt lang pause og nølelyd. Jeffersons analyser fra 1983 viser at pauser på ett sekund er vanlige i samtaler (Jefferson 1983). Til tross for at det både er vanskelig å måle pauselengde korrekt samt at man må ta høyde for kulturelle forskjeller, er det konsensus om at pauser mellom turenheter som overskrider ett sekund ofte anses som problematiske av de interagerende og at de i mange tilfeller peker framover mot et dispreferert svar (se blant annet Nielsen og Nielsen

2005:86f). Ifølge Li Wei (1998:165) kjennetegnes i tillegg ofte disprefererte svar (dispreferred second pair part) av en mer kompleks struktur enn prefererte: «the preferred ones tends to latch on smoothly to the first parts of the adjacency pair». Vi ser at det er tilfellet også her. Riktignok svarer Lundell at han er "tillfreds", og at han "har det bra", men ettersom svaret på spørsmålet Skavlan stiller først kommer et stykke ut i turen, må det anses som designmessig dispreferert. Skavlan antyder (linje 12) med en bekreftende respons at svaret likevel er tilstrekkelig, og søker en slags bekreftelse på at hans forståelse av at begrepsparet "arj" og "bitter" må anses som ulike, er korrekt. Lundell bekrefter at det er en forskjell ved å gjenta Skavlans ytring i form av et såkalt «ekko»: «An echo answer is an answer that repeats elements of the question. This response form occurs after yes/no questions and "statements about B-events"» (Svennevig 2003:285). Den minimale responsen i etterkant av gjentakelsen (linje 14) peker i retning av at Skavlan ønsker at Lundell skal fortsette taleturen og er i så måte en fortsettelsesmarkør: «Minimalrespons er en samlet betegnelse for den form for korte indskydelser, der signalerer, at talen bliver modtaget og meget ofte, at lytteren ønsker, at taleren forsætter». (Nielsen og Nielsen 2005:91). Det kan i så måte synes som at Skavlan her er ute etter en mer utfyllende redegjørelse av hva denne forskjellen består i. Lundell gjentar imidlertid nok en gang ytringen (linje 15) i en noe utvidet form for å bekrefte at det er en forskjell, men uten å redegjøre for hva forskjellen består i. Skavlan forsøker (i linje 16) for tredje gang å markere at han ønsker et mer utfyllende svar. Taleturen kan til tross for sin deklorative syntaks ses som et spørsmål da han tydeliggjør polariseringen. Til tross for at han her gjentar spørsmålet fra linje 12, velger han "annorlunda" som et synonym til "skillnad" og trekker i tillegg inn begrepene "arj" og "bitter" som Lundell selv benytter.

Skavlan gjør tydelige og gjentatte forsøk på å forfølge et utvidet og adekvat svar fra Lundell. Vekslingene i taleturene i linje 12 og 16 kan i så måte også her anses som en akkommodasjonsstrategi der ivaretagelsen av det relasjonelle er nødvendig for å nå de institusjonelle målene. Det er relativt enkelt å se «ekkoene» "bitter" og "arj" som en konvergeringsstrategi der taler benytter ord lytter tidligere har benyttet nettopp for å illudere likhet med samtalepartneren og nærme seg denne. Videre er det at han veksler til svensk i seg en form for tilpasning til Lundell (og de svenske tilhørerne) der Skavlan viser at de har noe til felles.

I intervjuet med Lundell finner vi at Skavlan veksler kode flere ganger. Til tross for at det kvantitative her er av liten interesse, kan dette nettopp indikere at Lundell er spesielt

fåmælt, og at Skavlan derfor gjentatte ganger må forfølge et svar og oppmuntre han til å snakke. Vi ser dermed hvordan det institusjonelle målet, å få intervjuobjektet i tale, avhenger av at Skavlan også vier oppmerksomhet til relasjonen. Det er altså ikke bare innholdet i spørsmålet som kan oppleves som problematisk, men også det å skulle gi et svar som anses som tilstrekkelig.

I eksemplene over ser vi hvordan Skavlan gjennom spørsmålet definerer omfanget av svaret ved å stille spørsmålet gjentatte ganger, oppklare eventuelle uklarheter og dermed oppmuntre til et utvidet svar. Clayman og Heritage (2002:197) peker på at intervjueren også kan stille spørsmål på nytt dersom intervjuobjektets svar ikke er i samsvar med den *handlingen* intervjueren etterspør: «(...) questions not only identify the topical domain to be dealt with in a response, they also identify actions that the interviewee should perform in relation to the topical domain». I det første programmet av *Skavlan* intervjuer Skavlan den tidligere svenske statsministeren Göran Persson og kona Anita Steen. Intervjuet dreier seg både om deres tidligere og nåværende arbeidsforhold samt deres privatliv. I (8) ser vi at Skavlan ønsker å snakke om forholdet deres og berører dermed et mer privat anliggende og følelsesmessig tema. Skavlan forfølger også her et preferert svar. I motsetning til i (6) og (7) kan vi ikke anse Persson som et spesielt fåmælt intervjuobjekt. Svaret viser (linje 3-5) viser likevel at han ikke besvarer spørsmålet Skavlan har stilt.

(8) GP, «ingen romantisk känsla»

- 1 S: Men var det det øyeblikket der det sa klikk? (knipser for å markere 'klikk') Var det da
- 2 du forstod at denne kvinnen skal jeg tilbringe mitt liv med?
- 3 GP: Nej, inte på så sett. Däremot kände jag mig trygg eh- och visste att hon kunde det jag
- 4 inte kunde. Och dessutom: vi hade en gemensam bakgrund. Vi vi var födda samma år,
- 5 arbetarklass, stort sett samma typ av utbildning, eh- (0.5)[vän- vän som]
- 6 S: [Men men] var det ingen romantisk *känsla*?
- 7 GP: Nej, inte från början. [Det växer fram] ((Publikum ler))

I linje 1 finner vi at Skavlan gjentar spørsmålet han stiller med et forklarende tillegg til det språklige bildet ("det øyeblikket da det sa klikk"). Sett bort i fra den svenske syntaksen i frasen "mitt liv", der vi i norsk talespråk ofte setter eiendomsordet til sist, finner vi ingen vekslinger i taleturen. Persson besvarer ikke ja/nei-spørsmålet og følger heller ikke opp det

tematiske fokuset. I stedet snakker han om Steens troverdighet som arbeidstaker og deres felles bakgrunn. I neste taletur (linje 6) markerer Skavlan det han anser som et dispreferert svar både ved å avbryte Persson og ved å starte med konjunksjonen "men" som en innvendingsmarkør. Repetisjonen av spørsmålet blir dermed en klar markør, både til Persson og tilhørerne, at svaret er inadekvat. I tillegg finner vi at Skavlan i slutten av taleturen benytter det svenske "*känsla*". Ordet «kjensle» finner vi også i norsk, og det kan dermed anses som et nabospråksynonym. Börestam Uhlmann (1994:95f) peker på at slike nabospråksynonymer, altså ord som i begge språkene er like både i form og betydning, ofte kan være markerte i morsmålet der de er umarkerte i nabospråket. Det er verdt å legge merke til at Nordisk språksekretariat²² anbefaler i heftet *Att förstå varandra i Norden* (1993:5) valg av slike «samnordiske ord» for å ivareta forståelsen (og dermed forebygge misforståelse) i internordiske (og som her, interskandinaviske) samtaler: «I många fall kan det (...) i ens eget språk finnas en mindre vanlig synonym med direkt motsvarighet i grannspråken. Välj gärna sådana samnordiska ord i stället för de särspråkliga.». Börestam Uhlmann (1994:97) peker på at ved å velge slike nabospråksynonymer «maximerar skandinaverna existerande likheter mellan språken». Ettersom ordet er lite frekvent i bokmålsnært talemål samt at det her uttales med en tydelig svensk a-endelse, må vi her se det som en veksling. Vi kan selvsagt ikke utelukke at det inadekvate svaret skyldes vansker med å forstå. Nærliggende er det imidlertid at kodevekslingen her også har en relasjonell funksjon der den kan anses som en konvergeringsstrategi som skal illustrere at de har noe til felles og dermed bidra til at Persson avgir et adekvat svar.

I (6), (7) og (8) har vi sett at kodevekslingen blir benyttet som en konvergens og dermed har en relasjonsivaretakende funksjon. Dette er kanskje særlig nødvendig der Skavlan må jakte adekvate svar der intervjuobjektet ikke gir et utfyllende svar på spørsmålet som er stilt eller der responsen ikke besvarer det egentlige spørsmålet. Vi skal nå se hvordan kodevekslingen kan benyttes som en høflighetsstrategi. Som i eksemplene over finner vi flere eksempler der intervjuobjektet ikke gir adekvate svar. I motsetning til i eksemplene over, oppleves spørsmålene eller utsagnene her på ulike måter truende mot intervjuobjektets ansikt, og kodevekslingen bidrar i så måte til å redusere ansiktstrusselen.

---

²² Nordisk språksekretariat fungerte under Nordisk ministerråd som et samarbeidsorgan for de ulike landenes språknemnder fra 1978 til 1996 (Haugen 2003, Meld.St. nr. 35 2007-2008).

4.2.2 Kodeveksling som høflighetsstrategi

I tillegg til at kodevekslingens brukes som en konvergeringsstrategi for å få intervjuobjektet i tale, finner vi flere steder at vekslinger benyttes for å redusere en handling som av intervjuobjektet kan oppleves som ansiktstruende og dermed relasjonelt problematisk. Det er gjort få undersøkelser som knytter kodeveksling til høflighetsstrategier. Gardner-Chloros og Finnis (2003) har gjort en undersøkelse i det flerspråklige gresk-kypriotiske miljøet i London der de kobler kodeveksling med kjønn og bruk av ulike høflighetsstrategier. Og de peker nettopp på at kodeveksling kan ha en slik ansiktsivaretagende funksjon: «Code-switching can be used in a wide variety of institutionalized and ad hoc ways by bilinguals for conversational functions, including positive and negative politeness. (...) Given the plurifunctionality of CS [code-switching] in conversation (...) it would be surprising if CS were *not* implicated in the politeness strategies of bilinguals» (Gardner-Chloros og Finnis 2003:522, 507).

Ifølge Brown og Levinson (1987:55) er høflighetsstrategier nettopp forbundet med det relasjonelle og mellommenneskelige: «It is a tool for describing (...) the quality of social relationships». De viser videre til Grieces maksimer, grunnleggende prinsipper for god kommunikasjon som blant annet omhandler effektivitet, relevans og kvalitet i innhold, og understreker en opplagt diskrepans: «The whole thrust of this paper is that one powerful and pervasive motive for *not* talking Maxim-wise is the desire to give some attention to face.» (Brown og Levinson 1987:95). En god relasjon mellom Skavlan og intervjuobjektet kan dermed i noen grad veie opp for den tidligere skisserte problematiske og kontrastfylte situasjonskonteksten. Der vi tidligere har sett på hvordan kodevekslingen Skavlan benytter kan oppfattes som en konvergeringsstrategi, vil vi her se at vekslingen kan være en strategi for å ivareta intervjuobjektets ansikt. Til tross for at teoriene er utledet fra ulike faglige retninger, er det ikke noe motsetningsforhold mellom disse. Gardner-Chloros og Finnis (2003:513) viser til at både akkommodasjonsteorien og høflighetsteorien er mottakersentrerte modeller: «they both stress the speaker as absorbed with the addressee's perceptions and acting based on those perceptions.» Flere forskere peker videre på at bruk av positiv høflighet i stor grad samsvarer med konvergens. Kodevekslingen Skavlan gjør, har altså en opplagt funksjon som vi finner i bruken av konvergens og høflighetsstrategier: Gjennom vekslingen kan Skavlan vie oppmerksomhet til intervjuobjektets ansikt ved å bygge og ivareta en relasjon

med intervjuobjektet og redusere en ansiktstruende handling. Nødvendigheten av dette ligger som vi har sett tidligere, nettopp i talkshowsjangeren: Målet om å utlede adekvate, tilstrekkelige og i beste fall, interessante svar kan oppnås ved at Skavlan opptrer kritisk og utfordrer intervjuobjektet. Som Clayman (2002:1387) peker på er en slik kritisk tilnærming, som i dag er vanligere enn tidligere, særlig viktig for å vekke og opprettholde tilhøreres interesse: «Being adversarial (...) helps to generate lively discussions with maximum audience appeal». Her finner vi imidlertid et iboende paradoks. Nettopp ved at intervjueren framstår som dyktig til å stille spørsmål som utfordrer intervjuobjektet, er sannsynligheten stor for at intervjuobjektets ansikt vil bli truet og dermed kan viljen til å samarbeide bli svekket. Her er det altså i spenningsfeltet mellom å opptre kritisk, men samtidig sørge for å ivareta intervjuobjektets ansikt og relasjonen med denne, behovet for å benytte ulike høflighetsstrategier oppstår. Til tross for at relasjonen mellom dem her er av institusjonell karakter med bestemte roller, er det altså på grunn av tidligere nevnte situasjonskonteksten og, ikke minst, de institusjonelle målene, en nødvendighet at Skavlan sørger for at forholdet er preget av trygghet, anerkjennelse og gjensidig respekt. Patrona (2006) har undersøkt hvordan deltakere i et gresk diskusjonsprogram til tross for gjentakende ønsker og krav om å få ordet, tar hensyn til hverandres ansikt. Hun peker nettopp på at offentlig interaksjon innebærer å finne en balansegang mellom å ivareta de relasjonelle og nå de institusjonelle målene: «(...) forms of mitigation must be seen as inextricably linked to the exigencies of the speech event of public interaction. These involve (...) reconciling the, often contradictory, needs to appear interactionally adversarial while displaying polite discourse conduct» (Patrona 2006:2137). Dette er nettopp et viktig prinsipp i Brown og Levinsons høflighetsteori: Behovet for å utføre den ansiktstruende handlingen og effektivitet i samtalen vil veies opp mot behovet for å ivareta mottakers ansikt. Der de to førstnevte behovene ikke er større enn sistnevnte, vil taler forsøke å redusere den ansiktstruende handlingen (Brown og Levinson 1987:68).

Skavlan må altså hele tiden sørge for at ansiktstruende handlinger reduseres ved å benytte ulike strategier for å minimere trusselen slik Brown og Levinson (1987:61) peker på: «face (...) must be constantly attended to in interaction». Risikoen i en ansiktstruende handling beregnes ut ifra sosiologiske variabler som deltakernes sosiale relasjon, relative makt og ytre påvirkning: «(...) no actor will use a strategy for an FTA that affords more opportunity for face-risk minimization than is actually required to retain H's [addressees] cooperation.» (Brown og Levinson 1987:74). En kan selvsagt argumentere for at

intervjuobjektet er den med størst makt i intervjuer der han/hun selv avgjør graden av samarbeid med intervjueren. Ettersom intervjueren er den som stiller spørsmålene og allokterer taletur, vil intervjueren i så måte likevel besitte en rolle som i stor grad styrer intervjuet og dermed inneha makt. Det asymmetriske maktforholdet står i noen grad i kontrast til en likeverdig relasjon. Som tidligere nevnt, er slike rollerelasjoner i institusjonelle kontekster styrt av en forventning blant deltakerne om at det foreligger en slik asymmetri, og det vil dermed i sjelden grad oppfattes som negativt av deltakerne. Situasjonskonteksten er styrende for hvordan handlingen oppfattes, og man kan dermed anta at toleransen for ansiktstruende handlinger er større i et intervju enn i naturlige samtaler: «(...) the perceived situational reasonableness of the request enters into an assessment of its R [the absolut ranking of imposititons in the particular culture] value.» (Brown og Levinson 1987:79-80, min tillegging). På den annen side kan vi anta at det vil innebære en større trussel mot samtaledeltakeres ansikt der noen overhører samtalen. Svennevig (1999: 9) peker på hvorledes overhørere i en samtale nettopp vil påvirke en samtale: «There may also be a set of unratified listeners present in the social situation. (...) The present of such non-participants is consequential for conversation in that speakers take them into account in deciding what to say and how to say it». Til tross for at tilhørerne her er ratifiserte, kan vi anta at intervjuobjektets (og Skavlans) bevissthet om deres tilstedeværelse vil gjøre at det blir enda viktigere å ivareta ansikt. I så måte vil vi se at kodeveksling som ansiktsivaretakende strategi avhenger av hvorvidt Skavlan antar at talehandlingen vil virke truende for det enkelte intervjuobjektet.

Bruken av høflighetsstrategier er i stor grad knyttet til hvorvidt intervjuobjektet av ulike grunner opplever spørsmålet som utfordrende eller problematisk. Clayman og Heritage (2002:192) trekker som nevnt fram ulike måter intervjueren kan utfordre et intervjuobjekt gjennom utformingen av spørsmålet. I materialet finner vi særlig at intervjuobjektet kan oppleve det problematisk eller ansiktstruende a) der spørsmålet har en iboende presupposisjon som oppleves som truende, b) der Skavlan på ulike måter anklager intervjuobjektet for å være selvmotsigende eller ansvarliggjør han/henne eller c) der Skavlan er humoristisk på intervjuobjektets bekostning, såkalt «publikumsfrieri». I disse tre tilfellene vil jeg argumentere for at kodevekslingen blir benyttet som en høflighetsstrategi for å redusere ansiktstrusselen. Kapittelet er dermed organisert etter hva intervjuobjektet opplever som truende. I hvert eksempel vil jeg dermed eksplisittere den ansiktstruende handlingen, intervjuobjektets opplevelse av denne og hvilke høflighetsstrategier Skavlan benytter og herunder altså kodevekslingen som en del av disse.

a) Kodeveksling som høflighetsstrategi for å redusere trusselen av den iboende presupposisjonen

Den problematiske diskrepansen mellom det kritiske intervjuet og det å framstå som sympatisk og anerkjennende ved å ivareta intervjuobjektets ansikt og dermed ivareta relasjonen, fører til at Skavlan nettopp må minimere ansiktstrusselen som intervjuobjektet kan oppleve ligger i de kritiske spørsmålene. Jeg vil argumentere for at kodeveksling, sammen med en rekke andre strategier, blir benyttet som en høflighetsstrategi til nettopp et slikt formål. I intervjuet med Camilla Henemark ser vi flere eksempler på at hun opplever både det negative og positive ansiktet som truet.

(9) CH, ”Elefant i rummet

- 1 S: Du, Camilla, det det -- nå nå finns det en elefant i *rummet* her (2.5) ((CH ser rundt
- 2 seg))((Publikum ler)) Og den elefanten har krone på og det er *inte* Babar
- 3 CH: Ok/ ((Nølende, nikker, ser rundt seg))
- 4 S: Eh, vi må snakke om om eh om d- *kungen*/ Hur -- det er jo-- vi— en del av hist-
- 5 historien din med med med *kungen* og hans miljø
- 6 CH: [Mm]
- 7 S: [be]gynner jo med at du blir invitert på noen *herrmiddager* (0,9) så vidt jeg har
- 8 for[stått].
- 9 CH: [Mm/] ((ser på Skavlan)) ja en klubb- herrklubbsmiddag. Fast det-- det låter ju -- jag är
- 10 ingen kaffe flicka nej@. ((Publikum ler)) Vad det än nu är för nånting vilket jag
- 11 [egentligen inte vet]
- 12 S: [Ja, for en del av] ja nei for det har det vært spekulert i
- 13 CH: [Jaa]
- 14 S: [altså at] at man -- at man i det her miljøet inviterer noen kvinnelige til kaffen.
- 15 CH: Ja, men jag tror inte det är nåt ovanligt at man har middager och herrmiddager och—
- 16 men alltså det är inte så at vi kommer inte lättklädda eller det var nåt sånt där utan det
- 17 var (H) bara allmänt socialt umgänge (1.0)och då är det kul at blanda inn lite olika typer
- 18 av människor. Framför alt tror jag man lever (H) väldigt isolerat øh från överklassen
- 19 och (0.8) kungehuset som kanske inte träffar människor till vardags under avslapnade
- 20 former (0.9)Och det tror jag är ganska nyttigt at dom gör jag tycker det är ganske
- 21 duktigt av kungen att våga göra det.

- 22 S: Men det var [ikke]
 23 CH: Men det her var jo mange år sedan. Jag vil också tillägga att
 24 S: [Ja]
 25 CH: [det] var väldigt långa sedan\ så att det är inte nån (H) [ting som -- som--]
 26 S: [Nei, og det her --] og det er jo viktig å si at det her er jo din din (0.6) [versjon av
 27 historien,]
 28 CH: [Det är också viktigt att seia]
 29 S: og det er sånn som du husker [det]
 30 CH: [Mm]

I (9) ser vi at spørsmål rundt Henemarks forhold til svenskekongen kan oppleves som ansiktstruende. Allerede i starten av første taletur ser vi at Skavlan markerer en endring i samtalen. Gjennom den direkte henvendelsen til Henemark ("Du Camilla") legger han opp til en mer fortrolig tone mellom dem, og dette er en første indikasjon på et skifte fra personlige temaer, som oppvekst og ADHD-diagnosen, til et privat, sensitivt og tabubelagt tema: hennes intimrelasjon med svenskekongen. Den direkte henvendelsen følges av flere selv-initierte reparasjonsinnledning ("det -- det -- nå -- "). En slik repetisjon, eller «stamming» (se for eksempel (1)), er her en omstart og markerer i mange tilfeller at taler leter etter ord. Vekslingen i etterkant av reparasjonen ("elefant i *rummet*") indikerer nettopp at vi kan tolke reparasjonen som ordleting. Som vi allerede har sett kan slike omstarter også være en del av den planlagte kommunikasjonen. Gjennom metaforen presenterer Skavlan det tabubelagte emnet: Henemarks intimforhold med svenskekongen. Også i siste del av spørsmålsinnledningen (linje 4-5 og 7-8), som også kan anses som et åpent spørsmål (se nedenfor), finner vi at ordet "herrmiddager" kan tolkes som en hentydning til at de antatte handlingene er umoralske. Ordet "herrmiddager" er det Börestam Uhlmann (1994:97ff) kaller en hybrid, et slags språklig kompromiss der vi finner en blanding av språkene (se også (2)). I dette tilfellet er første del av sammensetningen, "herr", svensk. Den andre delen, "middag", finnes i begge språkene, men her indikerer den norske flertallsendingen, «-er» i stedet for den svenske, «-ar», at vi likevel må se siste del som et norsk ord. Brown og Levinson (1987:66f) viser til at handlinger som kan oppfattes som at taler ikke bryr seg om eller er likegyldig til mottakers ansikt, som det å ta opp tabubelagte temaer, kan oppleves som en trussel mot

mottakers positive ansikt. Linell og Bredmar (2007:418) som har forsket på jordmødres ansiktsivaretagende strategier i samtaler med fødende, definerer nettopp sensitive temaer som temaer man ikke eksplisitt og direkte kan fremme uten å true både lytters og eget ansikt og viser til at slike temaer primært reiser moralske spørsmål. Spørsmålsinnledningens iboende presupposisjoner fremmes dermed både implisitt gjennom metaforene og eksplisitt ved at Skavlan nettopp tematiserer relasjonen mellom Henemark og svenskekongen.

Til tross for at det må forventes at slike sensitive og private temaer blir en del av agendaen i intervjusituasjoner, er det tydelig at Henemark opplever det som svært ubehagelig og truende mot eget positive og negative ansikt. Denne motstanden manifestere seg allerede i linje 3. Riktignok bekrefter og godkjenner Henemark både verbalt gjennom den minimale responsen "ok" som en slags fortsettelsesmarkør og ikke-verbalt (nikker) at det er hennes forhold til svenskekongen de skal prate om. Den stigende intonasjonen og nølingen avslører imidlertid en diskrepans mellom det som eksplisitt blir ytret og det som gjennom intonasjonen implisitt blir formidlet, der sistnevnte indikerer motstanden mot å åpne for spørsmål om den nevnte relasjonen. Denne motstanden blir mer eksplisitt utover i sekvensen der hun uttrykker et klart behov for å forsvare seg mot de nevnte presupposisjonene og dermed bevare eget ansikt. Ved å bryte den normative spørsmål-svar organiseringen i intervjuer, der hun (i linje 9) velger å besvare det som ikke er et spørsmål, men en spørsmålsinnledning, og dermed foregripe det kommende spørsmålet, markerer hun tydelig både overfor Skavlan og, ikke minst, overfor tilhørerne, at hun er uenig i spørsmålsinnledningens iboende presupposisjoner: «Interviewees can initiate disagreements on question prefaces with significant consequences for the interview's trajectory.» (Clayman og Heritage 2002:140). Det ser vi også i responsen (linje 9-11). Hun bekrefter riktignok i form av overlapp at opplysningene Skavlan sitter med stemmer (linje 9). Det blir imidlertid tydelig ved selv-reparasjon som omstart og dermed trolig usikkerhet i valg av ord og i unnskyldningens innhold, at hun tar avstand fra de antydninger som implisitt ligger i det å være kvinne i en "herrklubbsmiddag". Latteren indikerer tilsvarende at hun kjenner ubehag ved å snakke om emnet. Brown og Levinson (1987:232) peker på dette: «Laughter in conversation is finely attuned to the occurrence of FTAs». Jefferson (1984a:351) undersøkte latter hos talere som snakket om egne problemer, såkalt "troubles-teller", og sier følgende: «He is exhibiting that, although there is this trouble, it is not getting the better of him; he is managing; he is in good spirits and in a position to take the trouble lightly.». Trolig kan vi her se Henemarks latter som et forsøk på å le vekk et vanskelig tema, og dermed en strategi for å ivareta eget ansikt. Det er tydelig at hun ser

Skavlans hentydninger til de tidligere spekulasjoner om disse møtene som kritikk, og hun velger en klassisk retorisk forsvarsstrategi der hun (i linje 9/10) peker på at hun ikke har utført de aktuelle handlingene ("Jag är ingen kaffe flicka nej"), påstår at handlingen ikke er umoralsk ("det var (H) bara allmänt socialt umgänge") (linje 17) og reduserer det kritikkverdige ved å normalisere det ("kungehuset som kanskje inte träffar människor till vardags under avslapnade former (0.9) och det tror jag är ganska nyttigt att dom gör") (i linje 19/20). Videre peker hun på at de påståtte handlingene skjedde for lenge siden (linje 25). Sekvensen avslører motstanden som altså både manifesterer seg i de enkelte taleturenes form og ytringenes innhold. Ettersom hun allerede har skrevet en bok om det påståtte forholdet, må vi anta at hun har vært utsatt for kritikk tidligere, og dermed tidlig aner hva som kan komme. Dette sier også Skavlan (linje 12): "ja nei for det har det vært spekulert i". Ut i fra et behov for å ivareta en relasjon med Henemark og dermed øke sannsynligheten for adekvate og aller helst utfyllende svar, er det ikke uventet at Skavlan vil benytte strategier som kan redusere trusselen hun opplever mot eget ansikt.

Den relativt lange spørsmålsinnledningen har trolig, i tillegg til å skulle informere publikum, en forberedende funksjon. Det er nærliggende å dra paralleller til utvidede sekvenser og se eksempelets første taleturer som en såkalt *pre-delikat* (Nielsen og Nielsen 2005:76). Slike pre-ekspansjoner indikerer framtidige spørsmål av privat art. Til tross for at vi her ikke har med en sekvensutvidelse å gjøre, men snarere en utvidelse av en enkelt taletur og dermed en spørsmålsinnledning, kan vi likevel anta at funksjonen blir den samme: Spørsmålsinnledningen er motivert av et behov for å forberede Henemark på de spørsmålene som kommer og dermed forebygge et dispreferert svar. Den forsiktige framleggingen av temaet med nølelydene i linje 4, "Eh, vi må snakke om om eh om d- *kungen*", synliggjør tilsvarende at Skavlan antar at temaet vil kunne oppleves som sensitivt og ansiktstruende for Henemark. Vi kan se nølelydene som pauser i taleturen: «Pauses, if consciously planned, may express cautiousness and guardedness in approaching the sensitive topic. Nondeliberate pausing, too, may indicate some resistance toward introducing face-threatening topical aspects directly» (Linell og Bredmar 2007:423). Hvorvidt pausene er bevisste og planlagte eller ei, kan vi ikke si noe om, men funksjonen blir uansett den samme: Ved å nærme seg temaet på en slik forsiktig måte, viser Skavlan at han forstår at dette trolig vil være vanskelig for Henemark å snakke om. En slik nølende tale vil i tillegg trolig oppfattes som lite dominerende. Street (1991:134) peker på at der interaksjonen karakteriseres av roller, som for eksempel lege og pasient, lærer og elev og, som her, intervjuer og intervjuobjekt, anses

asymmetri ikke nødvendigvis som noe negativt: «In these situations, conversants may opt to maintain an exchange of communicative dissimilarity (or *complementary*) that both reflects and reinforces their social differences». Til tross for at samtalen må preges av en slik komplementaritet nettopp med tanke på de plikter og rettigheter som ligger i de ulike rollene (som f.eks. ved at intervjuobjektet er forventet å besvare de spørsmålene intervjueren stiller), kan vi anta at en mindre dominerende stil og dermed i noen grad «utjevning» av det asymmetriske maktforholdet mellom Skavlan og intervjuobjektet, vil oppfattes som positivt kanskje særlig her overfor Henemarks negative ansikt. At Skavlan syns temaet er problematisk og sensitivt kan vi, i tillegg til nølelydene se der han i linje 4 ("Eh, vi må snakke om om eh om d- kungen") legitimerer spørsmålet ved å framholde det tilnærmet som et krav at det nettopp er dette temaet de skal snakke om, og han fraskriver seg tilsynelatende ansvaret for spørsmålene han skal stille. Clayman og Heritage (2002:137) viser til at vi kan finne slike strategier i intervjuer: «(...) the interviewer's claim is presented on behalf of others, thus preserving the interviewer's neutralistic stance.». På en slik måte kan Skavlan, som Clayman og Heritage peker på, ikke bare ivareta nøytralitetskravet i intervjusjangeren, men også sørge for at trusselen Henemark oppfatter mot eget ansikt nedtones ved at spørsmålet må ses på som påkrevd i situasjonen og ikke selvvalgt. Ifølge Clayman og Heritage (2002:172) blir en slik strategi ofte benyttet der spørsmålet på ulike måter kan oppleves særlig utfordrende, eller som her ansiktstruende. Her er ansiktstrusselen særlig tydelig da Henemark opplever temaet som truende for hennes positive ansikt. Videre er nettopp det at hun i rollen som intervjuobjekt er pliktig til å besvare spørsmålet truende mot hennes negative ansikt.

Vi ser at Skavlan tidlig benytter kodeveksling der han introduserer temaet som en "elefant i rummet". Både denne metaforen og "herrmiddag" kan anses som såkalte «off record»-strategier. Brown og Levinson (1987:74) peker på at taler ofte velger en slik indirekte strategi der trusselen mot mottakers ansikt er særlig stor. Nettopp ved å gjøre den ansiktstruende handlingen indirekte kan taler fraskrive seg ansvar: «(...) H [addressee] himself must choose to interpret x [den bestemte handlingen] as an FTA rather than as some more trivial remark» (Brown & Levinson 1987:73, mine forklaringer). Faren ved valg av en slik indirekte strategi er selvsagt at mottaker kan tolke handlingen som mer ansiktstruende enn den egentlig er ment som (Ibid.:74). Til tross for at intervjueren kan gjemme seg bak det institusjonelle kravet om at han må stille slike kritiske spørsmål, og at han gjør det på tilhørernes vegne, kan valg av en indirekte strategi fortelle oss at Skavlan her likevel har et

behov for å redusere trusselen mot Henemarks ansikt som ligger i det å ta opp slike sensitive temaer.

«Off-record» - strategien følges videre av både en positiv og en negativ høflighetsstrategi. Til tross for at Skavlans taletur i linje 7 har en deklarativ syntaks og intonasjon, kan vi se pausen vi finner i etterkant av "*herrmiddager*" som et mulig ferdiggjørelsespunkt der Skavlan ønsker at Henemark skal redegjøre for de påståtte middagene med svenskekongen. Et manglende svar fra hennes side kan tolkes som motstand mot å svare og peke i retning av et kommende sekvensielt dispreferert svar (se blant annet Nielsen og Nielsen 2005:86f). Modifiseringen Skavlan gjør i etterkant ("så vidt jeg har for[stått]"), peker i retning av at han nettopp tolker det slik og viser behovet han har for å minimere den iboende trusselen mot Henemarks positive ansikt som ligger i antydningen, ifølge Brown og Levinson (1987:116), en positiv høflighetsstrategi for å unngå uenighet med mottaker. Preferanseorganiseringen vi finner i CA muliggjør i særlig grad slike ansiktsivaretakende strategier: «(...) the slightest delay is often sufficient to signal that the recipient does not in fact intend to produce the preferred action (...); this makes it possible for the speaker of the first turn to resume with a modification, in an attempt to make the initial action more acceptable (...)» (Brown & Levinson 1987:39). Modifikasjonen i linje 7 og 8 ("så vidt jeg har for[stått]") er også en negativ høflighetsstrategi der han viser respekt for Henemarks negative ansikt og inviterer til en respons.

Skavlan benytter altså flere strategier for å minimere trusselen mot Henemarks ansikt. Vekslingene han gjør kan altså ses som et supplement og en ytterligere ansiktsivaretakende strategi. Gardner-Chloros og Finnis (2003) fant i sin undersøkelse av det gresk-kypriotiske samfunnet i London at kodeveksling både kan skape mellommenneskelige relasjoner («bonding») og redusere ansiktstruende handlinger («dampening directness»):

In our data, CS was often used to indicate identification or intimacy (...). A further function of CS in the data was soften what might otherwise seem over-direct comments or rebukes (...). The switch to a different variety may allow the speaker to 'get away' with certain things that would not have the same effect if uttered in the same language as the rest of the discourse (2003:524, 526).

Skavlans kodeveksling i (9) kan ha tilsvarende funksjon der han nettopp ved hjelp av kodeveksling forsøker å redusere trusselen den indirekte kritikken og spørsmålene om et sensitivt tema innebærer.

I (10) ser vi at Skavlan ønsker å vite mer om Henemarks påståtte intimrelasjon med kongen. Sekvensen følger ganske kort tid etter (9). I motsetning til i (9) er det her spørsmålene og ikke spørsmålsinnledningen som innehar presupposisjoner som oppleves som truende både mot Henemarks negative og positive ansikt. Også her kan anse kodevekslingen som en høflighetsstrategi for å redusere denne trusselen.

(10) CH, "et intimforholde"

- 1 S: Du blev jo kjent med *kungen* eh eh etter en tid eh= har jeg forstått.
- 2 CH: Mm
- 3 S: Og kan du *berette* litt *hur* du opplevde ham i dette miljøet? *Hur* du først opplevde han?
- 4 CH: (1.3) Den offisiella rollen är ju en roll och det är en yrkesroll som han har och är född
5 inn till. (H) Han er forvånansvärd eh avslappnad och folklig for å ha varit född inn i det
6 här, det är en sak om man gifter inn sig eller nånting annat då kan man ju få en chans
7 kanske att känna till det vanliga livet som vanliga människor lever då. (H) Men att vara
8 född inn i det tror jag är väldigt speciellt och då beundrar jag honom faktisk för att han är
9 enormt (0.8) down to earth som man säger.
- 10 S: Var han -- opplevde du ham som blyg/ eller pågående.
- 11 CH: (H)(0.9) Nej, han har väldigt mycket humor. (0.9) Väldigt mycket humor och
12 självdistans. (0.7) Det är väldigt befriande för det är väldigt avväpnande= Om man
13 känner det minsta lilla sådär vad ska man göra vad ska man säga så försvinner det
14 ganska snabbt for han är väldigt lättisam och sådär och det tycker jag är underbart.
- 15 S: *Hur* ble det her (0.4) et *intimforholde*?
- 16 CH: (H)(1.0) Altså det (1.6) Jag vill inte kalla det för ett förhållanden till att börja med.
17 Absolut inte. Utan (H) (1.0) det är någonting som jag egentligen inte vill prata om, men
18 det kan ju bli så ibland att man (1.0) är medelålders<@kris som som jag är på väg inn i
19 nu@> (H) Att man kanske på något sätt eh vil (1.9) bekräfta det kanske som människa
20 om man nu lever i en fast förhållanden länge (H) Jag tycker att man ska – jag är
21 förvånad <Xuhørligx> många som verkar vara förstående och det tycker jag är
22 underbart att vi svenskar så moderna som vi är (H) som har varit befriade från väldigt
23 mycket skandal mot övriga kungahus i Europa (H) faktisk kan= stå lite rakryggad och
24 säga ja, vi hade också en kris, men vi har genomlävd den och nu har vi det bra. Det
25 tycker jag vi faktisk kan applaudera ((Applaus)) Och det tackar jag svenska folket for.

Sekvensen preges i hovedsak av ansiktstrusselen som ligger i presupposisjonene. I linje 3 ser vi at Skavlan fremmer påstanden om at hun har møtt og blitt kjent med kongen i dette miljøet. Påstanden eksplisiteres i noen grad i spørsmålsinnledningen (i linje 1). Vi kan anta at miljøet han henviser til er de såkalte «herrklubbsmiddagene» de snakket om i foregående sekvens (se (9)). I spørsmålet i linje 15, "*Hur ble det her (0.4) et intimforholde?*", finner vi presupposisjonene 1) de har hatt et forhold og 2) det var intimt. Det kan se ut til at spørsmålet i linje 15 oppleves som særlig truende. I tillegg til å inneholde påstander om deres forhold som kan oppleves truende mot Henemarks positive ansikt der et intimforhold med svenskekongen anses som en umoralsk handling, er spørsmålet, i motsetning til de andre spørsmålene i utdraget, svært direkte. Ettersom Henemark har gitt ut bok om forholdet sitt med svenskekongen, kan Skavlan, til tross for at han fremmer slike påstander, være nøytral.

Vi ser likevel at Henemark ikke uten videre godtar spørsmålene og deres iboende presupposisjoner, og at hun dermed trolig opplever påstandene som ansiktstruende. Den allerede nevnte motstanden mot å snakke om temaet Henemark viser i (9) synliggjøres her ved svaret hun gir (linje 4-9): «When asked a question, interviewees always try to respond in some way, and most often attempt to look as if they are answering the question» (Clayman og Heritage 2002:196). Riktignok sier hun at han er "avslappnad" og "folklig" og avslutningsvis at han er "down to earth". Resten av svaret er imidlertid svært generelt og omhandler det å være født inn en slik kongelig rolle. Skavlan som etterspør hvordan hun opplevde svenskekongen, får dermed ikke det svaret han ønsker, og det må i så måte sies å være et dispreferert svar. Allerede i forkant av svaret indikerer pausen at svaret vil være dispreferert. Pausene markerer videre at hun anser temaet som sensitivt: «Det är typisk att pauserna (liksom tvekljuden och omtagningarna) blir fler om vi tycker att det vi har att säga är känsligt eller otrevligt att tala om» (Norrby 2004:113). Innsnevringen av spørsmålet (i linje 10) der Skavlan presenterer to mulige kontrastive svaralternativer markerer i tillegg at Henemark ikke har svart adekvat på spørsmålet. Henemark velger imidlertid ingen av svaralternativene, men karakteriserer i stedet svenskekongen som humoristisk. Taleturen starter med innpust og således en pause på nesten ett sekund. Til tross for at pausen ikke overskrider det Jefferson (1983) betegner som 'maximum standard', befinner den seg nært opp til denne og kan også her antyde Henemarks uvilje mot å svare. Henemarks svar kan her anses som bedre besvart enn det foregående, men må likevel betegnes som sekvensielt dispreferert da hun avslår Skavlans svarmuligheter.

Motstanden blir mer eksplisitt i Henemarks fjerde taletur i utdraget (linje 16-25) der hun uttrykker at hun ikke ønsker å snakke om denne relasjonen ("det är någon ting som jag egentligen inte vill prata om"), og spørsmålet kan ikke besvares uten at hun bestrider de iboende presupposisjonene: « (...) if respondents wish to contest a question's presuppositions, they must depart from directly «answering» the question as put.» (Clayman og Heritage 2002:204). I utdraget blir det særlig tydelig at Henemarks negative ansikt oppleves som truet. Det er åpenbart at intervjuobjektets plikt til å besvare spørsmålet kan komme i konflikt med dennes handlingsfrihet, og vi kan anta at dette oppleves særlig problematisk der spørsmålet, som her, innehar en påstand intervjuobjektet bestrider.

Trusselen som ligger i spørsmålenes presupposisjoner, må nettopp for å ivareta det relasjonelle aspektet, reduseres ved ulike høflighetsstrategier. I det første spørsmålet (linje 1 og 3) gjør den forsiktige framtoningen, nølelydene og modifiseringen ""har jeg forstått" at Skavlan framstår som mindre dominerende (se (10)), og han gir Henemark muligheten til å avkrefte informasjonen han kommer med. Tilsvarende gjør den 'konvensjonelle indirektheten' (Clayman og Heritage 2002:190) i spørsmålet "kan du *berette*" (linje 3) at spørsmålet oppleves mer frivillig enn obligatorisk og blir i så måte en strategi for å ivareta Henemarks negative ansikt. Kodevekslingene vi finner kan her også sies å skulle redusere trusselen Henemark opplever mot eget både positive og negative ansikt. Til tross for at "*berette*" også finnes på norsk og dermed er et såkalt nabospråksynonym, må det anses som et mer markert ord enn "fortelle"²³ og dermed som en veksling. I linje 15 finner at han både benytter "*hur*" og "*intimförholde*". Ordet "*intimförholde*" er, som "*konsultvirksomhet*" i (2) og "*herrmiddager*" i (9), en hybridform der første del av ordet «intim» kan benyttes i begge språkene, mens siste del er det norske «forhold» (sv.: «förhållande») med den svenske endelsen –e. Skavlans antakelse om at Henemark vil oppleve spørsmålet i linje 15 som særlig truende, baserer seg på den motstanden hun har vist mot temaet tidligere i intervjuet. Vekslingene i spørsmålet kan dermed ses som en positiv høflighetsstrategi der han nettopp ved å vise språklig likhet indikerer et slags fellesskap mellom dem. Brown og Levinson (1987:106) peker nettopp på at taler ved å blant annet benytte felles språk som lytter, markerer felles gruppedlemsskap («in-group identity marker»).

---

²³ Det er problematisk å rangere ordene etter hvor «norske» eller «svenske» de er. Det anser jeg også i liten grad som viktig her.

b) Kodeveksling som høflighetsstrategi ved særlig truende spørsmål og utsagn

Til nå i dette kapittelet har vi sett på hvordan Skavlan benytter kodevekslingen og andre strategier for å redusere ansiktstrusselen som ligger i presupposisjonene og dermed presset han legger på intervjuobjektet. Clayman og Heritage (2002:217) understreker at intervjueren skal være særlig forsiktig med å ta på seg en «advokat»-rolle og fremme påstander som kan oppfattes som subjektive eller anklagende da det oppfattes som særlig truende. I materialet finner vi likevel tilfeller der vi ser at Skavlan 1) anklager intervjuobjektet for å være selvmotsigende og 2) ansvarliggjør intervjuobjektet for dets handlinger. Begge anklagene stiller spørsmål ved intervjuobjektets etos. I tillegg til å oppleves som subjektive og dermed lite nøytrale, er det vanskeligere å se legitimiteten av slike anklager i intervjusjangeren enn de indirekte presupposisjonene vi tidligere har sett vi ofte finner i spørsmålene og spørsmålsinnledningene.

Vi skal først se hvordan Skavlan benytter kodeveksling for å i noen grad redusere anklager som selvmotsigelser. I motsetning til det vi har sett tidligere, benytter Skavlan også her kodeveksling som høflighetsstrategi til å ivareta sitt eget ansikt, etos og sitt profesjonelle omdømme overfor tilhørerne. Clayman og Heritage (2002:226) peker på spørsmål som inneholder anklager om selvmotsigelser som svært truende: «Perhaps the most elaborately hostile questioning that news interviewers can engage in involves constructing interviewees as enmeshed in some form of disagreement or self-contradiction» (Clayman og Heritage 2002:226). I intervjuet med Henemark, kan vi finne to eksempler på dette.

(11) CH, «fast ikke alltid»

- 1 S: Du, Camilla.
- 2 CH: Mm?
- 3 S: (0) Hva var det i det her for deg?
- 4 CH: (2.1) (H) Nej men det är-- så tänker man inte. Jag -- altså jag vill inte säga att det här
- 5 någon ting som er något planerad eller någon ting som jag såg som någon ting som
- 6 pågik hela tiden utan -- (H) (0.4) Som jag sa, jag kanske är lite gränslös och kanske
- 7 lurar med mig andra människor, jag tar på mig ansvaret säger vi då, ((Publikum ler))
- 8 ((Noen klapper)) ((CH vendt til publikum)) det er mitt fel allt som ni läser, det er
- 9 självklart bara jag som har lurat alla dom här @ Nej, men det -- (Hx) Jag ve- Vi hade
- 10 kul. Han är rolig människa. Alla -- alla i det här gänget är väldigt roliga människor och
- 11 skratta, äta god mat sådär. Bara släppa loss.

- 12 S: Men -- men i din bok så beskriver du jo at du og *kungen* hadde mange møter bare dere
 13 *två*
 14 CH: (1.2) Nej det var andra människor med också.
 15 S: *Fast* ikke alltid (2.4) eller har jeg -- har jeg lest feil? ((Publikum ler)) Dementerer du
 16 det her nå?
 17 CH: Jag har inte sagt nånting @
 18 S: Nei @@
 19 CH: (3.0)(H) Nej men jag tycker inte att det är så viktigt att gå inn på= någon detaljer. Jag
 20 tycker för det första så -- Jag vill -- alltså jag hade inte tänkt att ta med nånting i min
 21 bok utav-- men eftersom allting hände och min bok har varit planerat sedan innan så
 22 känns som att det varit väldigt konstigt också vill jag faktiskt också vända blad och bli
 23 av med den här grejen. Jag vill -- okej vill folk se en liten titt inn i den lilla biten så
 24 bjuder jag lite på det, men sedan tänker jag också lägga det i från mig

Som i (9) ser vi i (11) at Skavlan starter sekvensen med å innby til fortrolighet ved å bruke Henemarks fornavn ("Du, Camilla"). Han har i den forutgående sekvensen (10) ikke lyktes med å få ut av henne de svarene han ønsker om forholdet mellom henne og svenskekongen. Vi kan se Skavlans henvendelse til Henemark som en slags omstart og en ny invitasjon til å dele fortrolige og private opplysninger med han. Spørsmålet i linje 3 inneholder presupposisjonene a) de hadde en relasjon og b) det var noe i denne relasjonen for henne.

Henemark markerer også her (som i (10)) tydelig at presupposisjonene oppleves som truende. Den lange pausen i forkant av taleturen (linje 4) viser seg å være en god indikasjon på et etterfølgende dispreferert svar. Vi ser hvordan hun i starten av taleturen (i linje 4 og 5) tilbakeviser premisset om at hun hadde et utbytte av relasjonen ("Nej men det är-- så tänker man inte"). Samtidig foregriper hun og forsøker å avverge den kritikken hun antar vil komme: "Jag -- alltså jag vill inte säga att det här någon ting som er något planerad (...)" og forsvarer seg: "Som jag sa, jag kanske är lite gränslös". Taleturen preges videre av flere omstarter og avslører i så måte tydelig Henemarks usikkerhet. Som i (10) ser vi også her at hun benytter humor som en ansiktsivaretakende strategi: «jag tar på mig ansvaret säger vi då, ((Publikum ler)) ((Noen klapper)) ((CH vendt til publikum)) det er mitt fel allt som ni läser, det er

självlart bara jag som har lurat alla dom her @». Brown og Levinson (1987:68) peker på at det å ta på seg skyld kan skade talers positive ansikt. Den ironiske tonen markerer imidlertid igjen at dette ikke er noe hun ønsker å snakke om, og latteren blir i så måte et forsøk på å ivareta eget ansikt ved å få henne til å framstå som uredd og upåvirket av kritikken (se blant annet Jefferson (1984a:351) og mer om latter i samtalen under (9)).

Skavlans neste taletur (linje 12 og 13) starter med en innvending ("men-- men") som markerer dispreferansen i Henemarks foregående svar, og han peker på at svaret hennes ikke står i samsvar med det hun tidligere har skrevet i boken hun har gitt ut. Henemark avviser (linje 14) den eksplisitte påstanden om at hun og svenskekongen har møttes på egenhånd, og det blir dermed også en tilbakevisning av presupposisjonen om at de har hatt en relasjon. Skavlan forsøker igjen å få henne til å bekrefte møtene med kongen på tomannshånd: "*Fast* ikke alltid (2.4)". I taleturen finner vi en lengre pause som vi kan anse som et overgangsrelevant sted, og det blir særlig tydelig overfor Skavlan og tilhørerne at hun velger å ikke svare. Vi ser hvordan Skavlan i de neste turenheter setter Henemark i et dilemma: "eller har jeg -- har jeg lest feil? ((Publikum ler)) Dementerer du det her nå?". Her kan hun enten dementere at de opplysningene Skavlan sitter med ikke stemmer og dermed indirekte stille spørsmål ved hans troverdighet, eller bekrefte at hun har hatt et forhold med svenskekongen slik Skavlan hevder hun har skrevet i boken. Vi kan anta at begge svaralternativene vil stille henne i et dårlig lys. Clayman og Heritage (2002:229) peker på dette som en strategi for å stille intervjuobjektet til veggs: «Mainly shaped as «disjunctive» questions, these invite interviewees to select among alternatives that are all undersirable, and that they cannot endorse». Spørsmålene kan dermed snarere anses som en anklage om at Henemark motsier seg selv enn reelle spørsmål.

Det er åpenbart at en slik anklage oppfattes som truende overfor Henemarks ansikt. Mens hennes positive ansikt trues av anklagen om selvmotsigelsen, er det negative ansiktet truet av at hun er forpliktet til å besvare spørsmålet. Responsen (linje 17) hun avgir viser nettopp dette ("Jag har inte sagt nånting@") der hun unngår å besvare spørsmålet Skavlan har stilt samtidig som hun kan sies å innfri plikten til å besvare spørsmålene intervjueren stiller.

Truslene fremmes relativt direkte, og i motsetning til i (9) og (10) finner vi her i liten grad at Skavlan forsøker å ivareta Henemarks ansikt. Ettersom intervjuet fremdeles ikke er helt over, kan det i noen grad være relevant for Skavlan å ivareta Henemarks ansikt, og vekslingene "*kungen*", "*två*" og "*fast*" kan dermed anses som positive høflighetsstrategier. En slik formildning kan i enda større grad sies å aktualiseres av situasjonskonteksten: Den doble

adressiviteten og programkonseptet som tross alt skal oppleves som hyggelig fredagsunderholdning gjør at Skavlan må ha tilhørerne i bakhodet og fremdeles unngå direkte ansiktstrusler mot Henemark som kan oppleves som svært pinlige overfor tilhørerne også. Tilsvarende er Skavlan avhengig av å ivareta sitt eget ansikt og bygge etos slik at han oppfattes som sympatisk og velvillig innstilt. Clayman og Heritage (2002:5) viser til et intervju på amerikansk fjernsyn der intervjueren i etterkant ble massivt kritisert for å oppfattes som uhøflig og frekk. Dette kan selvsagt være svært ødeleggende for intervjuerens omdømme: «Varying styles of play tend to be characteristic of particular journalist (...), who become known for their manner of questioning (...), and who thereby acquire a distinctive public persona» (Clayman og Heritage 2002:14).

I (12) er intervjuet med Henemark avsluttet og Anne Holt kommer inn. På slutten av sekvensen får vi likevel et ordskifte mellom Henemark og Skavlan der Skavlan på nytt anklager Henemark for å opptre selvmotsigende.

(12) AH og CH, «Skal jeg ta alle *frågene* en gang til?»

- 1 S: Velkommen.
- 2 AH: Takk, takk.
- 3 S: Er du-- @@ Har du sittet-- har du sittet nå ute og hørt på denne samtalen
- 4 AH: (H) Ja, det har [jeg].
- 5 S: [som] vi har hatt her som jeg ikke helt vet hva handler om, men den handler om noe.
- 6 AH: Ja, jeg tror dere ville at den skulle handle om forskjellige ting. ((Skavlan, CH og publikum ler)).
- 7
- 8 CH: Jag undrar också. Vad är det du vill veta egentligen? Jag tycker det känns som att du--
- 9 S: Skal jeg ta alle *frågene* en gang til? ((Publikum ler))
- 10 CH: Jammen om-- om jag skulle vända på det hela [och ställa]
- 11 AH: [Da går jeg.]
- 12 CH: samma frågor. Det är nästan lite för sådärna privat att kliva över det där sista steget
- 13 S: *Absolut* [Så det-- for mange er det for privat]
- 14 CH: [Det är <XuhørligX>]
- 15 S: å skrive i bok òg.

I (12) finner vi ytringer som må oppleves som svært truende. Det retoriske spørsmålet i linje 9 er svært konfronterende og utgjør en trussel mot Henemarks positive ansikt der han indikerer

at hun enten ikke har forstått spørsmålene han har stilt eller at hun ikke vil forstå: «Questions that leave their answers hanging in the air, implicated, may be used to do FTAs (...)» (Brown & Levinson 1987:223). Til tross for at Skavlan velger å indirekte kritisere Henemark, er dette ikke nødvendigvis ensbetydende med en såkalt “off-record” strategi. Ifølge Brown og Levinson (1987:212) kan konteksten spille inn på mulige tolkninger av det ytrede: «(...) many of the classic off-record strategies – metaphor, irony, understatement, rhetorical questions, etc. - are very often actually on-record when used, because the clues to their interpretation (...) add up to only one really viable interpretation in the context». Rent empirisk er det selvsagt problematisk å si noe om hvordan taler har ment at et utsagn skal tolkes og hvordan mottaker tolker det noe Brown og Levinson (1987:12) også peker på: «(...) it is not so easy to verify empirically some notion like ‘having in context only one defensible interpretation’». Det er imidlertid ikke vanskelig å se at spørsmålet er svært konfronterende. At publikum ler, indikerer videre at den sarkastiske ytringen lykkes som et slags «publikumsfrieri». Dette kan imidlertid gjøre trusselen større. (Mer om dette nedenfor). I Brown og Levinsons utgave av *Politeness* fra 1987 peker de på at det er flere faktorer enn de nevnte sosiologiske verdiene makt, relasjon og kontekstavhengig påvirkning de først antok, som kan influere en talers valg av høflighetsstrategi: «we underplay the influence of (...) the presence of third parties, which we know to have much more profound effects on verbal interaction than we had thought» (Brown & Levinson 1987:12).

Skavlans ytring avslutningsvis (linje 13 og 15), skiller seg i særlig grad ut. Skavlan mer enn antyder at han finner det merkelig at hun har skrevet bok om sin påståtte intimrelasjon med svenskekongen, men likevel ikke vil svare på de spørsmålene han stiller henne om nettopp den samme relasjonen: "for mange er det for privat å skrive i bok òg." Han bryter dermed spørsmål-svar normen og opptrer svært konfronterende ved å anklage henne for å være selvmotsigende.

Det er tydelig at Henemark oppfatter noe av kritikken som ligger i ytringen i linje 9. I linje 10 ser vi at hun har et behov for å forsvare seg, og ved at hun gjør dette uten å bli stilt et reelt spørsmål, bryter hun spørsmål-svar strukturen. Bruddet og den eksplisitte rettferdiggjøringen (i linje 10 og 12) kan i så måte tyde på at hun opplever Skavlans ytring som ansiktstruende. Responsen er videre anklagende der hun indirekte kritiserer Skavlan for å stille henne for private spørsmål, en kritikk som i seg selv kan true Skavlans ansikt.

Når vi her finner vekslingene “*frågene*” og “*absolut*”, der sistnevnte markeres med en tydelig svensk uttale, kan det trolig knyttes til trusselen mot Henemarks ansikt vi finner i de

konfronterende, sarkastiske og anklagende ytringene. Som nevnt over, vil vekslingene kunne tjene som positive høflighetsstrategier der Skavlan viser at de har noe til felles og dermed anerkjenner Henemark og reduserer dermed i noen, om enn liten, grad trusselen mot hennes ansikt. Skavlan velger videre en «off-record» -strategi ved å generalisere og kritiserer i så måte Henemark ikke direkte. Kritikken er, som over, likevel tydelig og kan ut i fra konteksten vanskelig forstås på noen annen måte enn svært sarkastisk og dermed ansiktstruende. Som i (11), kan det også her imidlertid virke paradoksalt at Skavlan ønsker å redusere en kritikk som er så tydelig. Også her kan vi argumentere med at høflighetsstrategiene i hovedsak blir benyttet for at Skavlan selv skal ivareta eget ansikt ved å framstå som sympatisk overfor tilhørerne, og at det særlig er nødvendig der han i tilfeller som her fremmer alvorlige trusler mot intervjuobjektets ansikt.

I tillegg til anklager om å framstå som selvmotsigende, kan intervjuobjektet oppleve ansvarliggjøring av egne handlinger som svært truende. Clayman og Heritage (2002:221,226) kaller det «accountability questions» og sier videre «(...) ‘How do you X’, ‘How can you X’ and, most strongly, ‘How could you x’, when applied to *past* actions of a *recipient*, all accomplish accusations.» I utdraget nedenfor, (13), befinner vi oss helt på slutten av intervjuet med Henemark etter at Skavlan i (11) har anklaget henne for å være dobbeltmoralsk. Denne delen av intervjuet er svært konfronterende noe også de mange overlappene og avbrytelsene viser. Vi finner videre flere brudd på spørsmål-svar normen der Skavlan ikke lenger holder seg til å stille spørsmål og Henemark avbryter Skavlan.

(13) CH, «så smart er du også»

- 1 S: Tenker du også på (0.5)-- selv om det er mye -- det er jo mye her som er *snaskig* og
- 2 mye her som er -- og folk er *nyfikne* på å å vite og du si- du du dropper jo mange navn
- 3 så også. Tenker du på at (1.0) -- *till eksempel* på= (0.9) slottet -- si det e- det finns en
- 4 *familj/*
- 5 CH: Mhm ((Nikker)) Det finns en familj ibland dom andra också,
- 6 S: [Som]
- 7 CH: [<X uhørlig X>] men det är ungefär-- Jag har också en familj så mycket som jag dragits
- 8 fram och tillbaka upp och ner och kallats det ene och det andra. Det är väl aldrig nån
- 9 som har brydd sig om min familj (1.2) Det [är lite så där]

- 10 S: [Nei, men det—det—det--] det du sier nå er-- er det at det her er [noen tykk-]
 11 CH: [Men det var faktisk] inte jag som direkt som slog upp portarna til det här heller
 12 S: Du kan ikke være overrasket over at det her får et fokus.
 13 CH: Nej, det förstår jag ju, eller jag är inte överraskad, [men så mycket focus--]
 14 S: [Så så smart er du også] at du
 15 CH: [Ja]
 16 S: [vet at] når du legger det i boken så er det [det]
 17 CH: [Jaa]
 18 S: som blir fokus i boken.
 19 CH: Aa, fast jag trodde liksom att det redan var redan så allmänt [X (uhörlig)X så inte så
 20 stort focus]
 21 S: [Nei, det trodde du *inte*] ((Publikum ler))

Spørsmålet i linje 3 og 4 ("Tenker du på at (1.0) -- *till exempel* på= (0.9) slottet -- si det e-
 det finns en *familj*/"') kan indirekte anses som en ansvarliggjøring med anklagene «Hvordan
 kunne du gjøre dette?» og «Hvordan kunne du utlevere disse menneskene?» nettopp av
 formatet «How could you X». Til tross for at anklagen ligger implisitt, er det vanskelig å tolke
 spørsmålet på andre måter enn nettopp en slik ansvarliggjøring, og det blir dermed umulig for
 Henemark å besvare spørsmålet uten å forsvare seg: «When it is used to question the past
 activities of the interviewee, it implies the unanswerability of the «question», and is virtually
 specialized for the delivery of accusations» (Clayman og Heritage 2002:222).

Vi ser at Skavlan i taleturen bruker en selv-initiert reparasjon, en omstart, der han
 legger til et forklarende tillegg, en slags spørsmålsinnledning. Funksjonen til slike
 spørsmålsinnledninger er, som nevnt, ofte å gi tilhørerne bakgrunnsinformasjon og legitimere
 spørsmålet som skal komme. Her kan vi imidlertid se dette forklarende tillegget som en
 positiv høflighetsstrategi der Skavlan tilsynelatende viser forståelse for at Henemark har
 skrevet boken (jf. Brown og Levinsons (1987:113) «token agreement»). Ved å bruke ord som
 i denne sammenheng tydelig innehar negative konnotasjoner som "*snaskig*" og "*nyfikne*" kan
 vi likevel se forståelsen som påtatt. Implisitt i det forklarende tillegget finner vi dermed en
 presupposisjon om at det nettopp er det å tilfredsstille folks nysgjerrighet som har vært
 årsaken til at hun har valgt å skrive boken. Spørsmålet i etterkant avslører at Skavlan anser en
 slik beveggrunn som umoralsk, og det er dermed rimelig å anta at også dette vil oppleves som
 en trussel mot hennes positive ansikt.

Henemark bekrefter (i linje 5) informasjonen Skavlan kommer med ved en minimal respons "mhm" og ved å nikke. Til tross for bekreftelsen ser vi av det videre svaret hennes (i linje 5 og 7-9) at hun har oppfattet de implisitte anklagene som fornærmende og en trussel mot hennes positive ansikt ("Det är vel aldrig nån som har brydd sig om min familj"). Ifølge Heritage og Clayman kan den minimale response i starten av taleturen indikere misnøyen Henemark opplever: «(...) minimal answers can be disconcerting to the IR [intervjuer] and are often a sign of incipient conflict.» (2010:221, mitt tillegg). Skavlan tolker den lange pausen mot slutten av Henemarks taletur (linje 9) som et mulig ferdiggjørelsespunkt. Overlappet, eller den samtidige starten, blir et forsøk på å avklare hva hun egentlig ønsker å si. At Henemark (i linje 11) velger å avbryte Skavlan har imidlertid større implikasjoner da dette innebærer et klart brudd på turtakingssystemet i intervjuer, og avbrytelsen viser i så måte behovet hun har for å forsvare seg: «[Men det var faktisk] inte jag som direkt som slog upp portarna til det här heller.» Heller ikke her tilbakeviser hun forholdet med svenskekongen som hun selv har skrevet bok om, men besvarer snarere anklagene Skavlan kommer med en indirekte kritikk av Skavlan.

Den eskalerte konflikten mellom Skavlan og Henemark kulminerer i et ordskitte der han sarkastisk konfronterer henne med hennes tilsynelatende naivitet (linje 14) ("Så smart er du også") og stiller spørsmål ved hennes troverdighet ved å anklage henne eksplisitt for løgn ("Nei, det trodde du *inte*"). Publikums latter kan tilsvarende oppfattes som ansiktstruende da vi kan anta at de ler av Skavlans direkte kritikk, og det indirekte kan oppfattes som at de ler av henne. Dette kan i så måte oppfattes som et såkalt «publikumsfrieri» der Skavlan benytter humor på intervjuobjektets bekostning for nettopp å få publikum til å le (se mer om dette nedenfor).

Det er lett å se at de mange anklagene i utdraget kan oppfattes som svært truende mot Henemarks ansikt. Bruddet på spørsmål-svar normen gjør videre at intervjuet mer tar form av en utspørrende rettssak der Skavlan fremmer til dels subjektive anklager. Det blir videre benyttet få strategier fra Skavlans side for å ivareta Henemarks ansikt. Ettersom vi her befinner oss helt i slutten av intervjuet med Henemark, kan vi anta at behovet for å vie relasjonen oppmerksomhet i mindre grad er til stede. Vi kan likevel anse de mange selv-reparasjonene i line 1-4 som en forsiktig framtoning, og sammen med pausene markerer dette en viss forsiktighet i framleggingen av de ansvarliggjørende anklagene. Tilsvarende kan vekslingene "*snaskig*", "*nyfikne*", "*till exempel*" og "*familj*" tolkes som et forsøk på å i noen grad redusere trusselen mot Henemarks ansikt ved å gi oppmerksomhet til og anerkjenne

språket som et element de har til felles. Som i (11) og (12) handler det her imidlertid trolig i større grad om å redusere de ansiktstruende anklagene for at Skavlan selv skal kunne framstå med god etos. Brown og Levinson (1987:69) peker på at man kan framsette en direkte trussel mot lytters ansikt der taler blant annet er sikker på å oppleve støtte av publikum uten å selv miste ansikt. Vi kan imidlertid anta at Skavlans omdømme og «public persona» nettopp vil kunne skades ved å framsette en direkte trussel uten i noen grad forsøke å redusere den.

Vi kan, som Skavlan, undre oss over Henemarks motiver for å i det hele tatt takke ja til å delta i programmet. Til tross for at vi ikke kan vite noe om dette, ser vi at diskrepansen mellom det målet Skavlan har for samtalen – å få høre hennes egen versjon av det påståtte forholdet mellom henne og svenskekongen – og det, for oss, udefinerbare målet hun har, er såpass stor at det gir seg utslag i et problematisk intervju. Nettopp dette ser vi også Anne Holt kommentere i etterkant av intervjuet med Henemark (se (12)): "Ja, jeg tror dere ville at den skulle handle om forskjellige ting."

Det ligger åpenbart et paradoks i det å fremme en svært ansiktstruende handling som en anklage om selvmotsigende atferd eller ansvarliggjøre intervjuobjektet for dets tidligere handlinger, og samtidig forsøke å redusere handlingen ved å kodeveksle for å markere gruppetilhørighet. Samtidig fører den doble adressiviteten til at deltakerne, og særlig Skavlan, må ta hensyn til tilhørernes opplevelse av samtalen. Ved at Skavlan i noen grad reduserer trusselen mot Henemarks ansikt, reduserer han samtidig trusselen mot sitt eget ved å framstå som mer sympatisk.

Den doble adressiviteten gir seg videre utslag i at Skavlan enkelte ganger kan se ut til å henvende seg mer til tilhørerne som et slags «publikumsfrieri» ved å bruke humor. Der dette skjer på bekostning av intervjuobjektet, oppleves det selvsagt ofte som truende mot dennes ansikt.

c) Kodeveksling som høflighetsstrategi for å redusere en trusselen ved "publikumsfrieri"

Programkonteksten preges, som nevnt, av en dobbel adressivitet der intervjuet nettopp er ment for tilhørerne. I de kommende eksemplene ser vi at han kommer med humoristiske utsagn som kanskje i større grad er rettet mot tilhørerne enn intervjuobjektet, altså såkalt «publikumsfrieri» (jf. «approval seeking» (Bell 1991:74)). Dette kan oppleves som særlig ansiktstruende da Skavlan nettopp er humoristisk *på bekostning av* intervjuobjektet. Dette har

vi allerede sett i noen grad i intervjuet med Henemark (13). At intervjuobjektet beholder ansikt, er imidlertid ikke bare i hans/hennes egen interesse. Som vi har sett i eksemplene over, er det viktig at tilhørerne også anser Skavlan som troverdig og sympatisk, og latterliggjøring av intervjuobjektet må dermed veies opp av en høflighetsstrategi for å gjøre trusselen mot dennes ansikt mindre.

(14) GP, «useker på ditt trovärde»

- 1 S: Men altså en rap
2 T: Precis
3 S: En statsministerrap
4 KL: Kan vi få höra [den]?
5 GP: [<@Nehe@>] @ ((Publikum ler))
6 T: Det är en mycket bra fråga
7 GP: <@Jaha@> Ja, det skulle jag gärna göra men då måste jag föbereda mig lite. (Vendt
8 til S) Det kunde du sagt innan så kunde jag förberett det här, då skulle [jag rappad med gledje]
9 S: [Ja, men jeg] *Fast* jeg er *lite useker* på ditt *trovärde* som rapper, som hip – hop
10 ((Publikum ler))
11 GP: @@ Du trove-
12 T: Alla kan rappas, [alltså det]
13 GP: [Ja, precis]
14 S: Kan alle rappe\
15 T: Kan och kan, det är vel kanske i varierande grad, men ja

Ytringen i linje 9, "*fast* jeg er *lite useker* på ditt *trovärde* som rapper", kan oppleves som en direkte trussel mot Perssons positive ansikt da Skavlan stiller spørsmål ved hans kunnskaper og ferdigheter, altså Perssons etos. Foranledningen var en rap han som statsminister i 2003 skrev som tilsvarende til den svenske hip-hop artisten Jason Diakité, kjent som Timbuktu.

Til tross for at Persson ikke har sitt virke innen musiker verdenen, kan vi ikke utelukke at Persson føler seg støttet av uttalelsen. Latteren kan være et forsøk på å skjule for Skavlan, de andre gjestene og tilhørerne at han nettopp kjenner sitt positive ansikt som truet (Jefferson 1984a:351) (se også (10)). Den påfølgende taleturen (linje 11) avslører han imidlertid i noen grad. Persson innleder taleturen med en repetisjon, et «ekko» fra Skavlans ytring "Du trove-". «Ekkoet» uttrykker overraskelse over Skavlans ytring, og vi kan til tross for selv-avbrytelsen se at han kjenner seg truet av at Skavlan peker på hans manglende troverdighet. Vi ser nettopp

at Timbuktu også tolker utsagnet slik og er raskt ute med å forsøke å redde ansiktet hans ved å peke på at "Alla kan rappa".

Trusselen blir i noen grad redusert ved at Skavlan velger å moderere utsagnet noe: "jeg er *lite useker*". De mange vekslingene i taleturen kan imidlertid også sies å være en slags form for «footing shift». Heritage og Clayman (2010:236) benytter begrepet der intervjueren presenterer en mindre nøytral påstand på vegne av en tredjepart. Begrepet «footing» kommer opprinnelig fra Goffman (1981) og handler i korte trekk om hvordan rammene for samtalen stadig endres av deltakerne i en samtale: «A change of footing is another way of talking about a change in our frame for events» (Goffman 1981:128). En opplagt funksjon ved slik «footing shift» er å markere endring i avsender eller mottaker, og i intervjusjangeren blir det særlig benyttet der intervjueren står i fare for å framstå som mindre nøytral. Vekslingene her kan dermed indikere at Skavlan tar på seg en annens stemme, en «persona», for å få en direkte trussel mot Perssons ansikt til å framstå humoristisk. Motsetningen mellom det som eksplisitt blir ytret i innholdet og den humoristiske formen gjør at både Persson, de andre gjestene og tilhørerne i noen grad kan være usikre på hvorvidt han faktisk mener det alvorlig eller om det må tolkes ironisk. Også for Skavlans del ligger det en fare i framstå som lite sympatisk ved å framsette en direkte trussel mot noens ansikt. Ved å nettopp velge en slik humoristisk tone kan han altså dekke seg bak at det bare var ment som en spøk. Vekslingene blir i så måte en positiv høflighetsstrategi.

I (15) ser vi tilsvarende hvordan Skavlans ironiske tone kan true Lundells ansikt.

(15) UL, «dom styler deg inte altså»

- 1 S: Er du-- vi-- ser du på deg selv som en (0.4)-- har du en side som er litt macho?
- 2 UL: I hope so @ ((Publikum ler)) En sida @
- 3 S: Jeg vet at det har vært-- innan du skal ut på turne har vært mye diskusjon om du skal ha
- 4 skjegg eller *inte*?
- 5 UL: Aha, den diskussionen har gått mig förbi måste jag säga @ ((Publikum ler))
- 6 S: Å ja. Det det er bare disse-- jeg tror-- jeg vet ikke-- du-- du har ikke fått beskjed om å
- 7 *rake* deg eller *inte rake* deg eller
- 8 UL: @@@ Nej det---
- 9 S: *Dom* styler deg *inte* altså
- 10 UL: Nej, nej for faen @ ((Publikum ler))

I (15), en sekvens vi finner noe ut i intervjuet med Lundell, kan det i utgangspunktet se ut til at den deklorative ytringen Skavlan kommer med i linje 3 og 4, er en spørsmålsinnledning. Den interrogative intonasjonen peker imidlertid i retning av at han ønsker bekreftelse på at disse opplysningene stemmer. Lundell bekrefter i responsen (linje 5) tilsynelatende informasjonen, men avviser i etterkant implisitt at dette stemmer. Den forsiktige avvisningen er i så måte en positiv høflighetsstrategi der Lundell ønsker å få et dispreferert svar til å framstå preferert. Vi kan se de mange selv-reparasjonene Skavlan gjør i linje 6 og 7 som et tegn på usikkerhet. Der han i linje 3 framsatte informasjonen som sikker "Jeg vet", markerer han at Lundells svar har gjort han usikker: "jeg tror", "jeg vet ikke", og han opplever trolig sitt positive ansikt som truet. Han forsikrer seg om at han har forstått Lundell rett og, ikke minst, at Lundell har forstått han rett ved å repetere den foregående deklorative ytringen som et tydelig ja/nei-spørsmål. Avvisningen og dermed den sekvensielt disprefererte responsen i linje 8 blir dermed en endelig markør på at han har tatt feil og dermed en trussel mot Skavlans positive ansikt. Taleturen i linje 9 må ses som en reformulering av Lundells foregående svar. Samtidig kan spørsmålet ses som en indirekte kritikk av Lundells stil, eller mangel på sådan, og i så måte true hans positive ansikt.

Som i (14) finner vi også her at Skavlan benytter humor for å redusere trusselen mot Lundells ansikt. Ved å veksle store deler av ytringen i linje 9 til svensk og dermed ta på seg en annen stemme, et «footing shift», oppleves spørsmålet som ironisk. Som i tilfellet med Persson, kan Lundell (og tilhørerne) velge hvordan spørsmålet skal tolkes, og vekslingen blir således en positiv høflighetsstrategi. Gjennom en slik strategi kan også Skavlan gjenopprette sitt eget positive ansikt og avfeie feiltakelsen som en humoristisk handling.

Til tross for at Lundell virker relativt uberørt av den ansiktstruende ytringen, kan vi ikke være sikre på at dette faktisk er tilfelle. Brown og Levinson understreker at tilstedeværelsen av tilhørere er en faktor som kan gjøre bruk av humor problematisk: «(...) there is the further exploitation of insulting someone in front of an audience, so that the audience thinks the insult is merely such an assertion of intimacy, while the addressee (...) is forced to accept it lightly even though he may know better» (1987:229).

Som vi ser i (14) og (15), velger Skavlan, i tillegg til å benytte svenske ord, å bruke en svensk uttale. Det kan være verdt å si litt mer om dette: Ikke bare finner vi få tilfeller i materialet der han benytter en svensk uttale. Dette er også en mindre brukt strategi i samtaler mellom skandinaver (Branmüller 1991:34ff). Braunmüller (1998:222f) viser til at det i skandinavisk

kommunikasjon er uvanlig å akkommodere på alle språklige nivåer nettopp fordi en slik modifisering kan føre til at taler kommer i en normkonflikt med seg selv og taper sitt eget «språklige» ansikt. Der vi likevel finner at Skavlan, som her, også benytter en svensk uttale finner vi i flere av tilfellene at det nettopp handler om et slikt «footing shift» der funksjonen i første omgang er å ivareta nøytraliteten. Det relasjonsivaretagende aspektet får likevel en sekundær funksjon ved at intervjueren da kan gjøre en ansiktstruende handling mindre truende ved å nettopp markere avstand fra meningene som ligger i ytringen. Skavlan markerer at dette ikke er noe han selv har sagt og dermed kun objektivt 'videreformidler': «(...) use of a different variety allows the speaker to 'shift authorship' and distance herself from her directness (...). She is being 'indirectly direct' (...)» (Gardner-Chloros og Finnis 2003:527). Her ligger det selvsagt også en viss fare for å oppfattes som nedlatende, og dermed oppfattes truende mot mottakers ansikt: «(...) den [språket] kan til og med oppfattes som en antydning om at samtalepartneren er for lite intellektuelt fleksibel eller for uvitende til å forstå skandinaviske nabospråk.» (Braunmüller 1998:223, mitt tillegg).

I (1) og (7) finner vi, som her, at Skavlan ikke bare gjør et skifte i leksikon, men også i uttale. I motsetning til i (14) og (15) er imidlertid ikke den svenske uttalen her med på å gjøre ytringene humoristiske. I (1) og (7) benytter Skavlan henholdsvis "*sosial kata 'strof'*" og "*arj*" med en tydelig svensk uttale. I dette tilfellet er det heller ikke en tredjeparts påstand som blir presentert, men det vi kan anta er Lundells selv. Funksjonen blir likevel den sammen: Skavlan tar på seg Lundells stemme for å distansere seg fra eller holde seg nøytral til utsagnet ved å eksplisitt vise til at dette er noe Lundell tidligere har sagt. Et slikt nøytralitetskrav ligger som nevnt i intervjujangeren. Den relasjonelle funksjonen blir likevel synlig: Nettopp ved at Skavlan tar på seg Lundells stemme, endrer han avsender for disse sitatene og markerer enda tydeligere at dette ikke er noe han selv mener.

4.3 Kodeveksling som selv-presentasjon

Som vi allerede har sett, kan kodevekslingen enkelte ganger være en høflighetsstrategi som skal redusere trusselen mot intervjuobjektets ansikt for at Skavlan selv skal opprettholde sitt eget (se (11), (12) og (13)). Det å framstå med god etos er selvsagt viktig i en profesjonell sammenheng. I (17) finner vi et eksempel på at kodevekslingen nettopp får en slik *selv-presenterende* funksjon, der den i hovedsak blir bruk for å bygge etos. Eksempelet er hentet fra intervjuet Skavlan gjør med Ari Behn. Til tross for at det i hovedsak er i samtale med de svenske gjestene Skavlan benytter seg av svensk, finner vi i samtalen med Ari Behn at han

flere ganger veksler. Behn er videre en av få gjester i programmet som også veksler kode, og for å få et innblikk i hvordan dette arter seg, vil vi starte med å se en sekvens fra innledningen av intervjuet med Behn.

(16) AB, «personligt vendetta»

- 1 AB: Va trevligt å vara her Fredrik.
- 2 S: Eh- Ari Behn, vi har-- ja vi har som-- som du ser fått inn en *läkare* til deg for
- 3 sikkerhetsskyld
- 4 AB: Ok
- 5 ÅV: Lugn@
- 6 S: For denne uken har vært *rett* dramatisk
- 7 AB: Ja, for jag vet inte om jag engang blir-- hinner å bli førti år nu vad @
- 8 ÅV: Stresser bra [<XuhørligX>]
- 9 AB: [Ikke sant] Derfor for jag har innledet en personligt vendetta i 'nårje

Innledningsvis i intervjuet (linje 1) ser vi at Behn bryter intervjunormens spørsmål-svar - struktur. Før Skavlan i det hele tatt har stilt noen spørsmål, starter Behn (linje 7 og 9) med å legge fram saken sin ("en personligt vendetta"). At Behn ikke bare velger å veksle enkelte ord fra norsk til svensk, men i tillegg forsøker seg på både svensk uttale og til dels svensk intonasjon, vekker oppsikt. Braunmüller (1998:223) viser til at en slik strategi der samtaledeltakerne i skandinavisk kommunikasjon bytter til det andre språket, er svært uvanlig nettopp fordi man som nevnt da ofte undertrykker egen språknorm. Det kan imidlertid synes som om Behn i liten grad plages selv av sin språkatferd. Til tross for at Behn her konvergerer språklig mot de svenske gjestene og tilhørerne, vil atferden av norske gjester og tilhørere trolig oppfattes både som divergerende og som upassende. Det kan synes som det å fravike såpass mye fra sitt eget språk i skandinavisk sammenheng av mange oppfattes som et normbrudd.²⁴ «norms put constraints of varying degree and strength on the accommodative moves that are perceived as desirable in an interaction» (Gallois og Callan 1991:253). I etterkant av programmet kunne man på ulike norske debattfora finne mange negative reaksjoner på Behns språkbruk. De negative sanksjonene handler trolig også om at språkbruk i formelle sammenhenger som i media, ofte i større grad styres av forventninger enn i de mer

---

²⁴ Gallois og Callan (1991:249) definerer normer nettopp som forventninger til atferd i bestemte situasjoner: «(...) norms have been defined as expectations about behavior that members of a community feel should (or should not) occur in particular situations.»

naturlige og uformelle samtaler. Til tross for at Skavlan selv i et intervju påstår at han ikke reagerer negativt på Behns språkbruk («Jeg forsvarer Ari Behn, veldig» (Indrelid 2010)), er det ikke urimelig å tolke nølelyden ("eh"), omstartene og «stammingen» i taleturen (i linje 2) dithen at også han i noen grad reagerer på Behns språk.

Det at språket i tillegg er grammatisk og fonologisk ukorrekt kan vi anta vil ha betydning for hvordan svenskene oppfatter det. Ettersom konvergens, ifølge Beebe og Giles (1984:8f), foregår på bakgrunn av det språkmønsteret taler tror er karakteristisk for mottaker (se akkommodasjonsteorien), vil taler selvsagt kunne «overakkommodere»: «Ved overdreven bruk av en tillært lokal varietet som man bare delvis behersker, står man dessuten i fare for å bli oppfattet som nedlatende, eller kanskje til og med for å forsøke å gjøre seg morsom på den regionale varietetens bekostning.» (Braunmüller 1998:223). Beebe og Giles (1984:8f) viser videre til at konvergens først blir positivt oppfattet der den er i optimal sosiolingvistisk distanse fra mottaker. Der Skavlan veksler, vil som nevnt (se tidligere), trolig de svenske gjestene og tilhørerne ikke oppfatte vekslingene, men snarere tro at det finnes tilsvarende ord på norsk og oppfatte likheten i språket. Når Behn her velger å forsøke å snakke svensk, vil svenskene selvsagt ha større muligheter til å oppfatte dette og dermed reagere på språkformer som er fonologisk eller grammatisk ukorrekte. De negative reaksjonene vil imidlertid trolig i større grad komme fra nordmenn som selv uten særlig kjennskap til svensk vil kunne oppdage hans manglende språkferdigheter.

I (17), en sekvens som følger kort etter (16), ser vi innledningsvis hvordan Skavlan må avbryte Behn. Han markerer i så måte det tidligere bruddet i spørsmål-svar normen.

(17) AB, «mattbombing»

- 1 S: Ja, og-- og og det-- Nå skal jeg forklare litt [fordi]
- 2 AB: [ok]
- 3 S: denne personlige vendettaen din den er mot en mann som heter Karl E- Erik Grimstad
- 4 tidligere *ansteld* ved slottet i Oslo som nå er en slags konge—eh- monarkiekspert i
- 5 media og som har vært det i mange år. Og du mener-- nå går du ut også mener du at
- 6 han-- eh-- sprer tabloid svada *skvaller* og løgner om monarkiet og din familie. Og at han
- 7 nå endelig er død for deg (1.7) Hvorfor gjør du det?
- 8 AB: Trenger jag hjelp?@ ((Til ÅV))
- 9 ÅV: @Lite, men @

- 10 AB: Ok, nei altså jag har over så mange år sittet helt stille og ikke gått ut med noe og
 11 mottatt den type kritik som jeg finner dypt vidrig och personlig ufin og tabloidsvada
 12 full av unøyaktigheter från Karl Erik Grimstad som påberoper seg en form for
 13 autonomi og troverde som slottskommentator
 14 S: Men hva slags type kritikk er det snakk om?
 15 AB: Eh -Det är inte nåt särskilt det er mer det at det har vært-- altså jag upplever inte at
 16 kritiken har vært særlig treffsikker den har inte /værit/ intelligent [inte överhuvudtaget]
 17 S: [Men når du går til en personlig] vendetta så er den jo treffsikker?
 18 AB: Nei fordi det s- det er den kontinuerliga eh -teppbombingen av ufina person[liga]
 19 S: [*mattbombingen.*] Det er det at [han aldri]
 20 AB: [Ja, mattbombingen]
 21 S: @Det er det at han @aldri slutter
 22 AB: Det er aldri det. Altså i åtte år så har jeg holdt helt (0.3) tyst fordi i min posisjon har det
 23 vært umulig å komme ut med-- man holder seg.. eh tilbake og det har-- etter å ha bygd
 24 seg opp over så lang tid så måtte jeg gå ut å å
 25 S: Men du er jo fortsatt-- du er jo *fortfarande* i din posisjon?
 26 AB: Enn så lenge. Vi får se, men det-- ja, ja absolutt. Men jeg gi-- jeg representerer ingen.
 27 Dette er helt mitt eh-- min avgjørelse å å gjøre dette her

At Skavlan i spørsmålsinnledningen (linje 3-7) velger å veksle enkelte ord, er i tråd med det vi tidligere har sett og viser at spørsmålsinnledningens funksjon i hovedsak er å gi bakgrunnsinformasjon til tilhørerne. Disse vekslingsene er dermed trolig ment å skulle forebygge potensielle misforståelser hos tilhørerne og kan dermed være en del av den planlagte kommunikasjonen. Den mest iøynefallende vekslingen Skavlan gjør i (17) finner vi imidlertid i linje 19. Vekslingen "*mattbombingen*" er en direkte korrigering av Behns "*teppbombingen*" i foregående tur (linje 18). Korrigeringen markerer at Behns svensk er ukorrekt, og Skavlan påpeker dermed, bevisst eller ubevisst, implisitt hans mangelfulle svenskkunnskaper. Reparasjoner i samtaler er styrt av en motsetning mellom effektivitet i samtalen og ivaretagelse av relasjonen mellom samtaledeltakerne. Det å korrigere samtalepartneren direkte er selvsagt en svært effektiv reparasjonsstrategi. Slike andre-initierte korrigeringer, oppleves imidlertid ofte som svært ansiktstruende (Svennevig 2009:42). I motsetning til det vi tidligere har sett, blir altså kodevekslingen her verken benyttet for å forebygge misforståelse eller ivareta relasjonen, men er snarere en trussel mot intervjuobjektets ansikt i seg selv. At Skavlan i etterkant av korrigeringen ler, kan anses som en form for ansiktsivaretagende strategi som i noen grad skal redusere trusselen Behn

opplever. Hvorvidt han lykkes med det, er det ut i fra Behns reaksjon vanskelig å si noe om. Det er imidlertid mye som tyder på at Behn nettopp oppfatter rettelsen som et signal om at han bør nedtone akkommodasjonen. I tillegg til å bekrefte at han har hørt og oppfattet reparasjonen (linje 20), ser vi at han i de neste taleturene (linje 22-24 og 26-27) fortsetter samtalen på norsk, og det er først der han direkte henvender seg til noen av de andre svenske gjestene han gjenopptar strategien med å legge om til svensk.

Vekslingen i linje 19 er særlig interessant fordi den kan sies å ha en helt annen funksjon enn det vi tidligere har sett i materialet. Ifølge Svennevig (2009:42) kan en andre-initiert korrigering være et ønske fra talerens side om å hevde seg selv ved å synliggjøre egen kunnskap. Ved å korrigere Behn kan Skavlan tydeliggjøre at han har kjennskap til det svenske språket og i så måte vinne troverdighet hos de svenske gjestene og tilhørerne og bygge etos. Det er relevant å trekke tråder til Goffmans «*self-presentation*» (1974). Spencer-Oatey og Franklin (2009:131) bruker begrepet «*impression management*» tilsvarende der et individ ønsker å påvirke hvordan andre ser ham/henne og en måte et individ kan bygge eget ansikt. De peker videre på at dette både kan være en ubevisst og en bevisst strategi, men at graden av bevissthet ofte øker der måten fram framstår på oppfattes som særlig viktig: «(...) conscious attention to impression management is particularly common in interactions that are strategically important to us, such as job interviews, performance appraisals, first dates and so on.» (Spencer-Oatey og Franklin 2009:131). Ifølge Linell (1991:104) kan man anse rettslokalet som «an arena for self-presentation». Det er kanskje lettere å se at media i enda større grad kan være en slik arena der nettopp det å stille seg selv i et godt lys er viktig. Dette kan også være en forklaring på Behns svært uvanlige strategi. Bell (1991) peker nettopp på at tilhørere i media påvirker språket, og snakker om «audience design»: «(...) audience design proposes that the audience is the primary factor in influencing speakers to shift their style.» (Bell 1991:76). Til tross for at Skavlan må forholde seg til den doble adressiviteten gjennom hele programmet, kan vi anta at nettopp det at Ari Behn særlig er opptatt av språklig å tilpasse seg de svenske tilhørerne gjør at også han blir mer bevisst dette. Vekslingen i linje 28 kan vise nettopp det: Ettersom "*fortfarande*" her er en gjentakelse av det norske "fortsatt", blir vekslingen tydelig også for de svenske tilhørerne, og kan i stor grad sies å være tilpasset tilhørerne. Som vi har sett tidligere, kan vekslinger som blir tydeliggjort ved at nettopp et norsk ord repeteres på svensk, bidra til å forsterke følelsen av fellesskap mellom nordmenn og svensker generelt. I tillegg til at vi kan anse dette som en del av programkonseptet, bidrar det videre til å at Skavlan framstår som velvillig innstilt. Vi kan, som tidligere nevnt, anta at det å

bygge etos og framstå som troverdig er viktig for hans profesjonelle rykte og blir i så måte en viktig del av hans «public persona» (Clayman og Heritage 2002:14).

5 Avsluttende drøfting

Innledningsvis så vi at Skavlans kodeveksling har vært forklart som forebygging av misforståelse. Dette er i tråd med tidligere forskning på norsk-svensk kommunikasjon der svensker har vist en dårligere forståelse av norsk enn omvendt. Ut i fra det vi vet om språkets pragmatiske funksjoner kan en slik forklaring alene gi et noe forenklet bildet av kodevekslingen Skavlan benytter. Mye av forskningen vi har på svensk-norsk kommunikasjon er i tillegg makroanalytisk, og det kan være problematisk å forklare et individs språkvariasjon med slike makrokontekstuelle forklaringer.

Gjennom mikroanalyser av interaksjonen mellom Skavlan og noen av gjestene i programmet, har jeg forsøkt å finne svar på hvilke kommunikative funksjoner kodevekslingen Skavlan benytter kan ha, og argumenterer for at vi kan finne tre hovedfunksjoner: I tillegg til å se kodevekslingen som forebygging av misforståelse, viser analysen at den kan ha en relasjonell funksjon der den blir benyttet som konvergens og høflighetsstrategi. Videre ser vi at den kan ha en selv-presenterende funksjon.

I enkelte av de undersøkte sekvensene har det vært opplagt at kodevekslingens funksjon nettopp er å fremme forståelse og forebygge potensielle misforståelser hos intervjuobjektet. Vi kan selvsagt ikke utelukke at enkelte av de svenske gjestene vil ha større problemer med å forstå norsk enn andre, og at kjennskap til dette vil gjøre at Skavlan kodeveksler i større grad. Den doble adressiviteten, der tilhørerne er egentlige mottakere av intervjuet, fører videre til at Skavlan må ha de svenske tilhørerne i bakhodet under hele intervjusekvensen, og det kan være at han finner enkelte ord mer nødvendig å veksle enn andre. Det er imidlertid ikke urimelig å anta at mye av den vekslingen vi finner i programmet som er ment å skulle forebygge misforståelser hos svenske gjester og tilhørere er en del av et på forhånd skrevet manus og altså planlagt snarere enn spontan. Videre ser vi få misforståelser manifestere seg hos de svenske gjestene, og der problemer i samtalen oppstår kan det like gjerne være problemer med å høre eller med å identifisere hva som blir sagt på grunn av en noe ukjent intonasjon og uttale, som vansker med å forstå.

Kodevekslingens relasjonelle funksjon kan forklares med et programkonsept som befinner seg i grenseland mellom et utfordrende og til tider kritisk intervju og lett fredagsunderholdning. Programmets transaksjonelle målorienteringen kan dermed bare nås ved at Skavlan vier noe oppmerksomhet til relasjonen. Analysen har vist at vi kan se kodevekslingen som konvergens der Skavlan forfølger en adekvat og tilstrekkelig respons. I

særlig grad ser at vi at dette gjør seg gjeldende i intervjuet med Lundell. Et fåmælt intervjuobjekt er lite forenlig med intervjusjangerens forventning om utvidede responser, og dette kan forklare hvorfor vi nettopp finner særlig mange vekslinger i intervjuet med Lundell. Videre ser vi at flere av vekslingene Skavlan gjør til tilhørerne kan anses som konvergens nettopp for å fremme en svensk-norsk fellesskapsfølelse og vise velvilje.

Der vi finner spørsmål eller utsagn som av ulike grunner oppleves som truende overfor intervjuobjektets ansikt, kan vi se at kodevekslingen blir benyttet som høflighetsstrategi. Kodevekslingen kan for eksempel være en positiv høflighetsstrategi der Skavlan markere at han og intervjuobjektet har et slags felles gruppemedlemsskap eller som en mer indirekte (off-record) høflighetsstrategi der vi finner at han benytter svenske ord eller uttrykk som en metafor. I intervjuet med Camilla Henemark ser vi at Skavlan benytter mange vekslinger, og som vist i analysen kan vi anta at dette har en sammenheng med at hun opplever temaet som særlig sensitivt og privat. Intervjuet er i stor grad preget av Henemarks mange unnvikende svar, og belyser i særlig grad nødvendigheten av å vie relasjonen oppmerksomhet for å skulle nå programmets transaksjonelle mål. Høflighetsstrategiene er videre ikke bare knyttet til intervjuobjektets ansikt, men også til Skavlans eget. Dette finner vi er tilfellet der han fremmer mer alvorlige anklager mot intervjuobjektet. Slike anklager er ikke bare uvanlige i intervjusjangeren fordi de ofte bryter med den rådende spørsmål-svar normen, men også fordi intervjueren vanskelig kan framsette beskyldninger og samtidig forholde seg nøytral. I materialet finner vi nettopp eksempler på dette i intervjuet med Henemark. Ved å benytte kodeveksling som en høflighetsstrategi, kan Skavlan her i noen grad redusere trusselen mot Henemarks ansikt nettopp for også å ivareta sitt eget overfor tilhørerne. Nødvendigheten for Skavlan av å bygge og opprettholde etos finner vi i programkonseptets doble adressivitet. Tilsvarende kan vi finne at Skavlan enkelte ganger retter seg mer mot tilhørerne enn intervjuobjektet. Til tross for at dette kan sies å være et brudd på intervjusjangeren, kan vi anta at «publikumsfrieri» er relativt vanlig i talkshowsjangeren og bidrar til underholdning. Problemet oppstår imidlertid der Skavlan opptrer humoristisk på bekostning av intervjuobjektet, og trusselen som intervjuobjektet kan oppleve mot eget ansikt, bør dermed reduseres ved bruk av høflighetsstrategier. Kodevekslingen får dermed også her en relasjonsivaretakende funksjon der den blir en positiv høflighetsstrategi. Samtidig ser vi at Skavlan benytter svensk uttale, og et slikt «footing shift», kan tilsvarende anses som et forsøk på å distansere seg fra eget utsagn ved å få det til å framstå som ironi.

Til tross for at det kvantitative her ikke har vært av særlig betydning, er det grunn til å bekmerke at vi i materialet finner at Skavlan kodeveksler mer til intervjuobjekter som av ulike grunner ikke besvarer spørsmålene han stiller (som Lundell og Henemark) enn der intervjuene tilsynelatende foregår uten slike problemer. At vi ikke finner noe særlig kodeveksling i 26. episode i 2. sesong kan kanskje forklare med at intervjuobjektet her, Patrick Sjöberg, ikke yter den form for motstand som Lundell og Henemark gjør i sine respektive intervjuer.

Avstanden mellom kodevekslingens relasjonelle funksjon og den selv-presenterende er kort, og begge er naturlige deler av en ansikt-til-ansikt interaksjon. I intervjuet med Ari Behn ser vi hvordan Behn tar på seg en slags rolle der han tilsynelatende forsøker å framstå som om han har god kjennskap til det svenske språket og underforstått Sverige. Skavlan markerer seg tilsvarende ved å korrigere Behns ugrammatiske språk. Via den ansiktstruende handlingen framstår han selv som kompetent i det svenske språket og bygger eget etos. Vi kan anta at det å framstå med gode svenskunnskapene er en viktig del av hans profesjonelle identitet og «public persona».

Inndelingen ovenfor gir selvsagt et forenklet bilde av kodevekslingen. Det å knytte funksjon til form er, som drøftet tidligere, problematisk da en form ofte kan ha flere ulike og til dels motstridende funksjoner. I flere av sekvensene i materialet finner vi at nettopp dette er tilfellet som her i (8):

(8) GP, «ingen romantisk känsla»

- 8 S: Men var det det øyeblikket der det sa klikk? (knipser for å markere 'klikk') Var det da
9 du forstod at denne kvinnen skal jeg tilbringe mitt liv med?
10 GP: Nej, inte på så sett. Däremot kände jag mig trygg eh- och visste att hon kunde det jag
11 inte kunde. Och dessutom: vi hade en gemensam bakgrund. Vi vi var födda samma år,
12 arbetarklass, stort sett samma typ av utbildning, eh- (0.5)[vän- vän som]
13 S: [Men men] var det ingen romantisk *känsla*?
14 GP: Nej, inte från början. [Det växer fram] ((Publikum ler))

Til tross for at jeg argumenterer med at vekslingen "*känsla*" her kan anses som en konvergens Skavlan benytter for å oppmuntre Persson til avgi et svar som oppfyller handlingen i spørsmålet, kan vekslingen også være brukt for å fremme forståelse. Kanskje har Skavlan en hypotese om at det inadekvate svaret skyldes at Persson ikke har forstått hva han er ute etter i spørsmålet. Det unnvikende svaret kan imidlertid også indikere at Persson ikke ønsker å snakke om kjærlighetslivet sitt, og temaet kan i så måte true hans positive ansikt. Tilsvarende

kan hans negative ansikt være truet ved at han nettopp er forpliktet til å besvare de spørsmålene Skavlan stiller. Vekslingen kan i så måte også være en positiv høflighetsstrategi der Skavlan markerer språket som noe de har til felles.

Det problematiske ved å knytte funksjon til form handler likeledes om at funksjonene i stor grad er overlappende. Det relasjonsbyggende og relasjonsivaretakende ved konvergens finner vi igjen i positive høflighetsstrategier der begge nettopp handler om at taler i stor grad anerkjenner lytter ved å vise til fellestrekk. Det å forebygge misforståelse hos samtalepartneren kan tilsvarende anses som en positiv høflighetsstrategi der taler viser at han ikke ønsker at lytter skal tape ansikt. Selv-presentasjon handler om hvordan taleren selv bygger sitt positive ansikt i sosiale sammenhenger. Dette skjer ikke i et vakuum, men nettopp i relasjon med andre. Selv-presentasjonen kan dermed være en måte å framstille seg selv som gjør at man viser seg som mer eller mindre lik samtalepartner, og i så måte en konvergerende eller divergerende handling. De overlappende funksjonene gjør altså at det bildet jeg viser gjennom analysen blir en forenkling av virkeligheten. I den første delen ser jeg altså forståelse som det primære og det relasjonelle som det sekundære. Tilsvarende ser jeg i siste del selv-presentasjon og bygging av eget ansikt som det primære og det relasjonelle som det sekundære.

Avslutningsvis kan vi dvele ved den strategien Skavlan ser ut til å ha valgt med å bytte ut ord. Det er svært få tilfeller i materialet vi finner at Skavlan benytter en svensk uttale av de svenske ordene. Der vi ser at dette er tilfellet er det som vi ser, gjerne knyttet til behovet for nøytralitet (jf. «footing shift») der vekslingen kan anses som en høflighetsstrategi. Strategien er ikke uvanlig i skandinavisk sammenheng, og det blir snarere oppfattet som et normbrudd der taler velger å bytte ut både ord og benytte en annen uttale (slik som Ari Behn). I dette tilfellet handler det trolig om at Skavlan velger å modifisere språket sitt i den grad han anser at det er nødvendig uten at han selv verken mister sin identitet og «språklige» ansikt eller at det oppfattes som negativt, eller ansiktstruende, av samtalepartner og tilhørerne. Av den grunn finner vi også at han sjelden benytter en svensk uttale der han veksler til svensk. Strategien blir så måte en del av et større bilde, der Skavlan opptrer i rollen som intervjuer i den institusjonelle talkshowsjangeren. De plikter og rettigheter som følger rollen danner bakteppe for intervjuet, men blir samtidig en del av rollen i situasjonen. Det er naturlig at Skavlan for å ivareta pliktene om å nå de institusjonelle målene, benytter kodevekslingen som en ekstra ressurs.

Ettersom undersøkelser som er gjort av norsk-svensk kommunikasjon i stor grad er makroanalytisk fundert, kan denne undersøkelsen bidra til å belyse strategier som benyttes i ansikt-til-ansikt kommunikasjon mellom nordmenn og svensker. Til tross for at samtalene her er institusjonelle og deltakerne besitter roller med klart definerte plikter og rettigheter, kan vi anta at vi i noen grad vil finne lignende funksjoner i naturlige samtaler mellom nordmenn og svensker. Börestam Uhlmann som er en av få som har gjort undersøkelser av norsk-svensk kommunikasjon på mikronivå, konkluderer i sin doktoravhandling slik:

En av de frågor jag inledningvis ställt är om den grannspråkliga tilnärmningen skall tolkas i socialpsykologiska termer och som ett sätt att stärka de sociala banden talarna emellan, eller om den är ett nödvändigt medel för att säkra begripandet. Ackommodationsteorin lägger tonvikten vid den förstnämnda förklaringen, dock utan att utesluta den sistnämnda (...) Den ena förklaringen behöver med andra ord inte utesluta den andre, och något entydigt svar på frågan går därför inte att ge (...) (Börestam Uhlmann 1994:195).

Som Börestam Uhlmann, vil jeg hevde at det her ikke er snakk om å framheve en funksjon framfor en annen, men snarere om at kodevekslingen har flere komplementære og overlappende funksjoner.

Litteraturliste

Agazzi, Birgitta, Catharina Grünbaum, Rikke Hauge og Mikael Reuter (2014) *Guldtavlorna i gräset. Nordiskt språksamarbete. Historik og framåtblick*. Tilgjengelig fra URL: <
<http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.3367d882146f0b73aa1b4b/1406792696948/Guldtavlorna.pdf>> (Lesedato: 16.08.2014)

Androutsopoulos, Jannis (2007) "Bilingualism in the mass media and on the Internet" I:
Heller, Monica (red.) *Bilingualism: a social approach*. Basingstoke: Palgrave
Macmillan

Arundale, Robert B. (2006) "Face as relational and interactional: A communication
framework for research on face, facework and politeness". I: *Journal of Politeness
Research* (2006) ss. 193-216 Tilgjengelig fra: <
<http://www.scribd.com/doc/154293969/Arundale-R-face-as-Relational-Interactional-2006>> (Lesedato: 01.11.2014):

Auer, Peter (1995) The pragmatics of code-switching: A sequential approach. I: Milroy,
Leslie og Pieter Muysken (red) (1995) *One speaker, two languages. Cross-
disciplinary perspectives on code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press

Auer, Peter (1998) "Introduction: Bilingual Conversation revisited." I: Auer, Peter (1998)
(red.) *Code-Switching in Conversation. Language, interaction and identity*. London,
New York: Routledge

Auer, Peter og Frans Hinskens (2005) «The role of interpersonal accommodation in a theory
of language change». I: Auer, Peter, Frans Hinskens og Paul Kerswill (red.) (2005)
Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages. Cambridge:
Cambridge University Press

- Beebe, Leslie M. og Howard Giles (1984) "Speech-accommodation theories: a discussion in terms of second-language acquisition". I: Giles, Howard (red.) (1984) *The Dynamics of Speech Accommodation*. Amsterdam: Mouton Publishes
- Bell, Allan (1991) "Audience accommodation in the mass media". I: Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Boztepe, Erman (2005) "Issues in Code-Switching: Competing Theories and Models"
Columbia: Teachers College, Columbia University. Tilgjengelig fra:
<http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/issues_in_code-switching-competing_theories_and_models.pdf> (Lesedato: 09.09.2014)
- Braunmüller, Kurt (1990) "Sprachkonflikte als Sprachnormenkonflikte (am Beispiel der Interskandinavischen Semikommunikation)". I: Nelde, P.H. (1990) (red.) *Language Attitudes and Language Conflict. Spracheinstellungen und Sprachkonflikte*. Bonn: Dümmlers Verlag
- Braunmüller, Kurt (1998) *De nordiske språk*. Oslo: Novus forlag.
- Braunmüller, Kurt (2001) "Semiconmunication and Accomodation (sic.): Observations from the Linguistic Situation in Scandinavia", *Arbeiten zur Mehrsprachigkeit. Working papers in multilingualism 17*. Hamburg: Universität Hamburg.
- Brown, Penelope & Stephen C. Levinson (1987) [1978] *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bull, Peter & Derek Roger (1989) "The Social Psychological Approach to Interpersonal Communication". I: Roger, Derek og Peter Bull (red.) (1989) *Conversation: An Interdisciplinary Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

- Börestam Uhlmann, Ulla (1994) *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Doktoravhandling. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet
- Clara, Maviella (2013) Intervju med Skavlan 5. juni, Cultral Entrepreneurship Institute Berlin
Tilgjengelig fra URL: <<http://www.youtube.com/watch?v=u2si9DAMKcM>>
(Lesedato: 07.02.2014).
- Clayman, Steven (2002) "Disagreements and Third Parties: Dilemmas of Neutralism in Panel Interviews". I: *Journal of Pragmatics* 34, 1385-1401. Tilgjengelig fra
<<http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/clayman/docs/DilemmasofNeutralism.pdf>>
(Lesedato: 18.06.2014)
- Clayman, Steven & John Heritage (2002) *The News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson (2005) *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars forståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordiska ministerråde. Tilgjengelig fra:
<http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2005-573/at_download/publicationfile> (Lesedato: 10.04.2014).
- Duranti, Alessandro (1992) "Language in context and language as context". I: Duranti, Alessandro og Charles Goodwin (1992) *Rethinking context: language as an interactive phenomenon*. Cambridge: Cambridge University Press
- Engen, Thor Ola og Lars Anders Kulbrandstad (2009) *Tospråklighet, minoritetsspråk og Minoritetsundervisning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Flyvbjerg, Bent (2004) «Five misunderstandings about case-study research». I C. Seale et al (red.) (2007) *Qualitative Research Practice*. London: Sage

Foreningen Norden (2012) «Fredrik Skavlan ble tildelt Nordens språkpris 2010». Tilgjengelig fra: <http://www2.norden.no/skavlan.html> (Lesedato:12.02.2014)

Franke, Katja Elisabeth (2011) *Between Institutional Talk and Everyday Conversation: The Language Use of Television*. Doktoravhandling. Braunschweig, Tyskland: Fakultät für Geistes- und Erziehungswissenschaften der Technischen Universität Carolus-Wilhelmina. Tilgjengelig fra: <http://digisrv-1.biblio.etc.tu-bs.de:8080/docportal/servlets/MCRFileNodeServlet/DocPortal_derivate_00021310/ediss.pdf;jsessionid=6672A1672F1653D54C101213DDF64EA9> (Lesedato: 03.06.2014)

Gafaranga, Joseph (2007) *Talk in Two Languages*. Houndmills: Palgrave Macmillan

Gafaranga, Joseph (2009) “Code-switching as a conversational strategy”. I: Auer, Peter og Li Wei (red) (2009) *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter

Gallois, Cynthia & Victor J. Callan (1991) “Interethnic accommodation: The role of norms” I: Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (edt.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press

Gardner-Chloros, Penelope (2009) *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press

Gardner-Chloros, Penelope & Katerina Finnis (2003) “How code-switching mediates politeness. Gender-related speech among London Greek-Cypriots.” I: *Estudios de Sociolingüística* 4(2) 2003, pp.502-532

Garrett, Peter (2010) *Attitudes to Language*. New York: Cambridge University Press

Gass, Susan M. & Evangeline M. Varonis (1991) "Miscommunication in Nonnative Speaker Discourse". I: Coupland, Nikolas, Howard Giles & John M. Wiemann (1991) *"Miscommunication" and Problematic Talk*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications

Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (edt.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press

Giles, Howard & Nikolas Coupland (1991) *Language: Contexts and Consequences*. Buckingham: Open University Press

Goffman, Erving (1974) *Vårt rollespill til daglig: En studie i hverdagslivets dramatikk*. Oslo: Dreyer

Goffman, Erving (1981) *Forms of talk*. Pennsylvania: Pennsylvania Press

Gumperz, John J. (1982) *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press

Haugen, Einar (1953) "Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse". I: *Nordisk tidsskrift för vetenskap, konst og industri*. Stockholm: Letterstedtska Föreningen, ss. 225-249

Haugen, Ola (2003) "Nordisk språkråd – takk og farvel" I: Sandøy, Helge og Kjell Ivar Vannebo (red.) (2003) *Språknytt 2003/1-2*. Tilgjengelig fra: http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2003/1_2/Nordisk/ (Lesedato 14.07.2014)

Heritage, John (1989) "Current Developments in Conversation Analysis". Roger, Derek og Peter Bull (red.) (1989) *Conversation: An Interdisciplinary Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Heritage, John og Steven Clayman (2010) *Talk in Action. Interactions, Identities, and Institutions*. UK: Wiley-Blackwell

Indreliid, Trygve (2010) ”Han får ros for svorskingen sin”, *Aftenposten* 06.12. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/kultur/tv/Han-far-ros-for-svorskingen-sin-5354709.html> (Lesedato: 07.03.2014)

Jefferson, Gail (1983) «Notes on a Possible metric which Provides for a ‘Standard Maximum’ Silence of one Second in Conversation». *Tilburg papers in language and literature*, 1983 Tilgjengelig fra: http://www.liso.ucsb.edu/liso_archives/Jefferson/Metric.pdf (Lesedato: 14.09.2014)

Jefferson, Gail (1984a) “On the organization of laughter in talk about troubles.” I: Atkinson, J. Maxwell & John Heritage (red.) (1984) *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press

Jefferson, Gail (1984b) “Notes on some orderliness of overlap onset.” I: D'Urso, V. and P. Leonardi (red.) *Discourse analysis and natural rhetoric*. Padua, Italy: Cleup Editor. Tilgjengelig fra: http://www.liso.ucsb.edu/liso_archives/Jefferson/overlap_onset.pdf (Lesedato 14.09.2014)

Johnstone, Barbara (2000) *Qualitative Methods in Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press

Kloss, Heinz (1978) *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann

Li Wei (1998) «The “why” and “how” questions in the analysis of conversational code-switching» I: Auer, Peter (red.) (1998) *Code-Switching in Conversation. Language, Interaction and Identity*. New York: Routledge

Linell, Per (1991) “Accommodation on trial: Processes of communicative accommodation in

- courtroom interaction.” I: Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Linell, Per og Margareta Bredmar (2007) [1996] “Reconstructing Topical Sensitivity: Aspects of Face-Work in Talks between Midwives and Expectant Mothers.” I: van Dijk, Teun (2007) *Discourse Studies*, vol III, ss. 418-444
- Løvig, Hanne (2013) “NRK sensurerte svenskens angrep på Frp og Høyre på «Skavlan»», *Aftenposten* 19.10. Tilgjengelig fra:
<http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/10/19/nrk-sensurerte-svenskens-angrep-pa-frp-og-hoeyre-pa-skavlan> (Lesedato: 30.09.2014)
- Maurud, Øivind (1975) *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. (Nordisk utredningsserie 13.) Stockholm: Nordiska rådet.
- Meld.St. nr 35 14 (2007-2008) *Mål og mening: Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Oslo: Kulturdepartementet. Tilgjengelig fra:
<http://www.regjeringen.no/nn/dep/kud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/2007-2008/stmeld-nr-35-2007-2008-/11/1.html?id=520195> (Lesedato: 14.07.2014)
- Milroy, Lesley og Pieter Muysken (red.) (1995) *One speaker, two languages. Cross-disciplinary perspectives on code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press
- Myers-Scotton, Carol (1993) *Duelling Languages. Grammatical Structure in Codeswitching*. Oxford: Clarendon Press
- Nielsen, Mie Femø og Søren Beck Nielsen (2005) *Samtaleanalyse*. (3. utgave) Frederiksberg: Samfundslitteratur

Nordenstam, Kerstin (1979) *Svenskan i Norge: Språklig variation hos svenska invandrare i Bergen*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Nordiska ministerrådet (2007) *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk*. København: Nordiska Ministerrådet. Nettutgave. Tilgjengelig fra: <
<http://www.norden.org/no/publikasjoner/publikasjoner/2007-746>> (Lesedato: 16.08.2014)

Nordiska rådet, Nordiska språksekretariatet og Nordiska språk- og informasjonssenteret (1993) *Att förstå varandra i Norden. Språkråd till nordbor i nordiskt samarbete*. Stockholm: Presidiesekretariatet, Nordiska rådet. Nettutgave tilgjengelig fra URL: <
http://www.nordisk-sprakrad.no/folder_att_forstaa/folder_index.htm> (Lesedato: 23.02.14).

Norrby, Catrin (2004) *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur

Patrona, Marianna (2006) "Constructing the Expert as a Public Speaker: Face Considerations on Floor-claiming in Greek Television Discussion Programs. I: *Journal of Pragmatics* 38, 2124-2143

Pomerantz, Anita (1984) "Pursuing a response". I: Heritage, John og J. M. Atkinson (1984) *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press

Poplack, Shana (1980) «'Sometimes I'll start a sentence in Spanish y terminol Espanol:' Toward a Typology of Code-Switching». I: *Linguistics* 18, ss. 581-618

Putman, William B. & Richard L. Street, Jr. (1984) «The conception and perception of noncontent speech performance: implications for speech-accommodation theory» I: Giles, Howard (red.) (1984) *The Dynamics of Speech Accommodation*. International Journal of the Sociology of Language. Amsterdam: Mouton Publishes

Røyneland, Unn (2008) «Språk- og dialektkontakt». I: Mæhlum, Britt, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy (2008) *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Fagernes: Cappelen Damm

Sacks, Harvey, Emmanuel Schegloff og Gail Jefferson (1974) "A simplest systematics for the organization on turn-taking for conversation." I: *Language* Vol. 50, No. 4, Dec 1974. Linguistic society of Amerika. ss. 696-735

Silverman, David (2011) *Interpreting Qualitative Data*. London: Sage

Spencer-Oatey, Helen & Peter Franklin (2009) *Intercultural Interaction. A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Språkrådet i Norge (2014) *Nordisk språkkonvensjonen*. Tilgjengelig fra:
<http://www.sprakradet.no/Tema/Spraklege_rettar/Spraakkonvensjon/> (Lesedato: 14.09.2014)

Språkrådet i Sverige (2011) *Tagga ner*. Tilgjengelig fra URL:
<<http://www.sprakradet.se/8317>> (Lesedato: 22.01.2014)

Steensig, Jakob (2005) "Transskription" I: Nielsen og Nielsen (2005) *Samtaleanalyse* Frederiksberg: Samfundslitteratur

Street, Richard L. jr. (1991) "Accommodation in medical consultations." I: Giles, Howard, Justine Coupland og Nikolas Copland (red.) (1991) *Contexts of Accommodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press

Svennevig, Jan (1999) *Getting Acquainted in Conversation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

Svennevig, Jan (2003) Echo Answers in native/non-native interaction. I *Pragmatics* 13/2 ss. 285-309. International Pragmatics Association

- Svennevig, Jan (2009) «Forståelse og sosiale problemer i håndtering av språkproblemer i andrespråksamtaler», I: Nordland. *Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 2(4)(2009). Fagbokforlaget.
- Theil, Rolf (2005) “Språkvariasjon”. I Kristoffersen, Kristian Emil, Hanna Gram Simonsen og Andreas Sveen (red.) (2005) *Språk. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thornborrow, Joanna (2002) *Power talk. Language and interaction in institutional discourse*. Harlow: Pearson Education
- Torp, Arne (1998) *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus forlag
- Ytreberg, Espen (2008) «Om det planlagte spontane» *Norsk Medietidsskrift* 15(1): 22-37
- Aarsæther, Finn (2006) «Kap. 3: Kodveksling som ressurs i flerspråklig samhandling» I: Bøyesen, Liv & Birgit Brock-Utne (red.) (2006) *Å greie seg i utdanningssystemet i nord og sør*. Fagbokforlaget

Vedlegg: Transkripsjonssymboler

Etter Du Bois, Schuetze-Coburn, Paolino og Cumming (1991, 1993, som framstilt hos Svennevig 1999)

(hardt linjeskift)	ny intonasjonsenhet
&	intonasjonsenhet fortsetter på neste linje
. (punktum)	hevdende intonasjonskontur
?	spørrende intonasjonskontur
, (komma)	fortsettelsesintonasjon
/	stigende tone
\	fallende tone
∨	fallende og stigende tone
—	flat tone
..	kort pause (under 0.3 sekund)
...	mellomlang pause (0.3-0.6 sekund)
(1.2)	lengre pause (målt i tidels sekunder)
(0)	turskifte uten pause
=	forlenging av lyd
'ord	trykksterkt ord
^ ord	primærtrykk
!ord	emfatisk trykk
ord [ord]	overlappende tale
-	avbrutt ord
--	avbrutt intonasjonsenhet
(H)	innpust
(Hx)	utpust
(HOST)	ikke-språklige lyder fra taleapparatet (host, kremt osv.)
@	latter (ett tegn for hver «stavelse»)
<@ ord @>	latterkvalitet (leende eller lattermild tale)
<F ord F>	høy stemmestyrke («forte»)
<P ord P>	lav stemmestyrke («piano»)
<A ord A>	høyt tempo («allegro»)

<L ord L>	lavt tempo («lento»)
<H ord H>	tale på innpust
<MRC ord MRC>	marcato uttale
<EMF ord EMF>	emfatisk uttale
<SIT ord SIT>	sitatstemme
<PAR ord PAR>	parentetisk prosodi
((SMILER))	ikke-verbale signaler (varighet angitt ved understrekning i teksten)
X	uhørbar stavelse
<X ord X>	usikker transkripsjon
(/u:r/)	fonetisk transkripsjon